IVAN MUŽIĆ

JERUZALEMSKI HRAM NA KRAJU VREMENA

Ivan Mužić

JERUZALEMSKI HRAM NA KRAJU VREMENA

Izdavač:
Matica hrvatska
Ogranak Imotski

Za izdavača:
Milan Glibota

Tehnički urednik:
Karmen Vuletić

Lektor:
Mario Blagaić

Računalna obrada i rješenje korica:
Marko Grgić

Tisak:
Dalmacija papir – Split

Slika na prednjoj korici:
Raffaello Santi, *'Lo Sposalizio della Vergine'*. /1504./ Milano, Pinakoteka /Brera/. Slika je preuzeta iz mape: Hans Vollmer, *Raffael: zehn farbige Wiedergaben seiner Hauptwerke*. Verlag Seemann, Leipzig. Izdanje je bez oznake godine, ali je iz prvih desetljeća XX. stoljeća.

Slika na zadnjoj korici:
Hans Leu, *Sveti Mihovil u borbi s Luciferom*. /Zürich, Umjetnička galerija/

CIP-Katalogizacija u publikaciji
SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA U SPLITU

UDK 23/28:296
296:23/28

MUŽIĆ, Ivan, povjesničar
Jeruzalemski hram na kraju vremena : metafizika povijesti / Ivan Mužić. - Imotski : Matica hrvatska, Ogranak, 2016.

Bibliografija.

ISBN 978-953-7692-20-9

I. Judaizam -- Međureligijski odnosi -- Kršćanstvo II. Kršćanstvo -- Međureligijski odnosi -- Judaizam

160316012

IVAN MUŽIĆ

JERUZALEMSKI HRAM NA KRAJU VREMENA

METAFIZIKA POVIJESTI

Matica hrvatska
OGRANAK IMOTSKI

SPLIT
2016.

Benedetto Antelami, *Skidanje s križa* /detalj/, 1178, Parma, katedrala.

Uvod
U DVADESET I PRVO STOLJEĆE

1.

„Čak kad bismo kršćanstvu negirali nadnaravne dokaze, još bi u uzvišenosti njegova morala, u nepreglednosti njegovih dobročinstava, u ljepoti njegove raskoši, ostalo dovoljno toga da dokažemo da je najbožanskiji i najčišći kult koji su ljudi ikada prakticirali…

Kršćanstvo je savršeno; ljudi su nesavršeni.

A savršena posljedica ne može proizaći iz nesavršena principa.

Dakle, kršćanstvo nije došlo od ljudi.

Ako nije došlo od ljudi, moglo je doći samo od Boga.

Ako je došlo od Boga, ljudi su ga mogli upoznati samo preko objave.

Dakle kršćanstvo je objavljena religija.“ [1]

Kirilov, kao nosilac čovjekoobogotvorenja u djelu *Demoni* Fjodora Mihajloviča Dostojevskog, govori o Kristu:

„Slušaj me: taj je čovjek bio najuzvišeniji na cijeloj zemlji, bio je razlog njena opstanka. Cijeli planet sa svime onime što je na njemu bez toga je čovjeka – obična ludost. Prije ga nikada nije bilo, a ni poslije nije bilo njemu ravna, niti će ga ikada biti, što je već čudo. A čudo je upravo u tome što ga nije bilo niti će ga ikada slična biti.“[2] Shvativši misterij Kristova žrtvovanja i čovjekove slobodne volje, Dostojevski ispovijeda svoj

---

1 François-René Auguste Viconte de Chateaubriand, *Genij kršćanstva.* Svezak drugi. Filosofska biblioteka Dimitrija Savića. Zagreb, 2011, str. 234.

2 Fjodor Mihajlovič Dostojevski, *Bjesovi,* II, Znanje, Zagreb, 1978, str. 227.

„Ponekad mi Bog daje časove savršenog mira; u tim časovima ja volim i vjerujem da i mene vole; u tim časovima ja sam formulirao svoje *Vjerovanje* u kome je sve jasno i sveto za mene. Ovo vjerovanje je sasvim jednostavno; evo ga:

Ja vjerujem da nema ničeg divnijeg, dubljeg, simpatičnijeg, razumnijeg, ljudskijeg i savršenijeg od Krista. S ponosnom ljubavlju ja govorim sebi da ne samo Njemu nema sličnog nego da i ne može biti. Što više, ja izjavljujem: kada bi mi netko mogao dokazati da je Krist izvan istine, i kada bi istina zbilja isključivala Krista, ja bih zamislio da ostanem s Kristom, a ne s istinom." [3]

[3] Fjodor Mihailovič Dostojevski, *Knjiga o Isusu Hristu* (Priredio: Ljubomir Ranković). Izdao Glas Crkve, Šabac, 2012, str. 9. „U svome slavnom pismu Fonvizinoj iz 1854. godine, Dostojevski kaže da kad bi imao da bira između Hrista i istine, izabrao bi Hrista. Očajničko mišljenje, sa dalekosežnim implikacijama... Kad je spadao u kružok Petraševaca verovao je u Čoveka–boga, potom je poverovao u Bogačoveka. Nikad ipak nije uspeo da savlada suprotnost sadržanu u njegovoj rečenici o izboru između Hrista i istine... Dostojevski prisiljen da izabere između Hrista i istine? Vrlo neobično, veoma novo i uopšte ne isto što i stari, viševekovni spor između vere i razuma. Oni koji su razum snabdevali dijaboličnim odlikama, izabirali su veru, pošto u njoj počiva istina /*'Ja sam put i istina i život'*, Iv. 14, 6/... I Dostojevski je izabrao govoreći: kada bi bilo dokazano da je istina na strani determinizma nauke, ja bih ostao uz Hrista." (Česlav Miloš, *Zemlja Urlo*. Dečje novine, Gornji Milanovac, 1982, str. 76, 78, 81, 311.) Osvald Spengler bio je uvjeren u samobitnost faustovske kulture, ali je dokučio da Dostojevski ne pripada nikome osim apostolima prakršćanstva i da bi „njegov Krist, kojega je uvijek htio napisati, bio pravo – pravcato evanđelje, kao evanđelja prakršćanstva koja su izvan svih antičkih i židovskih oblika". (Oswald Spengler, *Der Untergang des Abendlandes*. Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 1983, str. 793.)

Isus Krist je jedini pravi Bog i sve što je protivno njemu od Sotone je.

Božja riječ u postpavlovskim vremenima širila se i tako da su heretički spisi spaljivani, a nepravovjerjem se smatralo svaki nauk protivan duhu Evanđelja. Zapadnoeuropski srednji vijek, u kojem je nastalo duhovno jedinstvo romanskih i germanskih naroda, bio je razdoblje djetinje vjere, kakvu inače ne poznaje povijest. U toj vjeri nema osjećaja straha od smrti, vrag se doživljava kao stvarnost, a cilj se života gleda u spasenju duše, tako da se sav život upravlja Bogu. Mase nisu nikada bile bliže Bogu nego tada. U takvoj masovnoj religioznosti bilo je i straha od pakla, ali i čiste ljubavi prema Bogu. Pojedinci su postizali pravu svetost. Arnold J. Toynbee u svojoj knjizi *A Study of History* ističe da su oni sveci koji su se fizički odvajali od svoje ljudske subraće stupali u daleko aktivniji odnos s mnogo širim krugom nego što bi bio onaj koji bi se zatvorio oko njih da su ostali „u svijetu" i proveli svoj život u nekom svjetovnom zanimanju. Oni su, po Toynbeeju, utjecali na svijet iz svojih udaljenih boravišta većom snagom nego car u glavnom gradu, zato što je njihovo osobno nastojanje za svetošću bilo oblik društvenog djelovanja koje je ljude pokretalo moćnije nego ijedna svjetovna socijalna služba na političkom području.[4] Uzrok križarskih ratova bio je potpuno duhovni (osvojenje svetih mjesta), bez ikakvih svjetovnih ciljeva (Henri Pirenne).[5] Istinska kršćanska

[4] Arnold J. Toynbee, *Der Gang der Weltgeschichte*, sv. 2/1, Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 1973, str. 110–111.

[5] Uz *Sveto pismo* najčešće pobožno štivo u kršćanskom svijetu postala je knjiga pod naslovom *De imitatione Christi*, koja upravo svojom stoljetnom popularnošću svjedoči da je kršćanstvo prihvaćalo kao pravi izraz svoje biti. U tom djelu iz XV. stoljeća sve je taština osim Boga ljubiti i jedino njemu služiti, a najveća je mudrost preziranjem

duhovnost poučavala je stoljećima vjernike da smo na svijetu zato da Boga spoznamo, ljubimo, služimo i da se tako spasimo, a naređivala je ljubav prema bližnjemu samo radi Krista.[6]

Agnostik Oswald Spengler, koji je inače smatrao čovjeka grabežljivom zvijeri, u svojem djelu *Der Untergang des Abendlandes*, u kojem Mariju i sotonu spominje kao „mit", utvrđuje kako je u srednjem vijeku svatko živio svjestan goleme opasnosti od pakla, kako su bezbrojne tisuće vještica bile uvjerene da su vještice, tako da su se same prijavljivale, molile da im se skine grijeh i ispovijedale iz najčistije ljubavi prema istini svoje noćne šetnje i druženja s vragovima, a inkvizitori su suznih očiju nalagali mučenja, iz sućuti prema palima, da bi im spasili dušu. Spengler zaključuje da je ovo gotički mit, iz kojeg su proizašli križarski pohodi, katedrale, najdoimljivije slikarstvo i mistika, i da se u sjeni toga mita rascvjetao onaj gotički osjećaj sreće čiju dubinu ne možemo nikako ni zamisliti.[7] Fenomen je ovog mentaliteta doista u tome da su se ljudi, uza sve životne poteškoće, osjećali sretnima. Taj osjećaj moguće je shvatiti samo razumijevanjem katoličke mistike koja je najveći religiozni izraz povijesnog čovjeka uopće.

svijeta težiti za kraljevstvom nebeskim (I. knj., 1. pogl., 3–4). Pisac je savršeno shvatio da čovjeka ne treba ljubiti zbog čovjeka, nego da ljude treba ljubiti zbog Isusa, a Isusa zbog njega samoga (II. knj., 8. pogl., 4). Križ je svuda, pa, ako čovjek odbaci jedan, naći će, bez sumnje, drugi, možda i teži, tako da križu ni jedan smrtnik ne može izbjegnuti (II. knj., 12. pogl., 5–6). Johan Huizinga ističe da je knjiga *De imitatione Christi* kao najokrjepljivije djelo onoga doba postala utjeha stoljeća, knjiga svih vremena za duše koje se odriču svijeta i u kojoj riječ njezina pisca „toga od svijeta otuđenog čovjeka, krijepi na život više nego riječ bilo koga drugog". (J. Huizinga, *Jesen srednjega vijeka*. Matica hrvatska, Zagreb, 1964, str. 230–232.)

6 Ante Antić jednu svoju „duhovnu kćer" poučava ovako: „Najviše nastojte da u Vašemu srcu bude ljubav prema dragome Bogu. Iz ljubavi prema Bogu ljubite svoga dragoga supruga, budite mu poslušni i častite ga, kao Krista, jer tako Bog hoće. Iz te ljubavi ljubite svoju djecu i gledajte ih kao Božju djecu." (A. Antić u pismu, koje je uputio iz Zagreba /Vrhovac/ dana 17. VIII. 1964. godine V. M.)

Hrvati su u srednjovjekovlju bili nadaleko čuveni po pobožnosti tako da su bili uzor i Danteu, koji pjeva:

„Kako onaj, koji možda iz Hrvatske dolazi da vidi našu Veroniku, pa radi staroga pričanja ne može da se sit nagleda, ali kaže u sebi, dok ju pokazuju: 'Gospodine moj Isuse Kriste, pravi Bože, tako je dakle izgledalo lice tvoje?', takav sam bio ja, koji sam se čudio živoj ljubavi onoga, što se već na ovom svijetu u pobožnu razmatranju okusio onoga (rajskoga) mira."[8]

„Treba se, naime, vratiti u onu mističku atmosferu Srednjeg vijeka, koju je Dante posebno u svome *Raju* tako duboko oživio. Nema sumnje, da se tu radi o ličnom doživljaju pjesnika. Jubilarna je godina 1300. u gradu Rimu, gdje se odjedanput našao skup svih naroda sa svih strana Evrope... Ali ono, što je ponajviše pogodilo Danteovu bezgraničnu vjeru, to je izraz na licu onog Hrvata, koji ne samo da se nije pitao, nego i nije mislio na to, da li bi to bilo uistinu autentično Kristovo lice, nego je vjerovao, da ono i jeste. Taj iracionalni moment, toliko bitan u psihičkoj strukturi Hrvata i danas, nije mogao da se otme Danteovu analitičkom gledanju. Toliko ga je, naprotiv, osvojio, da je i on tražio da bude zaposjednut onom istom bezgraničnom tradicionalnom vjerom, koju ima i onaj hodočasnik, koji iz Hrvatske dolazi. Dante tako i dodaje, da je i on 'takav bio, promatrajući oživljeno milosrđe onoga, koji

7 O. Spengler, *Der Untergang des Abendlandes*. Nav. dj., str. 912-921.

8 Dante Alighieri, *Božanstvena komedija*. Treći dio *Raj*. „Preveo i protumačio Dr. Izidor Kršnjavi." Naklada 'Tipografije', Zagreb, 1939, str.147.

je, na ovome svijetu, uživao u sabranju onaj isti mir'."[9] Radica s pravom zaključuje da je Dante u svome vremenu sačuvao „svoju individualnost i sebe u sukobu ideja i mišljenja" i da je tu razlika između njega i današnjih intelektualaca koji „oportunistički" slijede struju vremena. „Dante nije bio tog mišljenja: njegovo opredjeljivanje išlo je vrlo često protiv vremena, što ga je činilo ponosnim i značajnim. On je umio da se odupre vremenu, kad je ono slijedilo zlo, što nije slučaj ni u Sartrea ni u današnjih intelektualaca, koji idu za strujama vremena."[10] U kršćanstvu je stoljećima sve do početka druge polovine dvadesetog stoljeća prevladavalo shvaćanje književnosti i umjetnosti u smislu oplemenjivanja ljudi i zbliženja s Bogom.[11] Zašto je tako obrazlaže Alojzije Stepinac u staleškoj propovjedi *Našim književnicima na razmatranje* dana 11. svibnja 1944. godine; „Zato, jer će svaki od nas, da se poslužim riječima Paula Bourgeta, ako sadje na dno svoje savjesti, morati priznati, da ne bi bio posve isti, kad ne bi čitao ovo ili ono djelo. Drugim riječima, da li je svaki naš književnik novijega doba barem nastojao, da

[9] Bogdan Radica, *Dante.* Hrvatska Revija /Buenos Aires/, godište XV/1965, sv. 3/59/, str. 182-183.

[10] B. Radica, *Dante.* Nav. dj., str. 180.

[11] Antun Sasso u *Uvodu* Manzonijevu djelu *Zaručnici,* koje je on preveo, zaključuje: „Ali nije dosta biti velikim umjetnikom, treba biti i pravim, to jest treba ne samo vjerno oponašati prirodu, nego, ne gubeći dakako nju nikada s vida, i ljude iznad nje podignuti; treba svoj predmet idealizirati i tako ljude boljim učiniti. Inače koje mu drago umjetničko djelo, ako i nije, kako ponajviše biva, na pogubu, a ono je jadna danguba, ili najviše pusta zabava, toli za njegovog tvoritelja koli za njegovog motritelja. S toga pravo je, što se pisaca tiče, rekao dosjetljivi talijanski lirik G. Giusti: 'napisati jednu knjigu, to je manje nego ništa, ako napisana knjiga ne poboljšava svijet'." (A. Manzoni, *Vjerenici.* Spljetska društvena tiskara, Split, 1896, str. 4. Antun Sasso /1856.-1941./ bio je svećenik i profesor u sjemeništima u Zadru i Splitu. Prevodio je sv. Augustina, A. Manzonija, U. Foscola i Dantea.)

svoje čitaoce učini boljima? To bi bez sumnje morala biti osnovna misao svakoga književnika. Ako ikada, a ono sigurno danas, kad svojim očima gledamo podivljalost u svijetu, kakve ne pamti ni seoba naroda ni punski ratovi. Oduvijek mi se gadilo glorificiranje ovakve književnosti, koja ljude vuče u blato, gdje se valjaju svinje... Ta kršćanstvo jest i ostaje za uvijek neiscrpivo vrelo dubokih misli, umjetničkih pobuda, oplemenjivanja duše. Ja bih se usudio reći i jedino. Jer kako lijepo reče sveti Augustin: 'sve lijepo potječe iz najviše ljepote, a to je Bog!' Pa i najveći geniji tek po vjeri se usavršuju. Kad je Michelangelo stvarao krasote Sikstine, bila je njegova jedina lektira Dante i Sveto Pismo."[12] I zato oni Hrvati koji žive u kršćanskom svijetu Dantea i Manzonija ne znaju za Krležu.

Književnici kao Sartre ili slikari kao Picasso i sami su u potpunosti obični dio mase i kao takvi sposobni su izraziti samo njezin prizemni mentalitet.[13] Pripadnici političkih elita mogu postati samo

[12] Eugen Beluhan Kostelić, *Stepinac govori.* Valencia, 1967, str. 347-349.

[13] Pablo Picasso, tek kada je postao slavan, mogao je biti iskren i priznati u jednom razgovoru za novine: „Ljudi u umjetnosti više ne traže nešto lijepo i uzvišeno. Ali prevejanci i lukavci, bogati ljudi, besposličari i svi oni, koji idu u potjeru za zlatom, traže pod svaku cijenu nešto novo, nešto što je neobično, neprirodno, nešto što nam se čini strano i senzacionalno. Što se mene lično tiče, ja sam nastojao da zadovoljim sve te luđake i 'kritičare' počevši sa 'kubizmom' do svih mogućih ekstravagancija koje su mi sunule u glavu! Što manje je svijet od svega toga razumio, tim me je više cijenio, tim više mi se divio. Zahvaljujući ovim mojim 'igrarijama' i besmislicama, ja sam prilično brzo postao čuven. A postati čuven, znamenit i slavan za slikara znači: prodaja slika, velika zarada, sreća i bogatstvo. Kao što znate, ja sam danas i slavan i bogat. Međutim, kad sam sam sa sobom, zaista nemam hrabrosti da se nazovem 'umjetnikom' u onom pravom, starom i strogom smislu te riječi. Pravi slikari – umjetnici bili su Giotto i Tizian, Rembrandt i Goya. Ja sam samo 'amuseur public', onaj koji zabavlja i ra-

revni kandidati moćnika iz pozadine koji dolaskom na vlast žive i umiru kao najjadnija služinčad. A svi oni koji kao brojevi iz gomile smisao života nalaze u zadovoljavanju tjelesnih potreba u etičkom vrjednovanju izjednačuju se sa životinjama. Suvremeni čovjek svojim brigama, strahovima i zavistima uzrokuje, prema sudu znanstvenika (Alexis Carrel, Viktor Emil Frankl, Artur Guirdham), sam sebi najveći dio svojih duševnih i – tjelesnih boli.[14] Svjetina je oduvijek spremna radi kruha svagdanjeg trgovati svojom dušom.[15] Ona nema sposobnosti shvatiti kako ju se zarobljava, ali niti snage da se tome suprotstavi kada bi to i shvatila. Inkvizitor Dostojevskoga kaže kako će proteći stoljeća i kako će čovječanstvo proglasiti na usta svoje premudrosti i znanosti da nema zločina, pa da nema ni grijeha, nego da postoje jedino gladni i ljudi će tada položiti svoju slobodu govoreći inkvizitorima kako je bolje da ih učine slugama, ali samo da budu siti.[16] „Sve je dakle mišljenje i htijenje današnjega čovjeka upereno na zgrtanje blaga, na putene užitke, na raznovrsne

zonodi javnost čovjek, koji je shvatio vrijeme i koji je uspješnije no što se ikada nadao!, uspio da izrabi glupost, taštinu i gramzivost svojih sugrađana. Ovo što sam ovdje izjavio, gorko je priznanje, koje je za mene bolnije no što mislite, ali ono je iskreno!“ (Boris Papandopulo, *Kuda vodi suvremena evropska umjetnost?!* Radio Zagreb, broj 28 od 7 -13 srpnja 1952. godine, str. 5.)

[14] Usporedi: Ivan Mužić, *Kristov duh isključivosti.* Marulić (Zagreb), IX/1976, 3, 241-244.; Ivan Mužić, *La chiesa alla prova.* La cultura nel mondo (Roma), XXXII/,1978, broj 2, str. 35-38.

[15] „Danas je broj ljudi koji ne veruju u Boga, ali su poverovali, naročito zbog istorijskih iskustava, u đavola, sasvim značajan. Ja lično poznavao sam one koji su iz toga izvukli konsekvencije, odlučujući da s njim rade, jer samo on pobeđuje, odnosno, ponavljajući izbor koji je načinio Veliki Inkvizitor Dostojevskoga.“ (Č. Miloš, *Zemlja Urlo.* Nav. dj., 299-300.)

[16] I. Mužić, *Carstvo Antikrista u viziji Dostojevskoga.* Crkva u svijetu, XI/1976, 1, str. 57-59.

zabave i pijanke kraj ove strahovite ozbiljnosti vremena, u kojem živimo. Čovječanstvo naših dana sliči čovječanstvu prije općeg potopa u kojem govori Isus Krist, proričući o svršetku svijeta: ‘Kao što je bilo u dane Noine, tako će biti, kada dođe Sin čovječji. Jer kao što su u dane pred potopom jeli i pili, ženili se i udavali do onoga dana, kad Noe uđe u kovčeg i ne opaziše dok ne dođe potop i sve odnese.’ /Mt. 24,37-39.). Upravo će tako biti i kod dolaska Sina čovječjega. Kad gledamo, kako se danas veliki gradovi ruše u prah i pepeo, kako ih sažiže strašan oganj, tko da se ne sjeti sudbine Sodome i Gomore, koju je istrijebio oganj s neba radi njihovih protuprirodnih opačina. I kad gledamo toliku zbrku pojmova u današnjem svijetu, tko da se ne sjeti onoga čovječanstva, koje je gradilo babilonski toranj, zaboravivši, da se odredbe Gospodnje ne mogu nikada nekažnjeno prestupiti. Današnji je čovjek pošao sličnim putem. Umjesto da živi u prekrasnoj građevini, koju je sazdala ruka premudroga i dobroga Boga na temelju deset zapovjedi Božjih i beskrajna ljubav Njegova, koja se očitovala u Evanđelju, što ga je Isus donio na svijet, ljudi naših dana nisu zadovoljni time, nego hoće svojim rukama stvoriti novi dom, novu babilonsku kulu sazdanu na labavom temelju ljudskih strasti, zabluda uma i zabluda volje.“[17]

[17] Alojzije Stepinac, *Poslanica o pouzdanju u Boga u ovim strašnim vremenima, koja proživljujemo!* U knjizi: E. Beluhan Kostelić, *Stepinac govori.* Nav. dj., str. 498-499. (Papa Franjo ostat će zapamćen po tome što se za njegova pontifikata prvi put u povijesti Katoličke crkve dogodilo da se po dovršenom procesu beatifikacije jednog mučenika za vjeru, u konkretnom slučaju Alojzija Stepinca, nije htjelo proglasiti svetim dok se ne sasluša mišljenje druge crkve, i to *Srpske pravoslavne crkve*, iako su nemudri papini savjetnici mogli znati da je ono iskazano i da nema izgleda da se može promijeniti.)

2.

Najveći povijesni otpad od Krista u Katoličkoj crkvi datira od II. Vatikanskog koncila od kada se heretičkim naučavanjem teološkog pluralizma i dogmatskog relativizma bitno doprinosi stvaranju duhovne pustoši umjesto poticanja vjernika na svetost. Krist - koji je naviještao ludost križa i spasenje duša- zapovjedio je svojim apostolima da idu poučavati narode cijelog svijeta, a ne dijalogizirati sa svijetom. [18]

Vjernici Židovi i kršćani malobrojni su i politički bespomoćni. O. Gabriele Amorth, čuveni egzorcist, upozorava: "Danas ima više mučenika nego u prvim stoljećima kršćanstva. Samo pogledajte Bliski istok gdje su toliki kršćani ubijeni samo zato što su kršćani. Postoji golem broj mučenika!... Uskoro ćemo imati velike događaje. Neko vrijeme Izrael se povukao daleko od Boga te prihvatio idolopoklonstvo. Jako se loše odnosilo prema prorocima. Konačno, Bog ih je kaznio. Danas se svijet ne okreće Bogu jer je idolopoklonički, jer slijedi čisti ateizam, kao da postavlja znanost na oltar. Ali znanost ne stvara, samo otkriva ono što je Bog učinio. Okretanjem od Gospodina njezina otkrića su stavljena u katastrofalnu uporabu. Bez Gospodina i napredak je zloupotrijebljen. Vidimo to u zakonima koji se totalno protive prirodi, kao što su razvod, pobačaj, 'gay brak'... Zaboravili smo na Boga! Dakle, Bog će uskoro upozoriti čovječanstvo na vrlo moćan način. On zna kako nas podsjetiti na Njegovu prisutnost."[19]

Bogomrzitelji kao vlasnici gotovo svih zapadnih medija sustavno sugeriraju amoralnost kao novu vjeru, a nakaznost kao umjetnost. Ti sotonisti porobljuju narode vampirskim kamatama, i to na novac koji samo fiktivno posjeduju. Oni istodobno planiraju i pomažu najezdu mladih muslimana na stari kontinent kako bi uništili i posljednje ostatke kršćanskog identiteta Europe, a borbu za ostvarenje ljudskih prava u „civilnom društvu" shvaćaju samo kao mogućnost za uništenje monoteističkog naslijeđa u židovstvu, kršćanstvu i islamu. Sudbina je takvih, koji imaju dobra i moć za provođenje politike zla, da su tijekom života i kada umiru razdirani strašnim duševnim mukama zbog kojih se osjećaju do bola nesretni, a tako ih, prema *Svetome pismu*, sam Bog kažnjava.[20] U kršćanstvu je živa misao da neke prirodne katastrofe (potresi, poplave, oluje) mogu biti Božja kazna za države i narode,[21] ali su oni

---

[18] „Trajni misionarski navještaj Crkve danas je izložen opasnosti relativističkih teorija koje nastoje opravdati religijski pluralizam, i to ne samo *de facto* nego i *de iure* /*ili načelno*/. Kao posljedica toga počinje se smatrati kako su prevladane neke istine... Iznose se neke teološke postavke u kojima kršćanska objava i otajstvo Isusa Krista i Crkve gube svoj značaj apsolutne istine i spasenjske univerzalnosti ili ih se pak dovodi u sumnju i proglašava nesigurnima... U tom smislu može se i mora reći da Isus Krist ima jedinstveno i jedincato, samo njemu svojstveno, isključivo, univerzalno i apsolutno značenje i vrijednost za ljudski rod i njegovu povijest. Isus je uistinu Božja Riječ postala čovjekom za spasenje sviju." (Kongregacija za nauk vjere, *Dominus Iesus*. Kršćanska sadašnjost. Zagreb, 2000, str. 8, 10, 30.)

[19] Preuzeto dana 1. siječnja 2016. godine s: *Quo vadis Croatia*?

[20] V. Mihajlovski, V. *Biblijsko-bogoslovski rečnik*. Preveo Dragiša Lj. Miletić. Izdanje Pravoslavne eparhije dalmatinske, Šibenik, bez godine, str. 119-122.

[21] „Glede fizičkih zala, kao što su bolesti i bolovi i drugi nedostaci fizičke naravi, nema poteškoće, da ih Bog može htjeti poradi nekoga dobra, koje je s njim povezano. U ovom smislu možemo kazati sa Sv. Tomom da je Bog uzrok fizičkoga zla, ali nipošto moralnoga zla ili grijeha: 'Bog je začetnik onoga zla, koje je kazna, ali ne onoga zla, koje je grijeh.'... Kad bi se ljudi htjeli čuvati grijeha, najveći i najteži dio zala ne bi bio na ovome svijetu... Ipak nije svako fizičko zlo kazna za grijeh, jer može Bog ono zlo htjeti poradi nekoga drugoga dobra. Tako je i Isus odgovorio svojim učenicima, kad su ga pitali za čovjeka, koji je bio slijep od rođenja, da li je to bila kazna za grijeh

kojima je ta metafizička poruka upućena nemoćni da takve kazne mogu spriječiti.

U prvim desetljećima dvadeset i prvog stoljeća svjedoči se gotovo sveopći otpad od kršćanstva, a njega, posebno u biološki gotovo posve degeneriranom zapadnom svijetu, dobrim dijelom predvode neki katolički kardinali, /nad/biskupi i svećenici kojima njihove teološke, a u biti heretičke, rasprave služe samo za širenje okultne infekcije.[22] Tužno je slušati isprazne propovijedi dijela katoličkih biskupa izgovarane samo zato da bi se dodvorili gospodarima medija. Gradonačelnicima svih europskih gradova naređuje se da za kršćanskih blagdana ne dopuste ukrašavanje ulica i trgova simbolima koji podsjećaju na Isusa Krista.[23] Božiću, Uskrsu i drugim kršćanskim blagdanima nameće se pogansko značenje, pa čak i drugo nazivlje. Sotonska vjera u evoluciju do obogotvorenja čovjeka može završiti, kako je to već u devetnaestom stoljeću ustvrdio Dostojevski, samo involucijom čovjeka u – majmuna.

---

njegovih roditelja ili njegov vlastiti: Niti jedno niti drugo, nego se to dogodilo zato, da se na njemu očituju djela Božja. /'Niti je ovaj sagriješio niti njegovi roditelji, nego da se očituju djela Božja na njemu.'/" (Franjo Sal. Šanc, *Stvoritelj svijeta i problem zla.* Život /Zagreb/, XIII/1931, br. 3, str. 126-128.)

22 Kardinal Ivan Dias, prefekt Kongregacije za evangelizaciju naroda, ustvrđuje: „Noi siamo oggi di fronte al piu grande combattimento che l'umanita abbia mai avuto. Penso che la comunita cristiana non l'abbia ancora compreso del tutto. Noi siamo oggi di fronte alla lotta finale tra la Chiesa e l'anti-chiesa, tra il Vangelo e l'antivangelo." (Lorenzo Ventrudo, *L'Anticristo che deve ritornare.* Fede e Cultura. Verona, 2010, str. 271.) Usporedi i: Antonio Socci, *Non è Francesco. La Chiesa nella grande tempesta.* Mondadori, Milano, 2014, str. 283.

23 To protukršćansko djelovanje brani se izgovorom da se ne bi povrijedili osjećaji inovjeraca, a posebno muslimana koji, uzgred spomenuto, istodobno u svojim zemljama progone, a čak i ubijaju kršćane samo zato što su kršćani.

3.

Anna Katharina Emmerich (1774.–1824.), koja se smatra jednom od najvažnijih osoba u povijesti kršćanske mistike,[24] imala je nadnaravne objave koje su potvrđene i znanstvenim istraživanjima.[25] Ona je vidjela protestantiziranje Crkve i prihvaćanje hereza od strane premnogih svećenika i biskupa, te zatvaranje crkava i progon vjernika. Katharina Emmerich je u svojim viđenjima predskazala da će u svijetu budućnosti na kraju vremena postojati samo dvije duhovne sile i to Katolička crkva i slobodno-zidarska protucrkva, koju ona naziva „Afterkirche". U dvadeset i prvom stoljeću postalo je moguće da u izboru pape prevlada utjecaj kardinala koji su osobno članovi masonske družbe ili posredno vezani uz nju.

Katharina Emmerich u viziji prve adventske nedjelje 1819. godine stvarnost protucrkve konkretno opisuje: „Ova Crkva je puna poganstva, bezvrijednosti, plitkosti i tame. Gotovo nitko ne pozna mrak u kojem radi. Sve je šuplja umišljenost. Zidovi su strmi, vlada ispraznost. Kao oltar postavljen je jedan stolac. Na stolu stoji mrtvačka glava, pokrivena, između svijeća. Ponekad bude otkrivena; prigodom njihova ‚posvećenja' trebaju tek mač. Sve je zlo, to je zajednica bezbožnih. Ne mogu reći koliko je cjelokupno njihovo djelovanje ogavno, razorno, ništavno, što mnogi od njih ni sami ne

---

24 Papa Ivan Pavao II. proglasio je Annu Katharinu Emmerich, poznatu i po tome da je dvanaest godina nosila stigme, blaženom 3. listopada 2004. godine.

25 „Njezini povijesni podatci o Starom i Novom zavjetu, o prilikama u Svetoj zemlji, njezinim stanovnicima i običajima, o Jeruzalemu i službi u hramu, sve do pojedinosti, o računanju vremena i povijesnim nadnevcima Kristova rođenja i smrti, te još mnogo drugoga, postali su uporišnim točkama i izvorima za znanstveno proučavanje Staroga vijeka, i već su javno objavljeni i priznati od poznatih znanstvenika." (Thomas Wegener, *Život Anne Katharine Emmerich.* Detecta, Zagreb, 2007, str. 169.)

znaju. Žele postati jedno tijelo u nečem drugom, a ne u Gospodinu. Tako su se razgnjevili na mene kad odvojih jednog od njih. Kad se odvojila znanost od vjere, nastala je povezanost ove crkve bez Spasitelja, lažno dobročinstvo bez vjere, zajedništvo bezvjernih prividnih dobročinitelja, protucrkva čije središte može obuzeti zloća, zabluda, laž, licemjerstvo, slabost, lukavština svakog vremenitog demona. Nasta jedno tijelo, jedno zajedništvo izvan Tijela Isusova, izvan Crkve, jedna bezspasiteljska *Afterkirche* čija je tajna da nema tajni, i stoga je njihovo djelovanje posvuda drukčije, vremenito, konačno, oholo, samodopadno i na taj način kobno te sa svim lažnim dobročinstvima vodi u zlo. Njihova opasnost leži u njihovoj tobožnjoj bezazlenosti. Oni čine i žele posvuda nešto drukčije, na nekim mjestima djelujući naoko bezazleno, a na drugima manje upućenima šireći propast; i tako svi svojim djelovanjem dolaze u jedno središte, u zlo od početka, zajedno, u radu i djelovanju bez Isusa Krista, po kojemu jedinom je svaki život posvećen i bez kojega svako djelovanje ostaje djelo u smrti i đavlu."[26]

[26] „Diese Kirche ist voll Kot, Nichtigkeit, Plattheit und Nacht. Schier keiner kennt die Finsternis, in der er arbeitet. Es ist alles hohler Dünkel. Die Wände sind steil, es ist Leerheit. Ein Stuhl ist Altar. Auf einem Tisch ist ein Totenkopf, bedeckt, zwischen den Lichtern. Manchmal wird er aufgedeckt; bei ihren ‚Weihen' brauchen sie bloße Degen. Es ist alles böse durch und durch, die Gemeinschaft der Unheiligen. Ich kann nicht sagen, wie abscheulich, verderblich, nichtig all ihr Treiben ist, das viele von ihnen selbst nicht kennen. Sie wollen in etwas anderem ein Leib werden als im Herrn. Durch die Abtrennung eines von ihnen wurden sie so ergrimmt auf mich. Als die Wissenschaft sich vom Glauben trennte, ist die Verbindung dieser Kirche ohne Heiland, die Werkheiligkeit ohne Glauben, die Gemeinschaft glaubensloser Werkheiliger entstanden, die Wiederkirche, deren Zentrum die Bosheit, der Irrtum, die Lüge, die Heuchelei, die Schwachheit, die List jedes Zeitdämons einnehmen kann. Es entstand ein Leib, eine Gemeinschaft außer dem Leibe Jesu, der Kirche, eine heilandslose

Anna Katharina Emmerich u viziji dana 10. kolovoza 1820. godine vidi protucrkvu kako postaje sve moćnija do prevladavanja u svijetu.[27] Ona istodobno gleda Katoličku crkvu kako u budućnosti postaje sve slabija gotovo do nestajanja i taj doživljaj u viziji dana 4. listopada 1820. godine opisuje ovako: „Kad noćas u izgledu jednog Pape vidjeh sv. Franju kako nosi Crkvu, ugledah potom malog čovjeka, koji u licu imaše nešto židovsko, kako na ramenima nosi Crkvu sv. Petra. Stanje izgledaše vrlo opasno. Marija stajaše na sjevernoj strani crkve zaštitnički šireći svoj plašt. Izgledalo je da će mali čovjek pasti. Činio se još laikom i bijaše mi poznat. Dvanaestorica, koje uvijek vidim kao nove apostole, trebahu mu pomoći nositi, ali su dolazili presporo. Izgledalo je da će već pasti, no konačno svi prispješe i podupriješe, i mnoštvo anđela pomože. Ostao je još samo pod i stražnji dio crkve, sve drugo bijaše srušeno od tajne sekte i crkvenih sluga. Odniješe Crkvu na jedno drugo

Afterkirche, deren Geheimnis es ist, kein Geheimnis zu haben, und darum ist ihr Treiben überall ein anderes, zeitliches, endliches, hoffärtiges, selbstgefälliges und somit verderbliches und mit aller Werkheiligkeit zum Unheil führendes. Ihr Gefährliches ist ihre scheinbare Unschuld. Sie tun und wollen überall anderes, tun an manchen Orten ganz harmlos, an andern in wenigen Wissenden Verderben bereitend; und so kommen alle mit ihrem Treiben in einem Zentrum, im Bösen von Ursprung, zusammen, im Handeln und Wirken außer Jesus Christus, durch welchen allein jedes Leben geheiligt ist, und außer welchem jedes Tun ein Wirken in Tod und Teufel bleibt." (Anna Katharina Emmerich, *Visionen.* Paul Pattloch Verlag, Aschaffenburg, IV. Auflage, 1974, str. 92-94. Ovo četvrto izdanje nosi na stranici 4. i navod: „Imprimatur: Friburgi Brisgoviae, die 8. Nov. 1906 +Thomas Archiepps.")

[27] „Die schwarze Afterkirche sehe ich im Wachsen und in üblem Einfluß auf die Gesinnung. Die Not des Heiligen Vaters und der Kirche ist wirklich so groß, daß man Tag und Nacht zu Gott flehen muß." (A. Katharina Emmerich, *Visionen.* Nav. dj., str. 115.)

mjesto, a bijaše to kao da mnoge palače pred njima padoše poput žitnih polja.

Kad vidjeh Crkvu sv. Petra u razrušenu stanju i mnoge duhovnike kako također rade na njezinu uništenju, tajeći jedan pred drugim da to čine, osjetih toliku žalost da jako kriknuh Isusu da bi se trebao smilovati. I ugledah svoga nebeskog zaručnika poput mladića preda mnom i on razgovaraše dugo sa mnom. Također mi reče da prenošenje crkve znači kako će ona prividno potpuno pasti; ali da ona na tim nositeljima počiva i iz njih će ponovno proizići, i ako i samo jedan katolički kršćanin preostane, Crkva će moći ponovno pobijediti jer ona nije utemeljena na ljudskom razumu i promišljanju. Pokaza mi zatim kako nikada nije nedostajalo onih koji su molili i trpjeli za Crkvu. Pokaza mi sve što je on za Crkvu pretrpio, i kako je on mučenicima u zaslugama i radu dao snagu i kako bi on opet sve ponovno propatio kad bi samo patiti mogao. Pokaza mi u nebrojenim slikama sva jadna djela kršćana i duhovnika u sve više krajeva diljem cijelog svijeta, sve do moje domovine, i pozva me na ustrajnu molitvu i žrtvu. Bijaše to neopisivo tužna slika, nemoguće ju je izreći riječima. Pokazano mi je također da gotovo više nema onakvih kršćana kakvi su nekad bili. Jako sam ožalošćena tom slikom.“ [28]

[28] „Als ich heute den hl. Franziskus in einem Gesicht des Papstes die Kirche tragen sah, sah ich hernach die Peterskirche von einem kleinen Manne auf den Schultern tragen, welcher etwas Jüdisches im Gesichte hatte. Es schien ganz gefärlich. Maria stand auf der Nordseite auf der Kircheund breitete schützend ihren Mantel aus. Der kleine Mann schien zusammenzubrechen. Er schien noch ein Laie und mir bekant. Es sollten die Zwölfe, welche ich immer als neue Apostel sehe, ihm tragen helfen; aber sie kamen etwas zu langasam. Er schien schon zu sinken, da kamen sie endlich alle und traten unter, und es halfen viele Engel. Es war nur noch der Boden und das Hinterteil, das andere war alles von der geheimen Sekte und den Kirchedienern selbst abgebrochen. Sie trugen die Kirche auf einen andern Platz, und es war, als sänken mehrere Paläste wie Ährenfelder von ihnen nieder. ‚Als ich die Peterskirche in ihrem abgebrochenen zustande sah und wie so viele Geistliche auch an dem Werk der Zerstörung arbeiten, ohne daß es einer vor dem andern öffentlich wollte getan haben, da empfand ich solche Betrübnis darüber, daß ich heftig zu Jesus schrie, er solle sich erbarmen. Und ich sah meinen himmlischen Bräutigam vor mich wie einen Jüngling, und er sprach lange mit mir. Er sagte auch, dieses Wegtragen der Kirche bedeute, daß sie scheinbar ganz sinken werde; daß sie aber auf diesen Trägern ruhe und aus ihnen wieder hervorgehen werde; wenn auch nur ein katholischer Christ noch übrig sei, könne die Kirche wieder siegen, denn sie nicht im Verstande und Rate der Menschen gegründet. Er zeigte mir nun, wie es nie an Betern und Leidenden für die Kirche gefehlt. Er zeigte mir alles, was er für die Kirche gelitten, und wie er den Verdiensten und Arbeiten der Märtyrer Kraft gegeben und wie er nochmals alles leiden würde, so er noch leiden könnte. Er zeigte mir auch in unzähligen Bildern das ganze elende Treiben der Christen und Geistlichen in immer weiteren und weiteren Kreisen durch die ganze Welt bis zu meiner Heimat und ermahnte mich zu ausharrendem Gebet und Leiden. Es war dieses ein unbeschreiblich großes, trauriges Bild, das nicht auszusprechen ist. Es wurde mir auch gezeigt, daß schier keine Christen im alten Sinne mehr da sind. Ich bin sehr betrübt durch dieses Bild.“ (A. K. Emmerich, *Visionen.* Nav. dj., str. 119-121.)

Anna Katharina Emmerich u viđenju dana 7. listopada 1820. godine ugledala je Katoličku crkvu punu nemira i gotovo posve napuštenu.[29]

[29] „Ich sehe di Kirche ganz einsam, wie ganz verlassen. Es ist, als fliehen sie alle. Alles um sie her ist im Streit. Überall sah ich große Not und Haß, Verrat und Erbitterung, Unruhe, Hilflosigkeit und völlige Blindheit... Die Zustand ist schrecklich. Ich habe so gefleht. Got muß sich erbarmen. O Stadt, o Stadt /Rom/, was droht dir! Der Sturm ist nahe. Nimm dich in Acht!“ (A. K. Emmerich, *Visionen.* Nav. dj., str. 123.)

Prijelomna događanja u Crkvi, prema jednom njezinu viđenju, može se datirati od četrdesetih godina dvadesetog stoljeća pa nadalje tijekom dvadeset i prvog stoljeća. „Čula sam da bi Lucifer, ako se ne varam, pedeset ili šezdeset godina prije dvije tisućite godine poslije Krista trebao opet na jedno vremensko razdoblje dobiti slobodu.“ [30] Anna Katharina Emmerich navodi početak Luciferova posebno dopuštenoga slobodnoga djelovanja, ali ne navodi vremensko trajanje zla do nastupa Antikrista. Brižno smišljenu dekristijanizaciju usporava otpor preostalih vjernika zdravih 'ognjištarskih' gena u nekada stvarno katoličkim narodima, među koje spadaju, iako sve malobrojniji, i Hrvati.

* * *

U XIX. stoljeću okultne družbe brižno su pripremale uništenje kršćanstva, a u XX. stoljeću programirale su *Prvi svjetski rat* kako bi se nasilno srušila dva višestoljetna kršćanska carstva – rusko pravoslavno i austrougarsko katoličko. U XXI. stoljeću ostvaruje se po cijelom svijetu jedna protubožja država. „Povijest još nije poznavala takva pokreta koji bi išao za uništenjem vjere uopće, za zatorom svakoga znaka vjerskoga života, spomena na Boga i samoga Božjega imena.“[31] I tako „novo doba“ u ljetopisu ljudskog roda

[30] „Ich hörte, daß Luzifer, wenn ich nicht irre, 50 oder 60 Jahre vor dem Jahre 2000 nach Christus wieder auf eine Zeitlang solle freigelassen werden.“ (A. K. Emmerich, *Visionen.* Nav. dj., str. 243. Sve navedene dijelove iz *Viđenja* A. K. Emmerich prevela je na hrvatski jezik Marija Lovrić Holenda /Darmstadt/.)

[31] Andrija Živković, *Oče naš.* Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima. Zagreb, 1943, str. 33. (A. Živković /1886.-1957./ na papinskom sveučilištu *Gregoriana* u Rimu postigao doktorat iz teologije, a zatim iz filozofije. Bio je profesor moralnog bogoslovlja na *Bogoslovnom fakultetu* u Zagrebu.)

postaje neusporedivo po nametnutoj prevlasti demonokracije. Isus u priči o nepravednom sucu ističe da će Bog svojim izabranima, koji dan i noć vape k njemu, pomoći u ostvarenju njihovih prava i da ih ne će pustiti čekati, ali se pita: *„Kažem vam, brzo će im pribaviti pravo. Ali kad dođe Sin čovječji hoće li naći vjeru na zemlji?*" (Lk 18, 8). Isus je tako prije dvije tisuće godina navijestio stvarnost bezvjerja, a to upravo postaje svijet prvi put u dvadesetom i prvom stoljeću. U tom stoljeću posve je moguća i već pripremljena izgradnja trećeg Jeruzalemskog Hrama, a to ostvarenje najavljeni je predznak svršetka povijesti.

Moguća skora vladavina Antikristova novog svjetskog poretka završava, kako je pisano, poslije tri i pol godine u nadstvarnosti pakla.

I.
Odnos Boga s izabranim narodom

Božji zavjet s Mojsijem odnosio se samo na Izrael i pod tim se pojmom u *Starom zavjetu* podrazumijeva savez dvanaest plemena.[32] Ovaj zavjet je jednostrani Božji dar Izraelu, i to pod određenim uvjetima koje Bog postavlja. O etimologiji hebrejske riječi „berith“ ne postoji isto mišljenje među stručnjacima. U rabinskoj hebrejskoj tradiciji ta riječ se shvaća u smislu „savez“ i u bilateralnom aspektu.[33] Hebrejska riječ „berith“ u grčkom prijevodu „diatheke“ (uredba, posljednja volja) označuje jednostrano raspolaganje jedne volje u korist drugoga, dok grčki prijevod iste riječi kao „sintheke“ (savez) ima značenje bilateralnog ugovora. Navedena hebrejska riječ u latinskom prijevodu „foedus“ znači bilateralni ugovor, dok u prijevodu „testamentum“ označuje zavjet, posljednju volju.[34] „Najprije se ta riječ dovodila u vezu s akadijskom riječju *biritu* 'verige', 'okovi', koja bi u prenesenom smislu značila: 'obvezno utanačenje' ili 'sporazum'. Međutim, nastaje poteškoća ako se to značenje primijeni na izraz *krt berit*, koji se pojavljuje u Bibliji 86 puta, jer bi to doslovno trebalo prevesti 'berit rasjeći' ili 'raskinuti', odnosno, u prenesenom smislu, 'okove rasjeći', pa to ne bi odgovaralo uobičajenom prijevodu: 'sklopiti savez'. Vjerojatnije je, ako ne i sigurno, da *berit* dolazi od korijena *brh* koji se nalazi u akadijskom

[32] O pojmovima Izrael, Juda i Hebrej usporedi: Xavier Leon – Dufour /uredio/, *Rječnik biblijske teologije*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969, str. 301, 381–384.

[33] Paul Demann, *Fede e destino degli Ebrei.* Edizioni Paoline, Catania, 1962, str. 73 – 74.

[34] Jean Danielou, *Il mistero dell' avvento*. Morcelliana, Brescia, 1996, str. 17.

baru s osnovnim značenjem: 'gledati', 'vidjeti', u smislu 'odrediti' i 'izabrati'. U tom značenju dolazi u 1 Sam 17.8: 'Izaberite između sebe jednog čovjeka, pa neka siđe k meni!' Od tog je nastala riječ *beri* u značenju: 'odredba (nešto određeno učiniti)' ili ' obveza'. *Berit* se pojavljuje u SZ svega 287 puta... *Berit* ne označuje odnos nego 'odredbu' ili 'obvezu', koju preuzima subjekt *berita.* Prema tome, *berit* može značiti i 'obećanje'. U tom slučaju oblik je obveze samoobveza, koju očituje ponajviše sam kontekst (još 9,15; 1 Sam 11,1; Pnz 7,2; Izl 23,32 sl; 34,12. 15; Su 2,2)... K tomu treba također istaknuti da kod preuzimanja samoobveze u *krt berit* subjekt *berita* ne mora imati nekoga naspram sebe. Kralj Jošija čini *krt berit* pred Jahvom da će ga slijediti (2 Kr 23,3)). To što je učinio on sam za sebe, učinio je cijeli narod poslije njega za sebe. U oba slučaja to su događaji pred Jahvom, a ne s Jahvom. Prema tomu, to pokazuje da *berit* nije jednostavno 'savez'. Tu nema ni govora o nekom savezu. Jer kakav bi to bio savez bez saveznika?... Partneri su samo ljudi. Kad je riječ o Bogu ili Jahvi kao partneru ili subjektu *berita* u obzir dolazi njegovo teološko značenje. U tom slučaju on nije nikad 'savez'. Jer, ne samo što je uvijek subjekt *berita* Bog, a nikad ljudi, njemu nikada ne može drugi ni nametnuti nikakve obveze. Ako ima kakve obveze, onda je to uvijek samoobveza... *Berit* se obično pojavljuje u sklopu sintagmi *krt berit* i doslovno znači 'sjeći berit', kako se to obično shvaća. Međutim, pravi prijevod je 'učiniti odluku', 'utvrditi obvezu' ili 'odrediti'... U teološkom smislu Bog je po pravilu uvijek subjekt *berita.* On ga uspostavlja i *berit* je njegov. Tu *berit* označuje ili samoobvezu Božju, obećanje da će Bog nešto učiniti ili dati ili obvezu koju on nameće čovjeku. Nikad nema obostrane ili uzajamne obveze, takve da bi čovjek na nešto obvezivao Boga. Čovjek to ne može učiniti... Na nekim se mjestima samo čini da ljudi sklapaju savez s Bogom, ali se iz konteksta vidi da je i tu riječ o Božjem 'savezu' (1 Kr 11,17; Jr 50,5; Ez 10,3; 2 Ljet 29,10)... U izvanbiblijskoj judejskoj literaturi

berit ima isto značenje kao i u *Bibliji*. U Kumranu, u teološkoj i neteološkoj literaturi, značenju mu je 'obećanje', 'samoobveza' i 'obveza'... Za pravilno shvaćanje i razumijevanje *berita* u *Starom zavjetu* od neprocjenjive je vrijednosti prijevod LXX. U njemu se *berit* 270 puta prevodi *diatheke*, a ne *syntheke* 'savez'. Značenje toga može se pravo shvatiti tek ako se podsjetimo da su taj prijevod preveli Židovi koji su vrlo dobro poznavali biblijski hebrejski kao i grčki jezik... Zanimljivo je da u LXX. nije za *berit* upotrijebljen izraz *syntheke* koji znači 'savez', nego '*diatheke*' koji označuje nešto sasvim drugo. Njegovo je, naime, značenje 'uredba', 'posljednja volja', 'oporuka', koja ima najvišu obveznu snagu. U vezi s tim LXX. prevode *krt berit 'diatithesthai diatheke'*, što znači 'napraviti oporuku'. Starolatinski prijevod, koji je stariji od Jeronima i *Vulgate*, s malim iznimkama slijedi utoliko LXX što *berit/diatheke* prevodi 'testamentum' (oporuka). Jeronimov prijevod iz g. 390-405. prevodi *berit 1*35 puta 'foedus', a 96 puta 'pactum'. U tom slijedi Akvilu i Simaka, znatno starije prijevode od LXX, i svoje hebrejske učitelje. Samo na nekoliko mjesta u *Vulgatinu Psaltiru* stoji 'testamentum' jer je on uglavnom preuzet iz *Itale*. To pokazuje da ni sam sv. Jeronim nije bio siguran u pravo značenje *berita*... U teološkom smislu, kako je već rečeno, Bog je subjekt berita... Na nekim se mjestima samo čini da ljudi sklapaju savez s Bogom, ali se iz konteksta vidi da je i tu riječ o nekom drugom Božjem pothvatu (1 kr 11,17; Jr 50,5; Ez 10,3; 2 Ljet 29,10). Postoji apsolutna jednostranost *berita*. On je Božji, nikad ljudski. On ističe gratuitnost milosti... Savez je pravni pojam, a u Bibliji je riječ o teologiji i teološkom pojmu...Teološki pojam *berita* pretpostavlja i polazi od toga da je Bog partner, a ne samo jamac *berita*. U njemu inicijativa uvijek dolazi u Boga. Tu se izričito kaže da ljudi ne sklapaju savez, odnosno ne 'sijeku' savez s *Bibliji* Jahvom nego pred njim... Međutim, nigdje nema u *Bibliji* ni spomena da je Bog saveznik ili da su ljudi naspram njemu saveznici. Odnos je Yahwe – narod, i

to na podlozi Bog – sluga. I Noa, i Abraham, i David, i Izrael su sluge Jahvine, a ne saveznici Jahvini. U odnosu komu je podloga Gospodar – sluga (usp. 1 Kr 8,23.24), samo Bog može postavljati obveze... Odnos između Yahwe i naroda izraelskoga nije odnos dvojice saveznika nego odnos Gospodar – sluga. Uostalom, nigdje se u *Bibliji* Izrael ne naziva Jahvinim saveznikom, nego slugom... *Berit* se u posljednje vrijeme prevodi *savez*, ali to nema nikakve podloge u *Bibliji*."[35]

Egzegetska istraživanja su suglasna da ono što se u *Bibliji* naziva „berith" ne podrazumijeva odnos dvaju ravnopravnih partnera s obostranim obvezama i sankcijama. Takvo shvaćanje bilo bi nespojivo i s biblijskim pojmom Boga.[36]

U SAD-a je 2006. godine objavljen *Katekizam za odrasle* u kojemu je bila navedena i sljedeća tvrdnja: „Prema tomu, savez koji je Bog sklopio sa židovskim narodom putem Mojsija za njih ostaje vječno valjan." Povodom te stilizacije Robert Sungenis suprotstavio se, u siječnju 2008. godine, Biskupskoj konferenciji SAD-a

[35] Ljudevit Rupčić, *Je li berit savez?* Obnovljeni život, Zagreb, L/1995, 1, 81- 89. U svezi s ovim Rupčićevim tumačenjem autor ovoga teksta obratio se za mišljenje nadbiskupu dr. Frani Franiću kao priznatom stručnjaku za egzegezu *Staroga* i *Novog zavjeta* i starohebrejski jezik. On je 20. ožujka 1995. odgovorio, između ostaloga, i ovo: „Termin *Testamentum* označuje Božju transcendenciju, Božje vrhovno gospodstvo nad svim njegovim stvorovima... Bog je razumnom i slobodnom čovjeku otkrio sama sebe u objavi Starog Izraela i Novog Izraela i jasno označio što je njegova volja u koju ljudi moraju vjerovati i vršiti tu njegovu volju to jest njegove zakone koje je ljudima dao kao njihov vrhovni gospodar. Tu objavu Božjih zakona nazvali su u Crkvi *Testamentum*, dakle svečanu volju Božju, kao neku oporučnu volju Božju koja za ljude postaje kao veliki zavjet apsolutne poslušnosti."

[36] Joseph Ratzinger, *La chiesa, Israele e le religioni del mondo*. San Paolo, Milano, 1998, str. 28-29.

obrazlažući to ovako: „Svatko tko je imalo upoznat s katoličkom teologijom i *Svetim Pismom* zna da je ova rečenica heretična do srži. Kako je onda moguće da se kao takva nađe u katoličkom katekizmu? Ovo je dobar primjer iz kojeg se vidi da se načelo *caveat emptor* može primijeniti i na službene katoličke dokumente, posebno kad ih pišu liberalni katolički biskupi koji čine veliki dio današnjeg episkopata. Još od kada je židovski pisac Jules Isaac 1948. godine napisao knjigu *Isus i Izrael*, u Katoličkoj crkvi postoji pokret koji optužuje Crkvu i *Novi zavjet* za antisemitizam. Taj novi pokret nastojao se prilagoditi židovskoj religiji i od nje učiniti trajno aktualno pitanje. To je došlo do točke da su katolički liberali počeli javno naučavati da Židovi imaju svoj vlastiti savez s Bogom po kojem se mogu spasiti, i da stoga oni ne smiju biti meta kršćanske evangelizacije (ovo je npr. zabilježeno u dokumentu o liturgiji iz 1998. koje je izdala Biskupska konferencija SAD-a i u deklaraciji *Razmišljanja o Savezu i misijama* koju je potpisao William kard. Keeler iz Baltimorea). Naravno, nije puno pomogla ni prilično kontroverzna i dvosmislena izjava bl. Ivana Pavla II. iz 1981. da 'stari savez nikada nije bio opozvan od Boga' koju su, bez obzira na njezino stvarno značenje, liberali iskoristili kao odskočnu dasku kako bi naučavali da Židovi imaju svoj vlastiti odnos s Bogom i da su kršćanstvo i judaizam više ili manje sestrinske religije koje ovise jedna o drugoj. Bilo je dakle samo pitanje vremena kada će službeni katolički katekizam (*Katekizam* SAD-a iz 1996.) preuzeti štafetu i ponoviti ono što se u liberalnim krugovima već dugo govori... Ali kada netko jednom kaže da je Mojsijev savez po sebi neopozvan i da se današnji Židovi mogu na njega pozivati i po njemu biti spašeni, onda to postaje sveprožimajuća hereza enormnih razmjera... Kako bih zaustavio širenje spomenute hereze, napisao sam pismo od 15 stranica te jedan primjerak poslao Biskupskoj konferenciji SAD-a, a drugi Kongregaciji za nauk vjere u Vatikan. Također sam objavio podulji članak u časopisu *Culture Wars* (siječanj 2008.) u kojem sam raskrinkao herezu spornog *Katekizma*. Unutar idućih šest mjeseci američki biskupi sazvali su izvanredni sastanak u kojem su glasovanjem (243 naspram 14) odlučili izbaciti uvrjedljivu rečenicu iz *Katekizma*. Iduće godine /2009./ Vatikan je poslao *recognitio* Biskupskoj konferenciji SAD-a prihvaćajući i odobravajući izmjenu."[37]

Židovi nisu prihvatili Isusa kao Mesiju (*Iv* I, 11-12) jer su oni u Isusovo doba očekivali Mesiju kao svoga vladara. „A šta ih je najviše na rat nagonilo, bilo je jedno dvosmisleno proroštvo, koje se isto tako nalazilo u njihovim svetim knjigama, da će, naime, u to vrijeme jedan iz njihove zemlje postati vladar vaseljene. Ovo su oni prenosili na nekoga iz svog naroda, i mnogi njihovi mudraci varali su se u tumačenju ove izreke."[38]

Glavari svećenički, pismoznanci i farizeji poznavali su starozavjetnu predaju, ali svejedno nisu u Isusu prepoznali najavljenoga Mesiju. U *Novom zavjetu* Isusa se opisuje više puta istim izričajima, odnosno znacima raspoznavanja kako su u *Starom zavjetu* opisivali Mesiju. Isus se u *Novom zavjetu* opisuje kao najavljeni

---

[37] Profesor dr. Robert Sungenis poznat je u svijetu već više od dva desetljeća kao jedan od najaktivnijih i najučenijih katoličkih apologeta-laika. Rođen je 1955. godine u katoličkoj obitelji, u mladosti je postao protestant, a 1992. vratio se u katolicizam. Živi u SAD-u u obitelji s jedanaestero djece. (Citat je dio iz *razgovora, koji je R.* Sungenis dao *u* ekskluzivnom intervjuu dana 10. studenoga 2013. godine za*: katolik.hr).*

[38] Josif Flavije, *Judejski rat.* /Flavii Josephi, *De bello iudaico.*/ Prosveta, Beograd, 1967, str. 463. Židovi od Isusovih vremena i dalje neprekidno očekuju ovozemaljskog Mesiju. Od Isusova doba do Prvoga svjetskog rata među Židovima se pojavilo šezdeset i četvero lažnih Mesija. (Rudolf Vimer, *Isus Krist.* Đakovo, 1986, I. knjiga, str. 165.) Usporedi i: I[vo] M[ajstrović], *Izrael od propasti Jerusalema do osvojenja svijeta.* Trgovačka tiskara, Split, 1936, str. 88.

Mesija iz *Starog zavjeta*, presveti, bezgrešni, vječni i istiniti Bog, koji se utjelovljuje i žrtvuje za spasenje grješnika. On je uskrsnuo od mrtvih, kako su predskazali starozavjetni proroci. Istim imenima se u *Starom* i *Novom zavjetu* naziva Bog i Isus. Iste osobine i ista božanska djelovanja jednako se u *Starom* i *Novom zavjetu* pripisuju Bogu i Isusu.[39]

Isus upozorava Židove:

(42) ali vas dobro upoznah: ljubavi Božje nemate u sebi.

(43) Ja sam došao u ime Oca svoga i vi me ne primate. Dođe li tko drugi u svoje ime, njega ćete primiti. (*Iv* V, 42-43.)

Bog Isus Krist nije zauvijek odbacio Izrael i u tom smislu Pavlova poruka u Poslanici Rimljanima znači: Ne će se odbaciti sav starozavjetni Izrael jer će se *ostatak* pravovjernih Izraelaca spasiti (*Rim* XI, 1-32). [40]

Za Isusovu smrt ne može se okriviti Židove kao deicidni narod. Židovi su u Palestini za Isusova života, u odnosu na sve Židove u dijaspori činili manjinu.[41] Dakako da je i broj Židova koji su od Pilata zahtijevali Isusovu smrt bio u odnosu na sve tadašnje Židove u Palestini razmjerno vrlo malen. Ni u slučaju da je pred Pilatom bilo okupljeno više tisuća Židova, za Isusovo raspeće ne mogu snositi krivnju njihovi brojni tadašnji sunarodnjaci koji su živjeli izvan Palestine, a još manje današnji Židovi, koji najvećim dijelom nisu potomci Isusovih sunarodnjaka.[42]

Isusa Krista dopunjuje *Stari zavjet* u smislu da se njegov nauk odnosi na sve narode.[43] Isus je, po Mateju, Abrahamov potomak (Mt I, 1). Isusovo rodoslovlje, po Luki, ide sve do Adama (Lk III, 23-38) zato što Luka želi na taj način posebno naglasiti da je Isus Mesija cijelog ljudskog roda. Tako „izabrani narod“ od Isusa pa do svršetka povijesti postaju svi kršćani Židovi i svi kršćani nežidovi. Svi su oni zajedno, prema Evanđeljima, „novi Izrael“. Pavao obrazlaže da su Židovi, koji ne prihvaćaju Isusa, razbaštinjeni (Gal 4, 21-31).

Pavao uči da je Bog otac svih.

(29) Ili je Bog samo Bog Židova? Nije li i pogana? Da, i pogana.

---

[39] Mihajlovski B., *Biblijsko-Bogoslovski rečnik*. Nav. dj., str. 103 – 106, 122, 142 – 143, 186, 202-203, 253 –256, 363 –369.

[40] „Ma il ripudio di Israele non sara totale: una frazione si salvera.“ (*La Bibbia di Navarra*. Edizioni Ares, Milano, 1993, str. 399.) Pavao opširno obrađuje konačno spasenje Židova po milosnom Božjem daru, „a relativna nejasnoća argumentacije ukazuje kako je teško samom Pavlu obraditi to zamršeno pitanje... Pavao u *Poslanici Rimljanima* (Rim 11, 25-32) propovijeda da će i Židovi na svršetku povijesti imati udjela u spasenju, a iz njegove *Poslanice Galaćanima* (Gal 4, 21-31) također se i „Židovima otvara pristup spasenju čim se obrate i povjeruju u Evanđelje Isusa Krista“. (Anto Popović, *Apostol Pavao i Židovi*. Zbornik Dudin, Zagreb, 2000, str. 302, 310.) Usporedi: Francesco Spadafora, *Cristianesimo e giudaismo*. Edizioni Amicizia Cristiana, Chieti, 2012, str. 105.)

[41] Jules Isaac, *Gesu e Israele*. Nardini editore, Firenze, 1976, str. 110, 242-245, 266, 297-308, 318-326, 358-380. (Povjesničar Jules Marx Isaac /1887.–1963./ utemeljitelj je udruge „Hebrejsko-kršćansko prijateljstvo“ i bio je aktivni član židovske organizacije *B'nai B'rith*.)

[42] U dokumentu *Nostra aetate*, koji je donesen na Drugom vatikanskom koncilu, zaključuje se: „Premda su židovske vlasti sa svojim sljedbenicima inzistirale na smrti Kristovoj, ipak se za ono što je počinjeno u njegovoj muci ne može bez razlike pripisati svim Židovima koji su tada živjeli, niti Židovima našeg vremena.“ (*Ebrei ed ebraismo nella predicazione e nella catechesi della Chiesa cattolica*. Edizioni Dehoniane, Bologna 1985, str. 24.). Usp. i *Ebrei e Cristiani. Un cammino di speranza per l'umanita*. Izdanje grupe SeFeR. U: „Studi Fatti Ricerche“ i „Centro Pro Unione di Roma“, bez oznake godine, str. 1-34.)

[43] Joseph Ratzinger, *La Chiesa, Israele e le religioni del mondo*. Nav. dj., str. 41, 46-48.

(30) Jer jedan je Bog: on će opravdati obrezane zbog vjere i neobrezane po vjeri.

(31) Obeskrepljujemo li dakle Zakon po vjeri? Nipošto! Naprotiv, Zakon utvrđujemo (Rim III, 29).

(12) Nema uistinu razlike između Židova i Grka jer jedan je Gospodin sviju, bogat prema svima koji ga prizivlju.

(13) Jer: Tko god prizove ime Gospodnje, bit će spašen. (Rim X, 12).

(28) Nema više: Židov - Grk! Nema više: rob - slobodnjak! Nema više: muško - žensko! Svi ste vi Jedan u Kristu Isusu!

(29) Ako li ste Kristovi, onda ste Abrahamovo potomstvo, baštinici po obećanju. (Gal III, 23-29).

Sam čin obrezanja, ako se ne živi vjera u Isusa Krista, bez posebne je vrijednosti.

(25) Da, obrezanje koristi ako vršiš Zakon; ako pak kršiš Zakon, obrezanje tvoje postalo je neobrezanje.

(26) Ako dakle neobrezani opslužuje propise Zakona, ne će li se njegovo neobrezanje smatrati obrezanjem?

(27) I onaj koji je podrijetlom neobrezanik, a ispunja Zakon, sudit će tebi koji si, uza sve slovo i obrezanje, prijestupnik Zakona.

(28) Ta nije Židov tko je Židov naizvana i nije obrezanje ono izvana,

(29) na tijelu, nego pravi je Židov u nutrini i pravo je obrezanje u srcu, po duhu, ne po slovu. Pohvala mu nije od ljudi, nego od Boga (Rim II, 25-29).

Isus upozorava Židove koji ga ne primaju da će njihovu izabranost preuzeti drugi narodi.

(5) Kad uđe u Kafarnaum, pristupi mu satnik pa ga zamoli:

(6) „Gospodine, sluga mi leži kod kuće uzet, u strašnim mukama."

(7) Kaže mu: „Ja ću doći izliječiti ga."

(8) Odgovori satnik: „Gospodine, nisam dostojan da uđeš pod krov moj, nego samo reci riječ i izliječen će biti sluga moj.

(9) Ta i ja, premda sam čovjek pod vlašću, imam pod sobom vojnike pa reknem jednomu: 'Idi!' - i ode, drugomu: 'Dođi!' - i dođe, a sluzi svomu: 'Učini to' - i učini."

(10) Čuvši to, zadivi se Isus i reče onima koji su išli za njim: „Zaista, kažem vam, ni u koga u Izraelu ne nađoh tolike vjere.

(11) A kažem vam: Mnogi će s istoka i zapada doći i sjesti za stol s Abrahamom, Izakom i Jakovom u kraljevstvu nebeskom,

(12) a sinovi će kraljevstva biti izbačeni van u tamu. Ondje će biti plač i škrgut zubi." (*Mt* VIII, 5-12).

„Crkva se nedvojbeno drži nastavkom Izraela, iako kršćani ne potječu od Abrahama i zapravo ne pripadaju tomu narodu. *Novi zavjet* kaže da kršćani potječu od Krista, a samim time onda se smatraju Abrahamovim potomcima. Znači onaj tko pripada Kristu, pripada ujedno i Božjem narodu. Moglo bi se reći da je pojam 'Thora' zamijenjen Kristovom osobom. Kategorija 'Božji narod' uopće se ne primjenjuje izravno na novi narod, nego se odnosi na kršćansku zajednicu, na život s Kristom i poput Krista."[44]

U kršćanskoj literaturi Zapada i Istoka pojam Izraela tumači se na način da su današnji Židovi potomci Isusovih sunarodnjaka što je u povijesno-etničkom smislu od druge polovine IX. stoljeća samo u veoma malom dijelu točno, kako su to nedvojbeno dokazala znanstvena istraživanja posebno od oko sredine dvadesetog stoljeća. Većina današnjih Židova nisu potomci dvanaest izraelskih plemena, a čak nisu ni semitskog podrijetla. Shlomo Sand, profesor suvremene povijesti na Sveučilištu u Tel Avivu i na jednom veleučilištu u Parizu, obrazlaže da su Rimljani nakon Bar Kokhbina ustanka protjerali najviše nekoliko desetaka tisuća Židova, da su

[44] Joseph Ratzinger, *Sol zemlje.* Mozaik knjiga, Zagreb, 1997, str. 186. Detaljnije usporedi: I. Mužić, *Isus Krist i Izrael u smislu povijesti.* II. izdanje. Laus, Split, 2001, str. 133.

se mnogi Židovi preobratili na islam nakon arapskog osvajanja i da većina Židova nosi podrijetlo od obraćenika na židovstvo. „Teško je formulirati novu židovsku povijest dok se gleda kroz gustu prizmu cionizma – svjetlost koja kroz nju prolazi slama se na oštre etnocentričke boje. Primijetite: ovo djelo, koje predlaže da su Židovi uvijek tvorili značajne religijske zajednice koje su se pojavile i naselile u različitim dijelovima svijeta, a ne *etnos* koji je dijelio jedno podrijetlo i lutao u stalnom progonstvu, ne bavi se izravno poviješću.“[45]

Među Židovima poslije Krista nastala je povijesna podjela na Sefarde i Aškenaze. Oni se međusobno i antropološki razlikuju.[46] Aškenazi su tridesetih godina dvadesetog stoljeća među Židovima činili devedeset posto svih Židova.[47] Sefarda je šezdesetih godina dvadesetog stoljeća bilo oko pola milijuna, a istodobno je broj Aškenaza iznosio oko jedanaest milijuna.[48] Sefardi su potomci dvanaest starozavjetnih izraelskih plemena i oni su od antičkog doba živjeli u Španjolskoj odakle su protjerani u XV. stoljeću.[49]

[45] Shlomo Sand, *Kada i kako je izmišljen židovski narod?* Misl, Zagreb, 2012, str. 33.

[46] *Philo-Lexikon Handbuch des jüdischen Wissens*. Jüdischer Verlag im Athenäum Verlag, Königstein/Ts., 1982, str. 683.

[47] Philo-*Lexikon*, nav. dj., str. 52.

[48] *Arthur Koestler, Kazari – 13. židovsko pleme?* Misl, Zagreb, 2000, str. 189.

[49] Naziv Sefardi odnosio se samo na španjolske i portugalske Židove, ali se u državi Izrael proširuje na sve Židove iz azijskih i sjeveroafričkih zemalja. (Dubravka Rajh, *Izrael Čekajući Mesiju*. Intervju, Beograd, broj od 20. srpnja 1984, str. 43.). „Aškenazi, utemeljitelji cionizma i prve pridošlice, dominiraju u političkom životu zemlje. Sefardi pak, bar oni podrijetlom iz sjeverne Afrike, istodobno su i prezreni i iskorištavani od strane prvih.“ (Alain Finkelkraut, *Imaginarni Židov*. NZ Matice hrvatske, Zagreb, 1993, str. 121.). Sefardi se, barem oni koji su došli s Iberskog poluotoka, „smatraju najaristokratskijim Židovi-

Židovski pisac Arthur Koestler iznosi „povijesne dokaze... da je većina istočnog židovstva, te stoga i svjetskog židovstva kazarsko-turskog“, a ne semitskog podrijetla.[50] To su tzv. Aškenazi koji su stvarni potomci Kazara. Nedvojbeno je da su Kazari „nesemitski narod“ koji se u IV. stoljeću poslije Krista pojavio u današnjoj južnoj Rusiji. Njihov vladajući sloj prihvatio je judaizam oko 740. godine.[51] Proces judaizacije kazarskog puka tekao je postupno.[52] Aškenazi su se s vremenom, - posebno u progonima i duhovnim emocijama, identificirali s judaizmom i zato su postali nedvojbeno Židovi. „Svjetsko Židovstvo uvijek je bilo velika religijska kultura. Premda se sastojalo od različitih elemenata, ono nije bilo čudna, lutajuća nacija... Za razliku od slike prošlosti, koju su kršćanski judeofobi počeli promovirati, a koju je moderni antisemitizam počeo ponavljati, u čitavoj povijesti nije nikada postojala prokleta nacija-rasa koja je protjerana iz Svete zemlje zbog ubojstva božanskog Mesije, i koja se nepozvana naselila među drugim 'nacijama'... I sada posljednje, možda najteže, pitanje svih pitanja: Do koje mjere je židovsko izraelsko društvo voljno odbaciti duboko usađenu o 'izabranom narodu', i prestati se izolirati u ime nestvarne povijesti ili dubiozne biologije i isključivati 'druge' iz svoje sredine?“[53]

ma“. (Ernest Van den Haag, *Mistika Židova*. Misl, Zagreb, 1996, str. 182.).

[50] A. Koestler, nav. dj., str. 210.

[51] *Philo-Lexikon,* nav. dj., 1982, str. 127-128.; Johann Maier – Peter Schäfer, *Kleines Lexikon des Judentums.* Christliche Verlagsanstalt, Konstanz, 1981, str. 69.; Koestler, nav. dj., str. 60.

[52] Koestler, nav. dj., str. 75. Smatra se da je narod prihvatio židovsku vjeru oko 860. godine. (*Der grosse Ploetz Die Daten-Enzyklopädie der Weltgeschichte*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1999, str. 603.)

[53] Shlomo Sand, *Kada i kako je izmišljen židovski narod?* Nav. dj., str. 272, 341. O shvaćanju Krista i kršćanstva u židovstvu usporedi: I.

Papa Franjo pred Zidom plača u Jeruzalemu
za posjeta Svetoj zemlji 2014. godine

B. Pranaitis, *Demaskirani Talmud.* Ihtis, Beograd, 2004, str. 101.; L. Hermann Strack, *Jesus Die Häretiker und die Christen nach den ältesten jüdischen Angaben.* Schriften des Institutum Judaicum in Berlin No. 37.; J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, Leipzig, 1910, str. 88+40.; Israel Shahak, *Židovska povijest, židovska religija.* Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2006, str. 146-147.; Nikola Mate Roščić, *Isus Krist u židovstvu.* Vlastita naklada, Šibenik, 2012, str. 176.

II.
Evanđelisti o *Jeruzalemskom Hramu* i kraju vremena

1.
Matej
Glava 24

1 Isus izađe iz Hrama i pođe dalje. Tada mu pristupiše učenici i upozoriše ga na Hramske građevine.

2 On im reče: 'Vidite li sve to? Zaista, kažem vam: Ovdje ne će ostati kamen na kamenu, koji se ne će razvaliti.'

3 Kad je onda sjedio na Maslinskoj gori, pristupiše samo njegovi učenici k njemu i rekoše: 'Kaži nam, kad će se to dogoditi, i koji je znak tvojega dolaska i svršetka svijeta?'

4 Isus im reče: 'Gledajte, da vas tko ne zavede!

5 Jer će mnogi doći u moje ime i reći: Ja sam Mesija. I mnoge će zavesti.

6 Čut ćete za ratove i glasove o ratovima. Gledajte, da se ne uplašite! To mora tako doći, ali nije još tada svršetak.

7 Jer će se dignuti narod proti narodu, kraljevstvo proti kraljevstvu. Posvuda će biti glad, kuga i potres.

8 Ali to je sve istom početak nevoljama.

9 Tada će vas predavati na muke i ubijat će vas; i poradi moga imena svi će narodi zamrziti na vas.

10 Tada će mnogi zalutati u vjeri, jedan će drugoga izdati i jedan će na drugoga zamrziti.

11 Lažni će proroci u velikom broju ustati i mnoge zavesti.

12 Jer će bezbožnost uzeti mah, ljubav će ohladnjeti kod mnogih.

13 Ali tko ustraje do kraja, spasit će se.

14 Ovo evanđelje o kraljevstvu navješćivat će se po svemu svijetu za svjedočanstvo svima narodima. Tada istom dolazi svršetak.

15 Kad dakle vidite na svetome mjestu gnusobu opustošenja, o kojoj je govorio prorok Danijel — tko čita, neka razumije! —

16 Tada neka ljudi u Judeji bježe u gore!

17 Tko bude na krovu, neka ne silazi, da uzme sa sobom još nešto iz kuće!

18 Tko bude u polju, neka se ne vraća kući, da uzme svoju haljinu!

19 Teško trudnicama i dojiljama u one dane!

20 Molite se, da ne padne bijeg vaš u zimu ili u subotu!

21 Tada će biti velika nevolja, kakova nije bila od postanja svijeta do sada, niti će biti.

22 I kad se ne bi skratili oni dani, nijedan se čovjek ne bi spasio. Ali poradi izabranih skratit će se oni dani.

23 Ako vam tada tko rekne: Ovdje je Mesija ili ondje, ne vjerujte!

24 Jer će ustati lažni Mesije i lažni proroci i činit će velike znake i čudesa, da zavedu, ako je moguće, iste izabranike.

25 Eto, kažem vam unaprijed.

26 Ako vam se tada rekne: On je u pustinji, ne izlazite; on je u sobama, ne vjerujte!

27 Jer kao što se munja pomoli na istoku i zasja do zapada, tako će biti i s dolaskom Sina čovječjega.

28 Gdje je strvina, ondje se skupljaju orlovi.

29 Odmah će po nevolji onih dana sunce pomrčati i mjesec će izgubiti svoju svjetlost, zvijezde će s neba spasti, i sile će se nebeske uzdrmati.

30 Tada će se pokazati znak Sina čovječjega na nebu, i svi će narodi na zemlji proplakati. Ugledat će Sina čovječjega gdje dolazi na nebeskim oblacima s velikom moći i slavom.

31 On će poslati svoje anđele s velikim glasom trublje, i oni će sabrati njegove izabranike od četiri vjetra, od jednoga kraja neba do drugoga.

32 Naučite se priči od smokve: Kad njezine grane postanu sočne i lišće potjera, onda znate, da je blizu ljeto.

33 Tako i vi, kad vidite sve ovo, znajte, da je pred vratima (Kristov ponovni dolazak).

34 Zaista, kažem vam: Ovaj naraštaj ne će proći, dok se ovo sve ne zbude.

35 Nebo i zemlja proći će, ali moje riječi ne će proći.

36 A onoga dana i onoga časa ne zna nitko, ni anđeli na nebu, nego samo Otac.

37 Kao u Noine dane, tako će biti kod dolaska Sina čovječjega.

38 U dane pred potopom gostili su se i pili, ženili su se i udavali do onoga dana, kad Noa uđe u kovčeg;

39 i nisu došli do uviđavnosti, dok nije provalio potop i sve pograbio. Upravo će tako biti i kod dolaska Sina čovječjega.

40 Tada će biti dva na polju: jedan će se uzeti, drugi će se ostaviti.

41 Dvije će mljeti u mlinu: jedna će se uzeti, druga će se ostaviti.

42 Budite dakle budni, jer ne znate dana, u koji dolazi vaš Gospodin.

43 Ali ovo znajte: Kad bi znao domaćin, u koji čas noći dolazi lupež, zacijelo bi bdio i ne bi pustio, da provali u njegovu kuću.

44 Zato i vi budite spremni; jer Sin čovječji dolazi u čas, u koji se ne nadate.

45 Tko je dakle vjerni i razumni sluga, koga je postavio gospodar nad svojom družinom, da joj daje hranu u pravo vrijeme?

46 Blago slugi, kojega njegov gospodar, kad se vrati kući, nađe da tako čini.

47 Zaista, kažem vam: On će ga postaviti nad svim svojim imanjem.

48 Ako li je sluga zao i misli u sebi: Moj gospodar ne će još zadugo doći,

49 i ako tuče svoje drugove i gosti se i pije s pijanicama,

50 onda će gospodar toga sluge doći u dan, kad ne očekuje, u čas, kojega ne zna.

51 On će ga sasjeći u komade i odredit će mu njegovo mjesto među licemjerima. Ondje će biti jauk i škrgut zuba.[54]

Marko

Glava 13

1 Kad je izlazio iz Hrama, reče mu jedan od njegovih učenika: 'Učitelju, gle ovo silno kamenje, ove silne građevine!'

2 Isus mu odvrati: 'Vidiš li te sjajne građevine? Ni kamen na kamenu ne će ovdje ostati, koji se ne će razvaliti.'

3 Kad je onda sjedio na Maslinskoj gori prema Hramu, upitaše ga nasamo Petar, Jakov, Ivan i Andrija:

4 'Kaži nam, kad će se to dogoditi, i koji je znak, kad će se to sve ispuniti?'

5 Isus im odgovori: 'Pazite, da vas tko ne zavede!

6 Jer će mnogi doći u moje ime i reći: Ja sam. I mnoge će zavesti.

7 Kad čujete ratove i glasove o ratovima, nemojte se smesti! To mora tako doći, ali još nije s tim svršetak.

[54] *Novi zavjet.* Preveo Ivan Ev. Šarić. Bibliofilsko izdanje dopuštenjem Luke Brajnovića za tisak priredio Ivan Mužić. Laus, Split, 2002, str. 74- 76.

8 Jer će se podići narod proti narodu i kraljevstvo proti kraljevstvu. Bit će potresi na sve strane i glad. Ali to je istom početak jadima.

9 Čuvajte se! Predavat će vas zbog mene na sudove, bičevat će vas u sinagogama i vodit će vas pred namjesnike i kraljeve, da svjedočite pred njima.

10 Svima narodima mora se najprije navijestiti evanđelje.

11 Kad vas onda povedu i stave pred sud, ne brinite se, što ćete govoriti; nego recite, što vam se dade u onaj čas! Jer niste vi, koji govorite, nego Duh Sveti.

12 Brat će svojega brata, otac će svojega sina predati na smrt. Djeca će ustati na svoje roditelje i usmrtit će ih.

13 Poradi mojega imena bit ćete od svih mrženi. Ali tko ustraje do kraja, spasit će se.

14 Kad vidite mrzost opustošenja ondje, gdje ne bi smjela biti — tko čita, neka razumije! — onda neka ljudi u Judeji bježe u gore!

15 Tko je na krovu, neka ne silazi u kuću i neka ne ulazi, da uzme što sa sobom iz kuće!

16 Tko je u polju neka se ne vraća natrag da uzme svoju haljinu!

17 Teško trudnicama i dojiljama u one dane!

18 Molite se, da se to ne dogodi zimi!

19 U one dane bit će nevolja, kakve nije bilo od početka svijeta, što ga je Bog stvorio, dosad, niti će je ikad biti.

20 Kad Gospodin ne bi skratio one dane, ne bi se spasio nijedan čovjek. Ali poradi izabranih, koje izabra, skratio je one dane.

21 Ako vam onda tko rekne: Ovdje je Mesija? Ondje je on! — Ne vjerujte!

22 Jer će ustati lažni Mesije i lažni proroci i činit će znake i čudesa, da zavedu, ako je moguće, i izabrane.

23 Budite dakle na oprezu! Eto, sve vam kazah unaprijed.

24 U dane poslije te nevolje sunce će pomrčati i mjesec svoju svjetlost izgubiti,

25 zvijezde će padati s neba i sile se nebeske pokrenuti.

26 Tada će se vidjeti gdje dolazi Sin čovječji na oblacima s velikom moći i slavom.

27 On će poslati svoje anđele i sabrat će svoje izabrane od četiri vjetra, od kraja zemlje do kraja neba.

28 Od smokve naučite priču: Kad njezine grane postanu sočne i potjeraju lišće, onda znate, da je blizu ljeto.

29 Tako i vi, kad vidite ovo da nastaje, znajte, da je to pred vratima.

30 Zaista, kažem vam: Ovaj naraštaj ne će proći, dok se sve ovo ne zbude.

31 Nebo i zemlja će proći, ali moje riječi ne će proći.

32 A onaj dan i onaj čas ne zna nitko, ni anđeli na nebu ni Sin, nego samo Otac.

33 Pazite, bdijte i molite se; jer ne znate, kad je vrijeme.

34 Ono je kao u čovjeka koji je pošao na put. Kad je ostavljao svoju kuću, predao je svojim slugama kućanstvo, svakomu je odredio svoj posao, vrataru je naložio, da bude budan.

35 Budite dakle budni! Jer ne znate, kad dolazi gospodar kuće, da li uveče ili u ponoći ili u pijetle ili ujutro.

36 Mogao bi doći iznenada i naći vas gdje spavate.

37 Što kažem vama, kažem svima: Budite budni!'[55]

Luka
Glava 21

5 Kad su neki govorili za Hram, da je ukrašen sjajnim kamenjem i posvetnim darovima, reče:

[55] *Novi zavjet.* Preveo Ivan Ev. Šarić. Nav. dj., str. 114-116.

6 'Doći će dani, kad od svega, što vidite ovdje, ne će ostati ni kamen na kamenu, koji se ne će razvaliti.'

7 Zapitaše ga: 'Učitelju, kad će se to dogoditi, i koji je znak, da će se to zbiti?'

8 On odgovori: 'Pripazite, da se ne dadnete zavesti! Jer će se mnogi pojaviti u moje ime i reći: Ja sam, i: Vrijeme je došlo. Ne trčite za njima!

9 Kad čujete za ratove i bune, ne dajte se s tim uplašiti! To mora najprije doći, ali još nije odmah svršetak.'

10 On nastavi: 'Ustat će narod na narod, kraljevstvo na kraljevstvo,

11 Jaki potresi bit će posvuda, bit će glad i kuga. Pojavit će se na nebu strahote i veliki znaci.

12 Prije svega toga metnut će na vas ruku i progonit će vas. Predavat će vas u sinagoge i u tamnice i voditi vas pred kraljeve i namjesnike poradi mojega imena.

13 Tu će vam se dati prilika, da položite svjedočanstvo.

14 Nemajte dakle unaprijed nikakve brige, kako ćete odgovarati!

15 Jer ću vam ja dati rječitost i mudrost, kojoj se ne će moći oprijeti ni odoljeti svi vaši protivnici.

16 Dapače predavat će vas roditelji, braća, rođaci i prijatelji, i pobit će neke od vas.

17 Svi će zamrziti na vas poradi mojega imena.

18 Ali ni vlas s vaše glave ne će propasti.

19 Postojanom ustrajnošću spasit ćete svoju dušu.

20 Kad vidite, da je Jeruzalem opkoljen od vojske, onda znajte, da je blizu njegovo razorenje.

21 Tada neka ljudi u Judeji bježe u gore! Oni u gradu neka izađu napolje; koji su na polju, neka ne ulaze u grad!

22 Jer to su dani osvete, kad će se sve ispuniti, što stoji u Pismu.

23 Teško trudnicama i dojiljama u one dane! Jer će doći velika tjeskoba na zemlju i sud gnjeva na ovaj narod.

24 Jedni će pasti od oštrice mača, drugi će biti zarobljeni, odvedeni među sve narode. Jeruzalem će biti gažen od neznabožaca, dok ne prođu vremena neznabožaca.

25 Bit će znaci na suncu, mjesecu i zvijezdama. Na zemlji će među narodima vladati strašno očajanje od buke i huke mora.

26 Ljudi će ginuti od straha i čekanja onoga, što će doći na zemlju. Jer će se nebeske sile uzdrmati.

27 Tada će ugledati, gdje Sin čovječji dolazi na oblaku s velikom moći i slavom.28 Kad to nastane, onda se uspravite i podignite svoju glavu! Otkupljenje se vaše približuje.'

29 Kaza im priču: 'Promatrajte smokvu i sva druga drveta!

30 Kad vidite, da već pupaju, znate, da je blizu ljeto.

31 Tako i vi, kad vidite, da se ovo zbiva, znajte, da je blizu Božje kraljevstvo!

32 Zaista, kažem vam. Ovaj naraštaj ne će proći, dok se sve to ne zbude.

33 Nebo i zemlja proći će, a riječi moje ne će proći.

34 Pazite, da svoja srca ne otežate raskoštvom i pijanstvom i zemaljskim brigama, i da vam onaj dan ne dođe iznenada.

35 Kao zamka doći će na sve, koji stanuju po svoj zemlji.

36 Pa zato budite uvijek budni i molite se, da mognete umaći svemu tome, što će doći, i da opstanete pred Sinom čovječjim!'[56]

Raspravljanje o tome da li su Matej, Marko i Luka pisali prije ili poslije 70. godine traje od XIX. stoljeća gotovo neprekinuto do danas. Pojedini autori tvrde da se za Markovo evanđelje stručnjaci „gotovo jednodušno slažu" da je napisano prije 70. godine, prije

[56] *Novi zavjet.* Preveo Ivan Ev. Šarić. Nav. dj., str. 169-170.

nego što su Rimljani razorili Jeruzalem.[57] „Neki egzegeti smatraju da je Lukino evanđelje nastalo otprilike između 60. i 62. god... Tako rano datiranje trećeg evanđelja isključeno je vremenom nastanka Markova evanđelja, koje nije nastalo prije 64. god., te činjenicom da se Luka služio Markom. Katolički bibličari uglavnom običavaju datirati Luku između 65. god. /vrijeme vjerojatnog nastanka Markova evanđelja) i 70. godine. Većina protestanata i znatan broj katolika nastanak Lukina evanđelja datiraju u razdoblje od 70 - 80. godine. Glavni im je dokaz detaljno proročanstvo o razorenju Hrama... Ovo bi bilo *ex eventu* razjašnjenje nejasnog proročanstva o razorenju Jeruzalema koje se dogodilo 70. godine. Ovaj dokaz ipak nije odlučan, jer su izrazi po sebi općeniti i mogli bi biti nadahnuti *Starim zavjetom* /usp. Pnz 28,54; Hoš 9,7; Zah 12,3./ Luka je mogao pisati neposredno prije 70. godine. Točno vrijeme postanka ovog evanđelja ostaje nesigurno."[58] U pitanju vremena nastanka Matejeva evanđelja također vlada nesigurnost. „Katolički su stručnjaci do sada uglavnom smatrali da je Matej napisan prije 70. god., kada su Rimljani razorili Jeruzalem. Taj događaj prorečen je u Mt 24,15 - 20, a sam tekst evanđelja ne daje nikakva znaka eventualnim dodavanjem detalja da se proročanstvo već ispunilo u doba pisanja toga evanđelja. Međutim, možda Matej na ovom mjestu jednostavno preuzima građu iz svojih izvora tako da se ne može na temelju ovog odlomka sigurno dokazati da je kanonski Matej nastao prije katastrofe godine 70. Ima odličnih katoličkih stručnjaka koji smatraju da je grčki Matej nastao nešto nakon godine 70."[59]

[57] Harrington J. Wilfrid, *Uvod u Novi zavjet.* Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993, str. 133.

[58] Harrington J. Wilfrid, *Uvod u Novi zavjet.* Nav. dj., str. 192-193.

[59] Harrington J. Wilfrid, *Uvod u Novi zavjet.* Nav. dj., str. 164. O problematici datiranja Evanđelja Mateja, Marka i Luke usporedi i: Rinaldi Giovanni – Paolo Benedetti (redakcija), *Introduzione al Nuovo testamento.* Morcelliana, Brescia, 1961, str. 154-155, 166-167, 188-189.

Samuel George Frederick Brandon zaključuje: „Prema općem konsenzusu stručnog mišljenja, četiri Evanđelja novozavjetnog kanona, s jednom mogućom iznimkom, napisana su poslije 70. godine. Iznimka je Evanđelje po Marku jer se procjene o njegovu datumu kreću od 65. do 75. godine; bit će naša teza ovdje da unutarnji pokazatelji u dokumentu nesumnjivo ukazuju na datum ubrzo nakon 70 godine.“[60] Jean Carmignac, stručnjak za aramejski i starohebrejski jezik, otkrio je da semitski izvornik Evanđelja prethodi grčkome i u knjizi *La nascita dei vangeli sinottici* zaključio: „Lukino sastavljanje /na grčkome/ nije bilo poslije 50. do 53. godine, a iz istoga razdoblja potječe i konačno sastavljanje Matejeva evanđelja, dok bi se Markovo evanđelje na semitskom jeziku smjestilo oko 42. do 45. godine. ...'Moderna egzegetska stajališta /koja Marka smještaju oko 70. godine, Mateja i Luku između 80. i 90., a Ivana prema kraju stoljeća/ nisu mogla biti dokazana nikakvim odlučujućim argumentom u razgovoru koji je na tu održan u Paderbornu od 20. do 23. svibnja 1982. godine između J. A. T. Robinsona i skupine najvećih njemačkih stručnjaka.'“[61]

2.

U navodima Evanđelista Mateja, Marka i Luke o razrušenju Hrama i kraju vremena posebno su važni slijedeći redci:

„Zaista, kažem vam: Ovaj naraštaj ne će proći dok se ovo sve ne zbude. A onoga dana i onoga časa ne zna nitko, ni anđeli na nebu, nego samo Otac (Mt 24, 34, 36).“

Gotovo istu stilizacija navodi i Marko (Mk 13, 30).

[60] Samuel George Frederick Brandon, *Pad Jeruzalema i kršćanska Crkva.* Profil, 2006, str. 155.

[61] Antonio Socci, *Rat protiv Isusa.* Naklada Benedikta, Zagreb, 2013, str. 292-304.

Luka navodi samo: „Zaista, kažem vam. Ovaj naraštaj ne će proći, dok se sve to ne zbude.“ (Lk 21, 32.)

Misao o razrušenju Hrama i kraju vremena sadržava napomenu da „ovaj naraštaj ne će proći dok se sve to ne zbude“.[62] Prevladava tumačenje da se to odnosi na 70. godinu,[63] kada se stvarno dogodilo

[62] „Il discorso escatologico /24-25/... Si tratta di uno dei brani evangelici piu difficili e oscuri. Gli esegeti ne hanno proposto varie interpretazioni. Secondo alcuni, Gesu parlerebbe soltanto della fine di Gerusalemme, ricorrendo al fantasioso stile apocalittico. Secondo altri, al contrario, si riferisce unicamente alla fine del mondo. Altri pensano di poter spiegare meglio il discorso, affermando che la prima parte della fine di Gerusalemme /fino al v. 20, oppure al 22 o v. 28/, la seconda della fine del mondo. Infine ricordiamo l'ipotesi di coloro, secondo i quali Gesu si riferisce effetivamente alla fine di Gerusalemme, ma come preludio e figura della fine del mondo, verso la quale concentra il suo pensiero.“ (Angeliko Poppi, *Sinnosi didatico-pastorale dei Quatro Vangeli.* Edizioni Messaggero, Padova, 1974, str. 82.) „In tutto il discorso vengono usate frase e figure proprie del genere apocalittico, che non devono essere interpretate in senso letterale e rendono difficile dire quando si riferiscono alla fine di Jerusalemme o a quela del mondo.“ (*La Bibbia nuovissima versione dai testi originali.* Edizioni Paoline, Milano, 1990, str. 1553.)

[63] „Misli se na propast Jeruzalema, a ne na svršetak svijeta.“ (Adalbert Rebić - Jerko Fućak – Bonaventura Duda, *Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi zavjet.* Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996, str. 1427.) Ili: “Ovaj naraštaj znači Isusove suvremenike.“ (*Franjevačka Biblija. Stari zavjet* preveo i popratio razjašnjenjima Silvije Grubišić. *Novi zavjet preveo* i popratio razjašnjenjima Gracijan Raspudić. Naša ognjišta - Kršćanska sadašnjost - Hrvatsko biblijsko društvo. Tomislavgrad–Zagreb, 2010, str. 1322.) Usporedi i: *Sveto pismo Novoga zavjeta.* Preveo iz izvornog teksta i bilješke priredio Franjo Zagoda. Naklada Dra. Stjepana Markulina, Zagreb, 1925, str. 62-63.; *La Bibbia di Navarra. I Quatro Vangeli.* Edizioni Ares, Milano, 1988, str. 275.

spaljivanje, a ne razrušenje Hrama, i kada se nije dogodio kraj vremena. Matej, Marko i Luka ne opisuju uništavanje Jeruzalemskog Hrama i kraj vremena kao dva posebna i međusobno neovisna, odnosno vremenski odvojena zbivanja. Trojica evanđelista stvarno opisuju kraj vremena u jedinstvenoj cjelini s razrušenjem Hrama, a to se može dogoditi tek kada Hram bude ponovno izgrađen tako da u tom kontekstu nije posebno bitno da li su evanđelja nastala prije ili poslije 70. godine.

Za tumačenje Mateja, Marka i Luke /Mt 24,34, Mk 13,30 i Lk 21,32/ posebno je važno značenje riječi „geneá" koju treba prevoditi u smislu pojma 'rod'. „Dakle, Mt 24,34 treba prevesti ovako: 'Zaista, kažem vam, ovaj *rod* ne će proći dok se sve to ne zbude!' Zašto tako prevesti? Zato, jer prema našem mišljenju riječ 'rod' potpunije izražava značenje riječi *geneá* i točnije izražava smisao Isusovih riječi. Pogledajmo *Nedjeljna čitanja B, Evanđelje* po Marku što se čita na 33. nedjelju kroz godinu. Evanđelje govori o sudnjem danu, a nastavlja riječima: 'Zaista, kažem vam, ne će uminuti *naraštaj* ovaj dok se sve to ne zbude!' Svi pak znamo da naraštaj koji je u vrijeme Isusovo živio nije doživio sudnji dan. Dakle, Isusove riječi su netočno prevedene, odnosno *geneá* ne znači 'generacija' odnosno 'naraštaj' nego 'rod'... Isus je riječju *geneá*, koju je naravski izrekao na aramejskom jeziku, htio označiti sav *'narod Božji', sav 'rod' kršćana,* od njegovih učenika do konca svijeta. Evanđelistima i Isusovim učenicima bilo je u početku bliže shvaćanje riječi geneá kao *naraštaj*, premda nigdje to izričito ne kažu, tj. da geneá znači 'naraštaj', niti su to uopće tvrdili. Kada je naraštaj Isusovih suvremenika izumro, postalo je jasno prvoj kršćanskoj Crkvi, da se geneá nema shvatiti samo kao naraštaj Isusovih suvremenika – već šire – razvilo se bolje shvaćanje pojma geneá – *rod, narod* – i šire značenje vremena, koje on obuhvaća; *razvio se dakle sensus plenior*... Evanđelist nastavlja: 'To ne reče sam od sebe, nego – jer bijaše veliki svećenik one godine – prorokova da Isus ima umrijeti za narod; ali ne samo za narod nego i zato da *raspršene sinove Božje skupi u jedno* (Iv 11, 50–52). Ovdje se kaže, da Isus treba da umre za židovski narod, ali i da će se odabranima iz židovskog naroda pridružiti 'sinovi Božji' iz svih naroda i tako će se stvoriti 'Božji narod'... U jedanaestom poglavlju Ivanova evanđelja Isus govori: 'Zato će se – kažem vam – oduzeti od vas *kraljevstvo Božje i dat će se narodu, koji donosi njegove plodove!*' Lat. i grč.: Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius. (Mt 21,43). Tu se dakle ne govori o narodu u etničkom ili nacionalnom smislu, već o narodu Božjem, koji će se izabrati između svih etničkih naroda... Tu Isus umeće riječi, odnosno evanđeliste ih na tom mjestu bilježe: 'I propovijedat će se ovo Evanđelje Kraljevstva po svem svijetu na svjedočanstvo svim narodima. Tada će doći svršetak' (Mt 24,14; cf. Mk 13,10)... Vidimo dakle na tim stranicama evanđelja stalnu gradaciju – stalan razvoj misli o kraljevstvu nebeskom i o 'Božjem narodu'. Kajfa 'proriče', da Isus treba umrijeti za narod (Iv 11, 50–52), na Cvjetnicu narod kliče mesijanskom kraljevstvu, u ponedjeljak nakon toga kaže Isus: 'Nije li pisano: Dom će se moj zvati Dom molitve za *sve narode*?' (Mk 11,17). Zatim u utorak Isus kaže svećeničkim glavarima: 'Zato će se kažem vam – oduzeti od vas *kraljevstvo Božje* i dat će se *narodu* koji donosi njegove plodove.' (Mt 21,43)... Onda će – na koncu svijeta – kraljevstvo nebesko na ovom svijetu prijeći u vječno 'kraljevstvo Božje' (Lk 21,31). Taj dakle rod – geneá – Božji narod – Crkva ne će uminuti, ne će proći, *dok se sve ne zbude, dok se ne zbude i propast Jeruzalema i propast svijeta.* Zato bi se riječ geneá – generatio trebala prevesti sa *Rod,* a ne sa 'naraštaj'... O Crkvi – narodu Božjem govorili su i apostoli... O Božjem se narodu govori u *'Djelima apostolskim'* (Dj. ap. 15, 14–18; 18, 9 i 10 i dr. Sv. Pavao govori: 'Jer mi smo Hram Boga živoga, kao što reče Bog: 'Prebivat ću u njima i hoditi među njima; i bit ću Bog njihov, a oni *narod moj.*'' (II. Kor 6,16)... U *Otkrivenju*: ‚On će prebivati

s njima: oni će biti *narod njegov*, a on će biti Bog s njima.' (Otkr 21, 2 i 3)... Geneá dakle znači narod Božji od Kristova vremena do konca svijeta. Prema gore rečenom moglo bi se geneá prevesti i s *'narod'*, ali držimo, da riječ 'rod' više odgovara značenjima riječi geneá... Iz toga nadalje slijedi da riječ rod širinom svoga značenja *obuhvaća* i *pojam naroda i pojam naraštaja* jer je naraštaj dio naroda.

1. Geneá se ne može prevesti s riječju: naraštaj jer naraštaj Isusova vremena nije dočekao konac svijeta;

2. Isus je sigurno kod riječi geneá mislio na Božji narod. O njemu govori Isus, osim na gore navedenim mjestima, još Mt 24,22 i Mk 13,20. Dva su osobita mjesta u eshatološkom govoru: propast Jeruzalema i propast svijeta. Tu se napose spominju njegovi izabranici – njegov narod: kod Mt 24,22 i Mk 13,20 – da će se radi izabranika ti dani skratiti i kod Lk 21,28: 'Uspravite se i podignite glave jer se približuje vaše otkupljenje'. Na ove se izabranike odnosi riječ geneá – rod – narod. Kad se dakle geneá može prevesti *s rod ili slično, a kontekst to apsolutno traži, mora se tako i prevesti.* Dakle *ne*: ovaj naraštaj ne će proći, *nego ovaj rod ne će proći (ili: ne će uminuti*). Isus je govorio eshatološki govor prvijencima Božjega naroda, apostolima, čitav je govor namijenjen Božjem narodu, dakle na njega se odnosi i riječ 'geneá', tj. Božji će narod ostati do konca svijeta."[64]

[64] Josip Pelc, *Značenje riječi 'Genea' u Mt 24,34 (Mk 13,30 i Lk 21,32).* Bogoslovska smotra, vol. 43. br. 4, 1973. „Važno je najprije znati u kojemu se smislu u *Svetom pismu* upotrebljava ovaj izraz. Ovdje 'rod' ima uže i šire značenje. U prvom značenju znači Geschlecht, geneá, generation, narod, sve uzeto kao jedna generacija jednog vremena /Mt 11,16; 12,41-42; 17,17; 16,4; 23,36). Isti pojam u širem smislu znači to isto samo preneseno na sve generacije kroz sva vremena: 'Takav je rod onih koji ga traže' (Ps 24,6)... U kojemu smislu je upotrijebljen ovdje izraz 'rod ovaj' zavisi od riječi 'sve ovo'. Ako se riječi 'sve

Sveti Jeronim posebno napominje: „Mt 24, 34. Prethodno smo kazali da postoje odvojeni naraštaji dobrih i – suprotno – zlih. Prema tome, riječ je o cjelokupnome ljudskome rodu ili posebice o Židovima."[65] Ivan Zlatousti, jedan od najvećih poznavatelja Sve-

ovo' shvate u smislu razrušenja Jeruzalema, onda se i 'rod ovaj' mora shvatiti u užem smislu, t. j. u smislu jedne generacije. A ako se pak izraz 'sve ovo' shvati u smislu oba proročanstva, razrušenja Jeruzalema i kraja svijeta, onda i izraz 'rod ovaj' treba shvatiti u širem smislu, t. j u smislu kršćanski rod. Ukoliko se dakle pojam 'sve ovo' proširuje na oba proročanstva i sve njihove predznake, utoliko se i pojam 'rod ovaj' proširuje na sve kršćanske generacije. I obratno, ukoliko se izraz 'sve ovo' ograničava na događaje o Hramu i Jeruzalemu, utoliko se i izraz 'rod ovaj' ograničava samo na generaciju Kristovu." (Mihailo Toschowitsch /Tošović/, *Ist der Antichrist schon gekommen? Die ostkirchliche und die protestantishe Auffassung der letzten Dinge.* Deutscher Heimat-Verlag Bern - Bielefeld. 1951, str. 138. - Mihailo Tošović /2. V. 1907. Rogatica /Bosna/ - 23. I. 1974. SAD/. Autor je brojnih teoloških rasprava. Na Teološkom fakultetu u Bernu 1951. godine obranio je disertaciju *„Da li je Antikrist već došao*?" On je po dolasku u SAD /1952./ godine 1953. postao monah i uzeo ime Arsenije.)

[65] Sveti Jeronim, *Tumačenje Matejeva Evanđelja.* Preveo, napisao uvod i bilješke Marijan Mandac. Služba Božja, Makarska, 1996, str. 274.) Sv. Jeronim posebno tumači spomen Judeje /Mt 24,16-18/: „Užas se opustošenja može razumjeti kao krivo učenje. Kada vidimo da se ono nastanilo na svetome mjestu, tj. u Crkvi i predstavlja se Bogom, iz Judeje moramo pobjeći u brda. To znači da moramo ostaviti slovo koje ubija i židovsku zloću te se približiti vječnim brdima s kojih divno rasvjetljuje Bog. Moramo biti na krovu i terasi kamo ne mogu doprijeti ognjene đavlove strijele. Ne treba silaziti i nešto uzimati u kući ranijega života već radije sijati u polju duhovnih Pisama da iz njih steknemo plod. Ne smijemo uzeti drugu tuniku jer je zabranjena apostolima." (Sv. Jeronim, *Tumačenje Matejeva Evanđelja.* Nav. dj., str. 271.) „Vjerojatno se ne misli na stanovnike koji su živjeli u vrijeme zauzeća Jeruzalema god. 70, niti na one koji će živjeti u vrijeme dolaska Sina Čovječje-

tog Pismo, pojam *geneá* shvaća u smislu da se to odnosi na prave "vjernike" - narod Božji i on jasno zaključuje da Krist ne misli na generaciju iz svoga doba. [66]

Ako se govor triju evanđelista da „ovaj naraštaj ne će proći dok se sve to ne zbude" shvati u smislu da je taj *naraštaj* i toj trojici evanđelista suvremen, onda se uz rušenje Hrama u Jeruzalemu 70. godine moralo dogoditi i sve drugo što se navodi da će se zbiti na kraju vremena, a to se stvarno nije dogodilo. Dakle, ti se navodi trebaju razumjeti samo u jedinstvenom kontekstu o istovremenom događanju razrušenja Hrama i kraja vremena i ne mogu se dijeliti na dva vremenska perioda. Osim toga, ako je govor da će se to dogoditi tako da „ovaj naraštaj ne će proći, dok se ovo sve ne zbude" (Mt 24, 34; Mk 13, 30; Lk 21, 32.) onda je to u potpunoj suprotnosti s navodom da taj dan i čas „ne zna nitko" (Mt 24, 36; Mk 13, 32.). „Ovaj redak /Mt 36/ donekle objašnjava redak 34. Ako bi naime 'rod ovaj' trebalo razumjeti u smislu jedne generacije, tada nastaje određena suprotnost između retka 34 i retka 36. Jer u tom slučaju 'taj dan i čas' ne bi više bili nepoznati. To bi bio jedan od dana i jedan od časova te prve generacije. To znači da izraz 'rod ovaj' ne treba razumjeti u užem nego u širem smislu." [67]

ga, nego na Isusove učenike, t. j. na kršćane u času posljednjeg suda. U tom bi slučaju izraz Judeja imao simbolično značenje: čak ni obećana zemlja (Crkva?) ne će umaknuti sudu." (Bonaventura Duda – Marijan Jerko Fućak (preveli), *Novi zavjet s uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije.* Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992, str. 94.)

[66] „Qui Cristo non si riferisce alla generazione di allora, bensi a quella dei credenti. Egli sa bene come una generazione non si caratterizza soltanto per il tempo, ma anche per la sua religione e per la sua civiltà." (Giovanni Crisostomo, *Commento al Vangelo di san Matteo*, vol. III, Città Nuova Editrice, Roma 1967, str. 233.)

[67] M. Toschowitsch /Tošović/, *Ist der Antichrist schon gekommen?* Nav. dj., str. 139-140.

Da smisao pojma „geneá" u navedenom kontekstu treba shvatiti u širem smislu kao „rod" /narod/, potvrđuju i Pavlove riječi da će se Božji protivnik /Antikrist/ uzdignuti protiv svega, što ljudi zovu Bogom ili drže za sveto, tako da "zasjedne i u Božji Hram" prikazujući sebe da je Bog (*2 Sol* II, 1-4), a iz toga se može zaključiti da će biti izgrađen i treći Jeruzalemski Hram.[68] Središte posljednjih događaja i *Otkrivenje* stavlja u Jeruzalem (*Ap* 11, 1-13).

Isus Krist je apostolima govorio o razrušenju Hrama, a Rimljani su 70. godine Hram spalili. Isus Krist je prorekao da od Hrama, kada bude razrušen ne će ostati ni kamen na kamenu, ali poslije spaljivanja po Rimljanima 70. godine preostali su njegovi kameni ostatci.[69]

[68] Sveti oci su Pavlove riječi da će Antikrist zasjesti u "Hramu Božjem" protumačili u smislu da se to odnosi na Jeruzalemski Hram. Usp.: Fausto Sbaffoni /a cura di/ *Testi sull'Anticristo secoli I-II.* Nardini editore, Firenze, 1992., str. 142-143.; Fausto Sbaffoni (redakcija), *Testi sull' Anticristo. Secolo III.* Nardini editore, 1992, str. 230.; Ivan Bujanović, *Eshatologija to jest Posljednje stvari po nauku Katoličke crkve.* Zagreb, 1894, str. 167.; John Henry Newman, *Der Antichrist nach der Lehre der Väter.* Kösel-Verlag, München, 1951, str. 37.-38.; Wilhelm Bousset, *Das Sitzen im Tempel.* U knjizi: *Der Antichrist in der Überlieferung der Judentums, des Neuen Testaments und der alten Kirche.* Göttingen, 1895, str. 104.-108. „I Pavao kaže u *2 Sol* 2,4 da će se Antikrist smjestiti u Božjem Hramu i tražiti za sebe božanske prerogative. Grad se označuje kao historijski Jeruzalem riječima: gdje je njihov Gospodin bio razapet." (Maksimilijan Lah, *Kerigmatičko tumačenje važnijih tekstova Apokalipse.* Bogoslovska smotra, XXXV/1965, 2, 219.)

[69] Ivan Zlatousti u spisu *Besjeda protiv Židova i neznabožaca* zapisuje: „Nigde nije bilo takvog Hrama, toliko slavnog, koji je uživao takvo poštovanje... Od tog Hrama ostalo je samo onoliko, koliko je neophodno da bi se moglo pokazati gde se on u starini nalazio" (Isak Isa-

3.

Jeruzalemski Hram bio je zamišljen u doba kralja Salomona, a završen je vjerojatno godine 959. pr. Krista On je srušen od Babilonaca kad je njima vladao Nabukodonozor II. godine 587/586 pr. Krista. Hram je ponovno izgrađen u VI. st. pr. Krista (posvećen 515.) ali je bio i ponovno srušen od Rimljana godine 70. po Kristu. Josip Flavije detaljno je opisao kako je Hram u Jeruzalemu u ratu cara Tita Flavija Vespazijana 70. godine zapaljen i kako je spaljivan, a što se dogodilo isti mjesec i isti dan u koji su i Babilonci nekada spalili taj Hram.[70]

Julijan Apostata dopustio je Židovima da mogu ponovno izgraditi Hram ali je taj pokušaj godine 362. po Kr. morao doživjeti potpuni neuspjeh jer se nije radilo o prorečenom kraju vremena. Julijan Apostata (ubijen 363. godine u perzijskom ratu), namjeravajući obezvrijediti Kristovo proročanstvo, pokušao je obnoviti Hram. "I zaista, jedne noći bi silan potres i pomakne se kamenje iz drevnih temelja, porušivši i zgrade koje su bile u blizini. To izazva veliki strah među Židovima i tada mnogi od njih dođoše u Jeruzalem. Dok je taj silni narod bio na okupu, dogodi se drugo čudo: s neba pade oganj i uništi sav alat i naprave koje su upotrebljavali radnici. Prestravljeni Judejci priznaše, i preko volje, da je Krist Bog, ali i dalje ostadoše vjerni zabludama judejstva. Štoviše, ni treće čudo koje se dogodi nije ih privelo k Istini. Već prve noći, pojaviše se na njihovoj odjeći slike križa, kao da su načinjene od nekih svjetlosnih traka. Kada je svanulo, Judejci vidješe to počeše prati križeve, ali bez uspjeha."[71]

Kalif Omar okupirao je Jeruzalem godine 638. po Kr. i odmah započeo podizanje velike mošeje na mjestu Hrama. Križari su

kov, *Sveti oci o jevrejskom pitanju*. Ihtus - Hrišćanska knjiga, Beograd, 2004, str. 112-113.)

[70] Flavije Josif, *Judejski rat.* Nav. dj., str. 453-458.

[71] Usporedi: Pierre Prigent, *La fine di Gerusalemme.* Edizioni Paoline, Rim, 1972, str. 158.

osvojili Jeruzalem g. 1099. i pretvorili mošeju u kršćansku crkvu koja je postala poznata pod nazivom *Templum Domini*. Saladin je preosvojio Jeruzalem godine 1187. i zamijenio križ polumjesecom i od tada je taj Hram poznat kao Omarova mošeja.[72]

„Ta zidina, izgrađena u svom donjem dijelu od ogromnog, kiklopskih dimenzija, tesanog kamenja, predstavlja ostatak nekadanjeg vanjskog zida, oko židovskog Hrama na njegovoj zapadnoj strani, koji je služio kao neki most za vodovod između Sionske gore i samog Hrama, i koji je Tito, razorivši posve Hram, poštedio. Arapi su kasnije, osvojivši od Rimljana (Bizantinaca) Jerusalem dali iz neke milosti... Židovima privilegij, da se slobodno skupljaju s izvanjske strane tog zida, i uza nj plaču i mole Psalme. No u najnovije vrijeme su im počeli Arapi tu vjekovnu milost kratiti, i prostor oko 'Zidine naricanja' pregrađivati, bojeći se, da ne bi Cionisti... pokušali jednog dana zakoračiti i preko zida, u nekadanje Hramsko dvorište, pa i do samog za njih 'šikuc mešomem-a' t. j. do Omarove mošeje, radi čega bi se opet sav svijet muslimanski najstrahovitije pobunio. Tu se naime, sred Omarove mošeje, nalazi muslimansko čudo nad čudesima, u istom rangu s Kaabom u Meki, t. j. ogroman kamen zvan 'Sakhra', jedan komad prave pećine, dugačak oko 18 m, širok oko 13, a debeo oko 2 m, u formi eliptičkog vrganja (gljive), kojemu se stalak ne vidi. Na tom je kamenu (Morija) Abraham nekada imao prinijeti za žrtvu svoga sina Isaka, kasnije je on – sa svojim prostorijama – služio kao gumno nekom Ornanu Jevusejinu, od koga ga je David kupio za 600 zlatnih šekela (dukata), prinesao ondje (da bi pomor prestao) žrtvu paljenicu, koju je Gospod primio spustivši oganj s neba na oltar žrtve paljenice (1 Dnev 21, 22 ss.). Za vrijeme Hrama Salomonova i Herodova se taj kamen nalazio unutar svetišta. Poslije su Arapi, osvojivši Jeruzalem 637. god. po Hr., oko tog kamena spleli najveća čuda i

[72] Andre Parrot, *Il Tempio di Gerusalemme.* Edizioni Paoline, Roma, 1973, str. 92.

legende. Po njima je jedne noći Muhamed čudesno dojašio iz Meke u Jeruzalem (inače treba karavanom dobra 2 mjeseca tamo i natrag), i vinuo se s kamena na svom, od arhanđela Gabrijela darovanom, konju Buraku prema nebu. Pećina se, od čežnje za Muhamedom, otkinula od tla i htjela za Muhamedom, ali ju je Muhamed obazrevši se dao zaustaviti po arhanđelu Gabrijelu, čija se utisnuta šaka još sada na njoj pokazuje. I tako je pećina ostala, negdje od g. 630. po Hr., u zraku 2-3 m nad tlom, kao 'miraculum perpetuum' muslimanskog svijeta, u koje bi bilo opasno na licu mjesta glasno posumnjati. Pisac je ovih redaka prošao 2-3 puta oko 'Sakhre' (u društvu prijatelja jednog jeruzalemskog Arapina, jer se inače ne dobiva lako pristup onamo, a Židovima je on u opće, pod smrtnu kaznu, zabranjen), ali nije mogao vidjeti na čemu 'Sakhra' stoji. Dvostruka naime, umjetnički izgrađena drvena ograda (balustrada), ne dopušta ispod ogromnog kamenog 'vrganja' vidik dalje od 1-2 m, a trebalo bi možda 3-4 m, da se vidi naravni stalak te pećine. Glavu bi opet lako smjesta izgubio, tko bi se usudio preko ograde popeti, jer bi se (po uvjeravanju mog arapskog pratioca) lako moglo desiti, da kamen uslijed kaurske nevjere, izgubi svoje čudesno lebdjenje u zraku, i dobije kakvu naravnu podlogu. – Kad su križari (1099. g.) osvojili Jerusalem, palo je po arapskim piscima oko sakhre 70.000 Muslimana braneći sakhru. Kršćanski pisci smanjuju taj broj, ali ipak vele, da su križari načinili toliki pokolj, te su jašili, na onom ogromnom prostoru oko Sakhre u krvi konjima do koljena i do uzda ('in templo et porticu Salomonis equitabatur in sanguine usque ad genua et usque ad frenos equorum.' Cf. Wilken, *Kreuzzüge*, 1, c. 11. p. 295. n. 69.) Najposlije su morali križari ustupiti 'Sakhru' posebnim ugovorom muslimanima, i ako su inače sav Jerusalem držali u svojoj vlasti." [73]

[73] Aniham (Antun Sović), *Vatikan i Palestina.* /'Zagreb, 6. IV. 1929.'/ Katolički List, tečaj 80, broj 15. od 11. travnja 1929, str. 190. Detaljnije usporedi: Miroslav Modrić, *Sveta zemlja Isusova domovina.* Verbum, Split, 2013, str. 169-186.

Evanđelisti Matej, Marko i Luka točno su zapisali Isusove riječi o razrušenju Hrama na kraju vremena. Međutim, istraživači su znali da su Rimljani Hram uništili 70. godine, kada se dio Židova raselio izvan Svete zemlje, pa je moguće shvatiti njihovo zaključivanje i to samo do proglašenja države Izrael 1948. godine, da se Isusov govor ostvario u prvom stoljeću i da se ono ranije /70. godine/ ostvareno rušenje Hrama ne može vezati s krajem vremena.[74] Poslije utemeljenja židovske države 1948., izraelskog zauzeća Jeruzalema 1967. godine i gotovo dovršenih priprema za izgradnju trećeg Jeruzalemskog Hrama, takvo dosadašnje prevladavajuće tumačenje posve je neprihvatljivo.

Dne 30. studenoga 1930. godine primio je Veliki muftija u Jeruzalemu od rumunjskog Nadrabina pismo u kojemu se traži da se drugo po veličini islamsko svetište „Al-Aksa-Moschee" preda Židovima na raspolaganje. Poslije uspostave države Izrael izjavio je izraelski nadrabin da Jeruzalem mora postati prijestolnica Izraela jer se u njemu nalazi Salomonov Hram. Ministar predsjednik Ben Gurion je izjavio da Izrael nema smisla bez Jeruzalema, a da je Jeruzalem besmislen bez Hrama. Početkom 1969. naručila je izraelska vlada posebne kamene za izgradnju novog Hrama.[75]

„Jeruzalem je bio u rukama pogana neprekidno od pada židovskoga naroda iz 70. godine, dok ga nije ponovno osvojila moderna država Izrael, u ratu iz 1967. godine… Uz proroštva o Antikristu i konačnom ratu vezano je vjerovanje da će prije drugoga dolaska Jeruzalemski Hram biti ponovno sagrađen. To se temelji na tumačenju Knjige proroka Danijela 9-12, u kojoj se deveto poglavlje

[74] Na III. Konferenciji europskih rabina /Pariz, 14. - 16. XI. 1961./ zaključeno je da se obnova židovske države smatra djelom Providnosti, ali to mišljenje ne dijele svi Židovi. (F. Spadafora, *Cristianesimo e giudaismo.* Nav. dj., str. 16-19.)

[75] Manfred Adler, *Die Söhne der Finsternis.* Miriam-Verlag, Jestetten, 1975, str. 40-42.

odnosi na drugi Kristov dolazak. Isus sam izrijekom povezuje to proroštvo s drugim dolaskom u Evanđelju po Mateju 24,15-30... A to je sada na području mogućega. Prvi put poslije gotovo dvije tisuće godina, 1967., Židovi su ponovno dobili u posjed Brdo Hrama pa sada postoje organizacije u Izraelu koje pokušavaju ponovno izgraditi Hram. Ako on ponovno bude izgrađen na Brdu Hrama, koje Izraelci drže svetim mjestom, nije teško zamisliti da bi to samo po sebi moglo potaknuti rat poznat kao Armagedon.“ [76]

„Odlukom Ujedinjenih nacija o podeli Palestine, Jerusalim je trebalo da se proglasi trećom, odvojenom, političkom celinom, pod međunarodnom kontrolom. Međutim, uzburkana istorijska strujanja nametnula su druga rešenja. Nakon proglašenja Države Izrael, pet arapskih država, nezadovoljne odlukom Ujedinjenih nacija, napale su mladu jevrejsku državu. Posle smirenja ratnih sukoba istočni deo i staro gradsko jezgro Jerusalima pripale su Jordanu, a zapadni deo jevrejskoj državi. Tek je nakon Šestodnevnog rata 1967. godine, ujedinjeni Jerusalim proglašen glavnim gradom Izraela. Savremeni Jerusalim je prvi put u istoriji dobio velegradski izgled i duh.“[77]

Izgradnju Hrama u Jeruzalemu žele Židovi, dio kršćana i masoni. „Postoji posebna uloga koju je odigrao jedan od dvaju glavnih ogranaka anglosaksonskoga masonstva – *Drevni i prihvaćeni škotski obred*, skraćeno zvan *Škotski obred*... Činjenica da su američki kršćanski cionisti uglavnom koncentrirani na Jugu, da potječu iz sličnih slojeva bijelaca rasista iz kojih potječu i pripadnici *Škotskoga obreda* te da aktivno podupiru izraelske fanatike koji imaju plan

[76] Roy H. Schoemann, *„Spasenje dolazi od Židova“ /Iv 4,22/. Uloga židovstva u povijesti spasenja od Abrahama do drugog dolaska.* Naklada Benedikta, Zagreb, 2015, str. 282, 288-290.

[77] Ivan Ninić, *Jerusalim, bojno polje Memorije.* Vidi: Mansarda.rs. (Tekst je objavljen i u časopisu ‘Lamed’ /Tel Aviv/, 2015. godine i datiran „U Jerusalimu, 2005.“)

izgraditi ‘treći Salomonov Hram’ na mjestu džamije Al Akse i time potpaliti konačnu bitku kod Armagedona, ne može biti slučajna podudarnost. Svi dokazi upućuju na to da Židovi koji zagovaraju rušenje džamije Al Akse i ponovnu gradnju Salomonova Hrama na istome mjestu imaju potporu masona *Škotskoga obreda* iz Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije.”[78]

U svijetu i Izraelu postoje brojne organizacije za obnovu Hrama u Jeruzalemu, pripremaju se svi potrebni predmeti za korištenje, a istodobno se vrše arheološka istraživanja ispod same postojeće džamije i traži se moguće ostatke židovskih svetinja.[79] Neke agencije u svijetu objavile su vijest da je u Jeruzalemu kod Zida plača održano „u ljeto 2001. godine svečano polaganje kamena temeljca za budući novi Salomonov Hram”. Pripreme za obnovu su gotove, financije neupitne, a moć Izraela za ostvarenje obnove je neosporiva.

U kršćanskom svijetu katolici i pravoslavni većinom vjeruju da će u Trećem Jeruzalemskom Hramu biti ustoličena troipolgodišnja vladavina Antikrista,[80] dok protestanti uglavnom misle da će u

[78] William F. Engdahl, *Obnova Salomonova Hrama.* U knjizi: *Stoljeće rata 2.* Detecta, Zagreb, 2008, str. 215-222, 231-232.

[79] „U Šestodnevnom ratu 1967. g. jedna granata pogodila je tu džamiju, a 1969. g. požar joj je nanio velike štete i potpuno uništio dragocjeni Saladinov mimber-propovjedaonicu, koju je Saladin darovao džamiji u čast svog osvajanja Jeruzalema.“ (M. Modrić, *Sveta zemlja Isusova domovina.* Nav. dj., str. 992.) O detaljima i sukobima u svezi s tom problematikom usporedi i: *L’ebraicizzazione di Gerusaleme.* ‘Editrice EAST di A. Fanelli’. Roma, 1977, str. 44.

[80] Irinej (rođen oko 140. godine, a nepoznata je godina smrti) navodi da će se Antikrist ustoličiti u jeruzalemskom Hramu i da će vladati tri godine i šest mjeseci. Usporedi: Sbaffoni Fausto /a cura di/ *Testi sull'Anticristo secoli I-II.* Nav. dj., str. 162-163.

Hramu zasjesti Mesija, a neki od njih vjeruju da će se za njegove vladavine Židovi obratiti na kršćanstvo.

Židovi vjeruju da će u obnovljenom Hramu zasjesti Mesija. „Ono što Židov, po toj Tradiciji, očekuje od Mesije da bi ga priznao za pravog Mesiju jest to da Mesija ispuni pet uvjeta:

1) da uništi prvi i glavni grijeh, idolatriju, pa da priznavanje Jedinoga Boga 'ispuni svu zemlju kao rijeka korito';

2) da uništi grijeh razdora među narodima i ostvari opće Kraljevstvo mira;

3) da uništi grijeh nepravde u narodima i među narodima i ostvari opće Kraljevstvo pravde;

4) da uništi grijeh u srcu čovjeka i ostvari opće Kraljevstvo ljubavi;

5) da utješi patnju Izraela i vrati cijeli Izrael (qol Israel, svih 12 plemena) u Zemlju Obećanja.

To je jedini nauk autentične židovske Tradicije o Mesiji. To je razlog zašto židovski narod nije prepoznao i priznao Mesiju u osobi Isusa Krista: jer nijedan od tih pet uvjeta još nije ispunjen."[81]

[81] Citat iz pisma koje je Smiljana Rendić uputila I. Mužiću iz Rijeke dana 10. svibnja 1976. godine u povodu čitanja njegova teksta *Teološki i povijesni pojam Antikrista.* Pismo S. Rendić objavljeno je u cijelosti pod naslovom *Židovska tradicija o Mesiji* u knjizi *Katolički identitet i hrvatski preporod*, a u nakladi *Glasa Koncila* u Zagrebu, 2012 godine. I. Mužić od 1976. godine posebno obrađuje metafiziku povijesti u smislu da je s Izraelom vezana konačna sudbina svijeta. „Svi progoni Židova oduvijek su imali isključivo metafizičku pozadinu. Svaki sustav, koji niječe Boga, neminovno mora mrziti Židove i kršćane. Poganstvo, dakle nacizam kao i staljinizam, istim bijesom hoće tjelesno istrebljenje jednih i drugih, i onda kad su oni najuzorniji podanici. Svaki totalitarizam se nada da će smaknućem kršćana i Židova ubiti u ljudskom rodu ideju o jedinom pravom Bogu. Odatle sotonska iracionalnost te mržnje, koja prema Židovima mora biti posebno neograničena. Jer Židovi su svakom, pa i najracionalnijem duhu, opipljiv dokaz Božje opstojnosti... Svaki pokušaj uništenja Židova jest demonski." (I. Mužić, *Metafizički smisao antijudaizma.* Marulić /Zagreb/, XI/1978, br. 4, str. 375-376.) Mužić je zastupao ista stajališta i u javnim nastupima. Na Tribini *Doma omladine* u Beogradu, u drugoj polovini prosinca 1986. godine, na temu *Proročanstva, sudbina i apokalipsa* održali su predavanja: Ivan Mužić, Atanasije Jevtić /episkop Srpske pravoslavne crkve/ i Miro Glavurtić. „Tokom Tribine smenjivali su se referati: Mužićev protkan prosemitizmom, Glavurtićev sa idejama antisemitizma, i Jevtićev, sa objašnjenjima pojmova kao što su sudbina i vera. Nakon Tribine razgovarali smo sa Ivanom Mužićem, i tražili od njega da nam objasni pojam Antihrista i Apokalipse." (Intervju ugovorio Nenad Bjelica. Razgovor je vodio Momčilo Mijović 21. XII. 1986. godine, a bio je emitiran 22. XII. 1986. /'Indeks 202'/."

Metafizička sudbina Izraela istodobno je i sudbina čitavog ljudskog roda, a određena je odnosom prema pravom Mesiji. U dvadeset i prvom stoljeću dovršava se najavljeni sveopći otpad od Boga i ostvaruje se obnova Salomonova Hrama. Otpad od vjere i skora izgradnja trećeg Jeruzalemskog Hrama znače, prema proroštvu Isusa Krista, da je svijet na kraju vremena.

Fra Angelico, Skidanje s križa (oko 1440.)

PRILOZI

Toma Akvinski, *O rasuđivanju prema zvijezdama*

"Prije svega valja da znaš da se snaga nebeskih tjelesa proteže i na zemaljska tijela... I stoga, ako tko konzultira zvijezde kako bi predvidio učinke tjelesne prirode, na primjer ružna ili dobra vremena, ili zdravlja, ili bolesti tijela, plodnost ili neplodnosti roda, te ostale slične stvari koje ovise o prirodnim i tjelesnim uzrocima, čini se da to nije grijeh. Svi se ljudi, što se tiče tih učinaka služe promatranjem nebeskih tijela. Tako seljaci siju i žanju u određeno vrijeme, koje se određuje na temelju kretanja sunca; mornari izbjegavaju ploviti za puna mjeseca ili za pomrčine; liječnici prema bolestima paze na kritične dane koje određuju prema tijeku sunca i mjeseca. Stoga nije neuputno, prema nekim drugim okultnim opažanjima zvijezda a s obzirom na učinke tjelesne naravi, služiti se rasuđivanjem s pomoću zvijezda. Ali, nešto se mora čvrsto paziti, da čovjekova volja nije podložna nužnosti zvijezda; inače bi nestala sloboda volje, a ako bi nje nestalo ne bi se moglo čovjeku pripisati zasluga za dobra djela, niti grijeh za zla djela. I stoga svaki kršćanin mora čvrsto držati da ono što ovisi o čovjekovoj volji kao što su ljudska djela nije nužno podložno nužnosti zvijezdama. I zato se kaže u Jeremije (X, 2): 'Ne privikavajte se na običaje neznabožaca i ne bojte se nebeskih znakova! Jer ih se samo neznabošci plaše.' Zloduh pak, hoteći svakoga prevariti, može se ubaciti u djelovanje onih koji se savjetuju prema zvijezdama."[82]

[82] Toma je rad *De iudiciis astrorum* uputio „svojemu predragome subratu", koji je, kako se pretpostavlja, „fra Reginaldo da Piperno". (Tommaso d'Aquino, *L'uomo e l'universo. Opuscoli filosofici.* A cura di Antonio Tognolo. Rusconi, Milano, 1982, str. 221-222.) Toma je taj tekst napisao između 1269. i 1272. godine. (Santo Tomas de Aquino, *De iudiciis astrorum.* Librodot.com, str. 3-6. Preveo: I. Mužić.) Usporedi i: Toma Akvinski. Doctor Angelicus. *Opuscula philosophica.* Svezak drugi. Priredio i preveo: Augustin Pavlović, o. p. Demetra. Filosofska biblioteka Dimitrija Savića. Zagreb, 1996. *O rasuđivanju pomoću zvijezda*, str. 169-173. (Citat Jeremije preuzet je iz: *Biblija Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta.* Preveo Ivan Ev. Šarić, VI. popravljeno izdanje. Hrvatsko biblijsko društvo Zagreb, Vrhbosanska nadbiskupija Sarajevo, Verbum Split, Naklada sv. Antuna Zagreb, Naša ognjišta Tomislavgrad, 2011, str. 912.)

Datum i vrijeme proglašenja države Izrael

I.

Baveći se metafizikom zbivanja, zainteresirao sam se i za astrološki pristup toj problematici.[83] U tim istraživanjima zaključio sam da u literaturi mnoga iznesena mišljenja o vremenu proglašenja države Izrael ne mogu biti točna.[84] Zbog toga sam se obratio 30. travnja 1984. godine Ivanu Niniću, koji je tada živio u Beogradu kao urednik u nakladnom poduzeću „Prosveta", a bio poznat i kao

[83] Moj interes za ovu problematiku bio je posebno velik od početka devedesetih godina pa nadalje, za dugih boravaka u Rimu, druženja s istaknutim pojedincima iz masonskih vrhova i objavljivanja mojih rasprava na talijanskom jeziku u masonskoj kulturnoj revija *La cultura nel mondo.* Kao jedan primjer navodim sljedeće: U *Bibliografiji* knjige *Magia astrologica* navedena je i ova bibliografska jedinica: „Mužić, Ivan: *Astrologia* /in lingua croata/." (Anna Maria Partini–Vincenzo Nestler, *Magia astrologica. Da Ermete a Cecco d'Ascoli e a Campanella.* Edizioni Mediterranee, Roma, 1983, str.119.) Istaknuti mason prof. dr. Leo Magnino, osoba proizraelskoga političkog svjetonazora, objavio mi je i raspravu *Israele e Anticristo.* (La cultura nel mondo /Roma/, XLVIII/1994, 2-3, 36-48.)

[84] „14. 5. 1948, 16 Uhr Sommerzeit, Tel Awiw." (E. H. Troinski, *1001 weltpolitische Horoskope.* Baumgartner Verlag, 1955, str.114.); „Am 14. 5. 1948, ... um 13.20 Uhr OZ." (Otto Rumburg, *Horoskope und Politik.* Rohm Verlag, Bietigheim, 1973, str. 152 „14. 5. 1948. 3 h 20 p. m. LMT." (Hans J. Andersen,. *Astro-Geographie und Geschichte.* Ebertin Verlag, Aalen, 1974, str. 236.).; „Israel 14. 5. 1948 16:00 UT+2 Tel Aviv" (Bernhard Firgau, *Praxisbuch Mundanastrologie.* Chiron Velag, Tübingen, 2007, str. 104.)

priređivač „Sarajevske hagade“,[85] sa sljedećom molbom: „Možete li mi bilo gdje i bilo kada pronaći u nekoj knjizi podatak o točnoj minuti proglašenja države Izrael. To se dogodilo kako i sami znate 14. 05. 1948. i kako sam uspio provjeriti svečanost je trajala od 16 sati do 16 sati i 40 minuta. Meni je interesantna minuta proglašenja. U (poslanoj) knjižici o Izraelu iznio sam svoja privatna razmišljanja potaknut činjenicom njegova čudesnog opstanka u povijesti koji je za mene dokaz da postoji Bog, i da će budućnost biti najuže vezana sa židovskim narodom.“

Ivan Ninić mi je 12. lipnja 1984. godine odgovorio sljedeće:

„Događaji su tekli ovako: U 16,00 časova otvorena je sednica Narodnog veća - Vaad leumi - u telavivskom muzeju 14. maja 1948. godine. Sednicu je otvorio Ben Gurion. Trebalo je da prvo filharmonijski orkestar odsvira buduću himnu Izraela, 'Hatikvu'. Međutim, nešto se desilo i orkestar nije svirao. Posle izvesnog vremena, delegati, bilo ih je 25, 11 ih nije došlo iz Jerusalima, kao ni jedan iz USA (verovatno Chaim Weitzmann), spontano su otpevali 'Hatikvu'. Nakon toga, Ben Gurion je pročitao Svitak o nezavisnosti. Svitak ima 979 jevrejskih reči proklamacije i čitanje je trajalo točno 15 minuta. Posle toga su delegati pristupili potpisivanju Svitka. Prvi potpisnik je bio Ben Gurion, a 25. Moša Šaret. Nakon toga je Filharmonijski orkestar odsvirao 'Hatikvu'. Tačan minut završetka sednice nisam utvrdio. Međutim, posle sviranja 'Hatikve' Ben Gurion je izjavio: (citiram na engleskom, iz engleskog prevoda autobiografije Golde Meir, jedne od potpisnice Svitka) 'The State of Israel is established. This meeting is ended'. Međutim, čitajući Deklaraciju o nezavisnosti, poslednje reči Ben Guriona su bile ove (The Jewish Almanac, compiled and edited by Siegel and Carl Rheins): 'With trust in the Rock of Israel, we set our hand

[85] I. Ninić, rođen je u Beogradu 1932. godine, a od 1992. živi u Tel Avivu i urednik je časopisa za kulturu *Lamed.*

to this Declaration, at this Session of the Provisional State Council, on the soil of the Homeland, in the city of Tel-Aviv, this Sabbath eve, the fifth of Iyar, 5708, the fourteenth of May, 1948.'. A šabat počinje 14. maja u Tel Avivu u 18,12 časova. Sa druge strane, u Washingtonu, predstavnik Jewish Agency piše pismo predsedniku Trumanu, sa molbom da odmah prizna novu državu. Evo značajne rečenice za naš predmet, koji se nalazi u pomenutom pismu: 'The act of Independence will become effective at one minute after six o'clock on the evening of May 14, 1948, Washington time.' A to znači ponoć u Israelu. Sve u svemu, Vi imate pravo: odluka je doneta popodne na sednici, ali odluka o stvaranju Izraela je stupila na snagu u ponoć 14. maja po izraelskom vremenu. Tačno je i to da je Truman priznao novu državu 11 minuta od momenta kada je Izrael rođen. General Marshall, tada ministar spoljnih poslova, bio je protiv takve hitre odluke, pošto se hteo konsultovati sa Britanijom i Francuskom. Ali Truman je želeo da preduhitri Ruse.“

I. Niniću zahvalio sam na poslanim podatcima (23. lipnja 1984. godine) i naveo: „Iz onoga što ste izložili može se zaključiti da je točan navod *Židovske enciklopedije* (*Encyclopaedia Judaica*), kako je proglašenje bilo u 16,30. Važno je da nije bilo prije. Ja imam na hrvatskom tekst *Svitka o nezavisnosti*, ali mi je važan podatak da je na hebrejskom jeziku njegovo čitanje trajalo točno 15 minuta. Ja sam prošle godine čitajući obred proglašenja države Izrael došao do zaključka da je to bilo u 16,37 minuta... Ako se radi o nekoliko minuta poslije 16 i 30 onda je ascendent države Izrael u znaku Škorpiona. S obzirom na to da je kroz stoljeća simbol židovskog naroda bio u astrološkom smislu škorpion (o čemu imam literaturu) to bi u ovom slučaju, ako je proglašenje države bilo nešto iza 16 i 30, došlo do zanimljive koincidencije da je simbolika i naroda i države ista.“

Točan sat proglašenja države Izrael („14. 5. 1948, 16h 37 LT/14h/37 GT, Tel Aviv“) objavljen je u prvim izdanjima knjige:

Michael Baigent-Nicholas Campion-Charles Harvey, *Mundan-Astrologie.*[86] Međutim, jedan od ovih autora, Nicholas Campion, odustao je od navedenoga točnoga izračuna vremena i to pokušao ovako neuvjerljivo opravdati: „Das im Buch *Mundan-Astrologie* veröffentlichte Horoskop bezieht sich auf den 14. Mai, 16.37 Uhr. Es beruht auf der symbolischen Bedeutung von Ben Gurions Erklärung: 'Damit ist der Staat Israel begründet.' Es ist jedoch klar, dass Ben Gurion selbst 16.00 Uhr als entscheidenden Augenblick betrachtete, denn in seinem Tagebuch schrieb er: 'Um vier die Unabhängigkeitserklärung.' Anderen Informationen zufolge war die Verlesung der Unabhängigkeitserklärung durh Ben Gurion um 16.24 Uhr beendet. Das Schriftstück wurde daraufhin von den 24 anwesenden Mitgliedern des Nationalrates unterzeichnet. Die Sitzung schloss um 16.32 Uhr, als Ben Gurion sagte: ‚Israel ist geboren! Die Sitzung ist geschlossen.' Manche israelische Astrologen benutzen das für 16.32 Uhr berechnetete Horoskop."[87]

* * *

Mile Dupor objavio je u Šibeniku 1939. godine knjigu *Idu Slaveni* u kojoj je najavio nesumnjivi slom Njemačke i pobjedu antihitlerovske koalicije te posebno veliki uspon Rusije. S njim sam

[86] Michael Baigent-Nicholas Campion-Charles Harvey, *Mundan-Astrologie.* Edition Astrodata, Wettswil, 1989, str. 397.

[87] Nicholas Campion, *Das Buch der Welthoroskope.* Edition Astrodata, Wettswil, 1991, str.179-180. Ortodoksno židovstvo odbacivalo je astrologiju. Usporedi i: Will-Erich Peuckert, *L'astrologia.* Edizioni Mediterranee, Roma, 1973, str. 179-182. Postojala su i razmišljanja u židovstvu, na primjer u doba židovskog filozofa Majmonida (1135.-1204.), da Izrael nije podvrgnut djelovanju zvijezda. (Maimonide, *Lettera sull' astrologia.* 'A cura di Elena Loewenthal.' Il Melangolo, Genova, 1994, str. 63.)

se osobno upoznao 1972. godine i od tada ga sretao češće u mojoj kući u Splitu, a ponekad i zastupao. Na moje pitanje o astro-slici Izraela, odgovorio mi je u pismu ovako:

„Čart Izraela je fatalan. JU 180 UR to je neki ateizam, nasilni socijalizam i sl. *MA* 90 SO znači da su sami krivi sebi, vlastita taština i ambicija ih ruši. Sila i pravo to je kod njih isto. Algol[88] na Suncu to je pokretanje velikih stvari. Kad bi mogli putem bijele magije to bi svijetu donijeli čudesna dobra, ali crna vodi do određene visine zla i onda odjednom nasilan slom. Kada? E to nije lako iz jednog, makar i osnovnog, radix-a vidjeti. Zavisi koji će još ljudi tamo dolaziti na vlast, zavisi od susjeda i od svjetske konstelacije. Mogu

[88] Nekretnice su imale posebno značenje u shvaćanju starih naroda. (Wilhelm Knappich, *Geschichte der Astrologie.* Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1967, str. 114-116.) Usporedi: Claudio Tolomeo, *Tetrabiblos o i quattro libri delle predizioni astrologiche.* A cura di Massimo Candellero. Edizioni Arktos, Carmagnola, 1980, str. 46-51. Algol ili *glava demona,* koja se nalazi u zviježđu Perzeja, u mnogim vrelima označena kao zloduh, smatra se najzloćudnijom zvijezdom na nebu u smislu da donosi najviše zla i nasilja. „Algol 25, 28 Bika najgora stajačica, orbis čak do 5 step. u konjunkciji a 1 u kvadratu i opoziciji. Podiže najniže nagone u masama za uživanje u razaranju i ubistvima. U njenoj prirodi je sve zlo slično planetima od Marsa do Plutona." (M. Dupor, *Mundane prognoze.* Korčula, 1979, kopija rukopisa, str.77-78.) „Predstavlja tako palog anđela Lucifera koji osniva satansku državu na zemlji. Lijep i ružan, protiv Boga za ljude..." (M. Dupor, *Ne vjerujte provjerite.* Prvo izdanje. /„Štampa se kao rukopis."/ Vlastita naklada, Rijeka, 1970, str. 268.) Duporovo mišljenje o Algolu prevladava u astrološkoj literaturi. Usp. Reihold Ebertin - Georg Hoffmann, *Die Bedeutung der Fixsterne.* Ebertin Verlag, Freiburg im Breisgau, 1979, str. 20-22.; Enzo Acampora, *Le stelle fisse.* Armenia editore, Milano, 1988, str.101-103.; Vivian E. Robson, *Fiksne zvezde i sazvežđa u astrologiji.* Dečje novine, Gornji Milanovac, 1991, str. 65-66.

se iz čarta odrediti termini velikih kriza, a da li će krizu preživjeti zavisi i od drugih. To bi trebalo dugo studirati. Pa i više suradnika. A odakle oni, odakle slobodno vrijeme?!.. Ovo što mi govorimo o padu nekoga, to sudimo po prvim vidljivim fatalnim znacima. Na pr. Izrael kvadratura i Algol, a znamo već kako se postavlja prema svijetu. Neminovno je krah, ali kad... Trebalo bi živjeti i u obilju pa samo studirati događaje."[89]

Mile Dupor u knjizi *Mundane prognoze* zaključuje ovako: „Izrael: 14. 5. 1948... Dočim *MA* je 90 SO u blizini Algola = vlast ima nezadržive ambicije 'über alles' po cijeni samoubistva... Energične nacije tipa *Ar* napadaju ostale, kao što i sam tip *Ar* nasrće u svim slučajevima. Čisti tip *Ar* je Japan ili Njemačka. Jedna mala nacija tipa *Ar* je Izrael, i nemojte se sablazniti ako tko kaže da ih ima koji misle na osvajanje svijeta. U najmanju ruku tu se nađe daleko više napadača nego drugdje. Svaka država može doći u okolnost napadača, ali ne bez *MA*."[90]

II.

Mile Dupor kao ezoterist nije imao osjećaj za kršćansku metafiziku povijesti da je shvaćanje sudbine Izraela moguće samo u metafizičkom smislu koji nam otkrivaju, na primjer, ruski filozof Nikolaj Berdjajev i židovski znanstvenik Gerald Schroeder.

[89] Citat iz nedatiranoga pisma M. Dupora, koje je uputio iz Korčule I. Mužiću.

[90] M. Dupor, *Mundane prognoze*. Korčula, 1979, kopija rukopisa, str. 108, 138. (*Ar* je kratica za astrološki pojam: ovan.)

1.

„Za vjernika i religioznog čovjeka nemoguće je površno i samo izvanjski odnositi se prema židovskom pitanju. Previše je toga problematičnoga i tajanstvenog u tom pitanju, puno toga ukazuje na Božju sudbinu, na mističku sudbinu historije. Židovsko je pitanje za kršćanina pitanje mističko, a ne pozitivističko, i odnos prema njemu može biti samo religiozni a ne dnevno-politički ili rasni. Kršćanin ne smije govoriti o židovstvu kao što će lakoga srca govoriti bezbožni nacionalist koji ne vjeruje ni u Boga ni u vraga... Židovska sudbina je nepojmljiva, racionalno neobjašnjiva, ona vječito potvrđuje mistični smisao historije. I doista je neshvatljiva i tajanstvena sama činjenica postojanja židovstva, njegova postojanost, neuništivost i neprijemčivost na asimilaciju, održanje njegovo kroz čitavu povijest među narodima koji su ga mrzili i ugnjetavali. Povijest židovstva je providencijalna, nema te ljudske sile koja ga može istrijebiti. Židovstvo je sablazan za kršćanina ali i njegova sudbina što se čini iracionalnim zdravom razumu. Sudbina židovstva izaziva mistički drhtaj u svakoga tko religiozno osjeća život. Kad sam u mladim danima bio privučen materijalističkim shvaćanjem historije, uvijek mi se neobjašnjivom i čudesnom činila sudbina Židova. I ona ostaje čudesnom ne samo za materijalističko shvaćanje historije nego i za svaki racionalistički nazor... Naša nas vjera obvezno uči da su Židovi izabrani narod Božji, to je moguće odbaciti jedino ako se ujedno odbace i dogme crkve. *Novi Zavjet* ne može se odijeliti od *Staroga Zavjeta* i od židovstva. Pokušavali su ga otrgnuti gnostici ali ih je Crkva proglasila hereticima.

Svaki kršćanin mora odgovorno svjedočiti spoznaju da je kršćanstvo u čovječanstvu proizašlo iz židovstva. Povijest židovskoga naroda je kolijevka kršćanstva. Mesijanska ideja je originalna židovska ideja. Izvan židovstva nema spoznaje mesijanstva. Židovski narod iznjedrio je mesijansku spoznaju, on je nosi u sebi.

U njemu su se pojavili proroci i mučila ga je ognjena žeđ za dolaskom Mesije. Među Židovima se dogodilo otkrivenje Boga-Oca i osobni zavjet Boga i čovjeka. Posebno osjećanje i spoznaja Boga svojstvene su židovskome narodu. Nije se slučajno providencijalno pojavio Mesija u židovskom narodu i nije se mogao pojaviti ni u jednom drugom narodu. Proroci i apostoli mogli su biti jedino Židovi i zato su oni od Boga izabrani, i Bog je nepogrešivo znao koga je izabrao. Mi smo dužni pokoriti se Božjemu izboru. Kad čitaš *Bibliju*, tu, s ljudske točke gledišta, najgenijalniju, najljepšu i najpotresniju knjigu, onda osjećaš da je Bog zavolio Izrael nekom posebnom ljubavlju i žeđao je za izabranim narodom kao Svojim, kao što žudi onaj koji ljubi. Odnos Boga i Izraela je erotički u uzvišenijem smislu te riječi, gotovo strastan. A strasna ljubav lako prelazi u gnjev, u oganj uništavajući. U *Bibliji* se osjeća da ljubav prema Izraelu prelazi u ognjeni bijes. Jakov Boehme je iznio genijalno učenje o prijelazu božanske ljubavi u božanski gnjev, u oganj. I sva je tragika i mistika židovstva u historiji sadržana upravo u pretvaranju božanske ljubavi u božanski gnjev. Ali s takvim se gnjevom mogao razbjesniti jedino nad izabranim, ljubljenim narodom, koji je iznevjerio Onoga koji ga je izabrao i uzljubio...
Tajna je Izraela u dvosmislenosti njegovih mesijanskih očekivanja i hilijastičkih nadanja... Lik je Mesijin udvojen kod Židova, očekivanje Krista poklapalo se i s očekivanjem Njegovog neprijatelja, i zato je Krist po čovještvu bio Židov, ali je i Židovom po dubini svoga bića bio i Juda koji ga je izdao... U ime toga zemaljskoga mesije odbacio je Mesiju-Krista, Sina Božjeg koji se svijetu objavio kao sluga... No i proročki mesijanizam i kršćanski hilijazam rođeni su u židovstvu i predani kršćanskomu svijetu. Apokalipsa je židovska po svome podrijetlu i duhu, od židovstva je kršćanski svijet preuzeo apokaliptički duh. I sama sudbina židovstva je apokaliptična. U dvosmislenosti hilijazma židovskog naroda skrivena je ne samo tajna sudbine židovstva nego i sudbine svjetske historije.

Čitava ta historija vrti se ukrug oko dvojakog lika Mesije - Iskupitelja svjetskih grijeha, golgotske žrtve i mesije zemaljskoga cara, Mesije-slobode i mesije-nužnosti, iako je zapravo Mesija onaj koji je Sebe prinio za žrtvu zbog grijeha svijeta: - Sloboda, a mesija, koji stvara zemaljsko carstvo: - nesloboda. U likovima proroka i apostola židovski narod je prepoznao Krista- Mesiju, prihvatio Ga i propovijedao svijetu istinu o Njemu. No, masa nije prepoznala Krista-Mesiju, odbacila ga je i poslala u smrt na križu kao izdajnika nacionalnih hilijastičkih ideja... I preživio je židovski narod, sačuvao svoju posebnost, bez obzira na sve nedaće. Židovstvo je neuništivo, ono ostaje okosnicom historije. Neistrebljivo je i ne može se asimilirati, ne može se spojiti s drugim narodima, i raspršiti se među njima. Snaga njegova samoodržanja doista je čudesna i neobična. Ono je snažnije od svih naroda i nepobjedivo. Židovi su golema sila među narodima, u njihovim su rukama koncentrirana i golema materijalna bogatstva, i svojstvena im upornost i vitalnost, duhovna izdržljivost i energija koja pobjeđuje sve progone i ugnjetavanja... Kršćanin mora priznati da je židovsko pitanje nerješivo do kraja svijeta. Njegova nerazrješivost proizlazi iz nespoznatljivih putova Gospodnjih, i stalna želja da se riješi i ukine židovsko pitanje znači protiviti se božanskoj promisli... Riječi apostola Pavla da će se *'čitav Izrael spasiti'* moraju izazivati mistički drhtaj u svakom kršćaninu. Mi možemo ne razumijevati smisla tih riječi, koliko one ukazuju na posljednje tajne ljudske sudbine, ali svatko tko ih pročita kao neodvojivi dio svetoga novozavjetnoga pisma ne smije se olako odnositi prema židovskom pitanju i ne smije propovijedati rasistički antisemitizam. Otajstvene riječi apostola Pavla u svakom slučaju znače da je židovsko pitanje za kršćane isključivo religijsko i da Židove na koncu vremena čeka posebna sudbina." [91]

---

[91] Nikolaj Berdjajev, *Nacionalizm i antisemitizm pjered sudom hristianskago saznania.* (*Nacionalizam i antisemitizam pred sudom kršćanske*

2.

„Moja supruga, književnica Barbara Sofer, imala je priliku vidjeti bilješke s privatnog susreta koji su na Princetonu održali pokojni izraelski premijer David Ben-Gurion i Albert Einstein. Njihov je razgovor mogao krenuti u smjeru politike tada mlade izraelske države. Umjesto toga oni su se odmah usredotočili na ono što ih je zaista zanimalo, a to je postoji li dokaz o višoj sili koja upravlja svemirom. Složili su se da postoji takva sila, središnja snaga. Usprkos tome, ni Ben-Gurion ni Einstein nisu imali sklonosti prema formalnoj religiji.

...Biti 'svet' ne znači biti bolji po sebi. To znači biti učinjen vidljivim kao simbol. Temeljna postavka židovske *Biblij*e je da svi imaju pristup višoj stvarnosti. Izaija je to jasno rekao još prije 2700 godina: 'Dom moj [zvat će] se Dom molitve za sve narode' (*Izaija* 56,7). Biblijski Bog je Bog svih naroda... Izlazak, kako saznajemo od Amosa, nije događaj ograničen samo na Izraelce. Najmanje dva druga naroda, Filistejci i Aramejci, također su ga imali. Možda su oni također bili izabrani za svete narode, ali kako su odabrali zaboravljanje poruke dobivene prilikom izlaska, ti drevni narodi koji su razgovarali s Bogom vremenom su nestali. Izbor je bio na njima. Kako pojedinac djeluje određuje jasnoću kojom on raspoznaje jedinstveni temelj postojanja. Da to naglasi, Bog izričito kaže Izraelcima da nisu odabrani zato jer su po sebi bolji od drugih (*Ponovljeni zakon* 9, 4-6).

Svetost Izraela služi veličanju Boga, a ne veličanju Izraela. To se vidi u već spominjanim tekstovima. Prilikom događaja sa zlatnim teletom (*Izlazak* 32, 14) i pobune špijuna (*Knjiga brojeva* 14, 20) Mojsije govori Bogu da bi uništenje Izraela kod drugih svjetskih naroda odbacilo vjerovanje u Božju svemoćnost. Kad bi jedina svrha *Izlaska* bilo izbavljenje Izraela, mišljenje drugih naroda ne bi bilo nimalo važno. Međutim, kako vidimo iz riječi tih dijelova

spoznaje.) Ruskaja misl, broj 2 za veljaču 1912, str. 125. – 141. Preveo Zoran Vukman.

Biblije, mišljenje drugih naroda izuzetno je važno. Po *Bibliji*, uloga Izraela je svjedočenje u korist transcendentnog ali svuda prisutnog Stvaratelja, aktivnog ne samo u vrijeme nastanka svemira, već i u njemu kroz cijelo njegovo postojanje...

Prema *Bibliji*, božanski nadzor može biti zagonetan. Čak se događaji kojima svemoćni i aktivni Bog nedvojbeno upravlja ne odvijaju uvijek glatko i izravno. Najdramatičniji primjer je *Izlazak*. Bog je Izraelce tijekom dana kroz pustinju vodio rabeći stup prašine, a tijekom noći stup vatre. Oblak i vatra, cijeli dan, govore da je Bog vodio na svakom koraku puta. Dok su išli ravno prema cilju, gori Sinaj, Bog je zapovjedio promjenu smjera, pa su se Izraelci morali okrenuti i vratiti dijelom puta kojim su već bili prošli (*Izlazak* 14, 2). To ih je dovelo u veliku opasnost. Njihov bijeg od progonitelja Egipćana sad je zapriječio Sueski zaljev. Vraćanje nije bilo božansko predomišljanje. Bio je to dio plana s mnoštvom ciljeva, od kojih je jedan bio iskušavanje povjerenja u Boga čak i kad se događaji ne odvijaju po zacrtanom planu. Poopćena pouka ovog scenarija: čak i sa sveprisutnim Vodičem na čelu, obrati su dio biblijskog sustava, bez obzira radilo se o društvu ili prirodi. Kad bismo poznavali cijeli plan, možda bismo shvatili i njihove razloge (*Izlazak* 14, 3).“ [92]

Ivan Mužić [93]

[92] Gerald Schroeder. *Božja znanost. Pomirba znanstvene i biblijske mudrosti.* Naklada VBZ, Zagreb, 2000, str. 17, 83-85.

[93] Ivan Mužić, *Datum i vrijeme proglašenja države Izrael.* Lamed /Tel Aviv/, VII/2014, broj 7, str. 15-18. Na kraju Mužićeva teksta u časopisu *Lamed* donesena je i ova napomena: „Ivan Mužić /Solin,14. rujna 1934/ je hrvatski povjesničar i publicist. Autor je i knjige o metafizici povijesti: *Isus Krist i Izrael* /1976, 2001/.“ Ivan Ninić uputio je I. Mužiću iz Tel Aviva mailom dana 27. IV. 2014. godine sljedeće razmišljanje: „Meni se čini da vaš tekst može da bude zanimljiv za izvesnu grupu intelektualaca. Međutim, Izrael ima dve dimenzije - metafizičku, religijsku, nebesku, ali i realnu, ovozemaljsku, svakod-

nevnu. Ja sam u mladosti boravio dve godine u ovoj zemlji, ali sada imam već staž od preko 20 godina i sagledavam neke stvari koje ranije nisam, kao na primer, svakodnevna borba za opstanak, zaokruženost mržnjom suseda (da ne govorim o ostalom svetu), briga za decu koja služe vojsku nekoliko godina i celog života su vojni obveznici po mesec dana u godini. Imam utisak da sasvim mali deo Izraelaca misli na onaj prvi Izrael, dok se ostali bore sa svakodnevnim teškoćama. Metafizički Izrael ostaje privilegija nekih van ove zemlje. Ovde žive Izraelci, jedna posebna vrsta Jevreja, stvorena od peska i krvi (po rečima Menahema Begina).“

Bog se posebno brine za osobe i narode koji vjeruju

Premda se Božja providnost proteže na sve i pojedine stvorove, ipak je njezin učinak i način skrbi različan prema tome, u kakvom su odnosu stvorenja prema svrsi ili cilju... Providnost se stoga, kao što je već rečeno, dijeli na opću /generalis, universalis/, koja je zajednička svim bićima, i posebnu /specialis/, koja se proteže samo na razumne naravi. Ovu posebnu providnost, a ne opću, isključuje sv. Pavao, kad kaže: ‘Zar se Bog brine za volove?’ /I Kor 9,9/.

Među razumnim stvorovima opet Bog se za pravednike brine na odličniji način nego za grješnike. To je osobito posebna providnost /pr. specialissima/. Sv. Toma kaže: ‘Nad ljudima pravednima Bog vrši providnost na neki odličniji način nego nad bezbožnima, u koliko ne dopušta, da se protiv njih dogodi štogod, što konačno priječi njihovo spasenje, jer onima, koje Bog ljubi, sve se slaže na dobro’ /S. th. I. q. 22 a. 2 ad 4/. Uz opću providnost postoji dakle i posebna i najposebnija, pod kojima se nalazi čovjek.

O posebnoj providnosti govori Sv. Pismo na više mjesta... I s 46. 4 s l.: ‘Čujte me dome Jakobov i sav ostatak doma Izraelova, koji bivate nošeni u mome krilu, nošeni od moje utrobe. Do u starost ja sam isti i do sjedina ja ću nositi: ja sam učinio, ja ću nositi i spasiti.’ O tom sv. Jeronim kaže: ‘Ne kao da neizrecivo i neshvatljivo Božje veličanstvo imade ili utrobu ili matericu i noge i ruke, i ostale dijelove tijela nego stoga, što mi Božju dobrohotnost učimo našim riječima. I smisao je: Ja, koji sam vas rodio od djetinjstva i nosio u svojoj utrobi i materici, ja ću vas sam zaštićivati do starosti, ne moje nego vaš, da ih pouči, da se treba spasiti Božjim milosrđem. Stvoritelj naime sviju oprašta svome stvorenju i dobri pastir

daje dušu svoju za ovce svoje /Iv 10/. Jer sam dakle stvorio i rodio djecu, ja ću nositi, nosit ću sam' /N. dj.; ML. 24, 451 sl.). Ovo se dakako sve direktno odnosi na židovski narod, no može se i mora još većim pravom primijeniti i na kršćanski narod i na sve ljude...

Prema tome, kako ljudi usmjeruju svoje čine prema Bogu kao svrsi, Bog u svojoj providnosti postupa s njima. Ako naime oni drže ispravni red i odnos prema Bogu, Bog također čuva u njima onaj red, koji je njima prikladan ili u skladu i na korist ljudske naravi, brinući se, da sve: i dobro i zlo, bude na njihovu korist. Znademo naime, da 'onima, koji ljube Boga, sve zajedno pomaže na dobro, koji su pozvani po odredbi' (*Rim* 8, 28). Ako ljudi zaborave na pravilo razuma, onda se za sebe skrbe ne kao razumna bića nego kao životinje. Tada se Bog skrbi za njih slično kao i za životinje brinući se naime, da dobro ili zlo, što im se desi, često ne ide na njihovu korist nego na korist drugih. 'Čovjek nije spoznao, da je u časti i izjednačen je (stoga) nerazumnim životinjama i postao je sličan njima' (*Ps* 48, 13). Tako se zbiva, da grješnici, kad izađu iz jednog reda providnosti, upadaju u drugi. Dok god oni ne ispunjuju volje Božje , Bog na njima ispunja svoju volju. Pravednici pak u ispravnom su redu providnosti s obzirom na jedno i drugo. T. j. oni ispunjuju volju Božju, a Bog nad njima vrši providnost tako, da je to izvršavanje njima na korist. Iz toga je jasno, da posebnija providnost upravlja pravednima nego grješnicima. Ako su pravednici i preodabrani, onda se providnost, koja njima upravlja, zove najposebnija.

Prozbena molitva sadržava u religioznom životu prevažno mjesto unatoč nepromjenljivosti Božje providnosti... Zbog molitve vjernika naime Bog može tečaj naravi promijeniti bilo čudom bilo drugim načinom, na pr. posredstvom anđela... Dakako sve je to Bog od vijeka predvidio i od vijeka gledajući usrdne molitve odlučio, da će izvršiti neku promjenu u naravnom tečaju prirode. Molitva je dakle važna karika u lancu onih stvari, koje su podvrgnute Božjoj providnosti... Općenito se može reći, da ljudi, koji su

istinski i postojano pobožni, provode sretan i miran život, jer imadu unutarnji mir, i uživaju ljubav i poštovanje onih, s kojima žive, a posjeduju i vremenska dobra, koja su ozbiljnim radom stekli i sačuvali. Opaki naprotiv ćute u sebi neku mrzost i tjeskobu. Nemaju iskrenih prijatelja nego samo laskavce. Zbog svojih grijeha izgube ne samo svetost nego često sreću, čast i ugled...

Zla ovoga svijeta, u kojima nevjernici vide nedostatak upravljanja, za mudre su čvrsti dokaz više providnosti...

a) Iz Sv. Pisma *1 Kor* 15, 19: 'Ako se samo u ovom životu uzdamo u Krista, bjedniji smo od svih ljudi.' Iz navedenog teksta zaključujemo ovako: Apostol ovdje govori o svim kršćanima. On nadalje navodi spomenute riječi, da dokaže uskrsnuće mrtvih, a osobito opstojnost vječnog života, gdje će svatko primiti po zasluzi... Potrebno je stoga, da poslije ovoga života postoji drugi, gdje stvar stoji posve drukčije, gdje se naime pravedni vesele, a nepravedni muče i pate. Stoga nered, koji zapažamo na svijetu, ne pripušta Bog, kako bi htjeli naši protivnici, zato, jer zemaljske stvari zanemaruje, nego zato, jer ovaj svijet, koji sam nije cilj nego put k cilju, nije mjesto, koje je providnost odredila za savršenu naplatu.

b) *Jer* 12, 1 'Pravedan si, Gospodine, ako hoću da se prepirem s tobom, no ipak bih htio o pravednom upravljanju govoriti s tobom. Zašto se puk bezbožnika posrećuje, i svima je dobro, koji ne idu pravim putem i nepravo čine?' - *Hab* 1, 13: 'Zašto trpiš one, koji zlo čine i šutiš, kad bezbožnik proždire pravednijega od sebe?'

U ovim tekstovima, a osobito u Ps 72, iznosi se pitanje o jednakosti Božje providnosti s obzirom na pravednike i grješnike te se ističe, da je ovo pitanje nerješivo, ako ne priteknemo k posljednjem sudu, nagradi i kazni drugog života, kao što je to naglasio sam naš božanski Spasitelj u poredbi o kukolju i pšenici.

„27 Tada dođoše domaćinove sluge i rekoše mu: Gospodaru, nijesi li ti dobro sjeme posijao na svoju njivu? Otkuda joj dakle kukolj?

28 On im odgovori: Neprijatelj je to učinio. Tada sluge upitaše: Moramo li otići i sabrati ga?

29 On odgovori: Ne! Inače biste mogli sabirajući kukolj počupati zajedno s njim i pšenicu.

30 Ostavite samo da zajedno oboje raste do žetve. U vrijeme žetve reći ću tada žeteocima: Saberite najprije kukolj i svežite ga u snoplje da se sažeže. A pšenicu nosite u moju žitnicu!" /Mt 13, 28-30/.

Malo niže opet kaže Gospodin:

„36 Tada on otpusti mnoštvo naroda i otide kući. Onda pristupiše k njemu njegovi učenici i rekoše: "Objasni nam priču o kukolju na njivi!"*

37 On reče: "Koji sije dobro sjeme, jest Sin čovječji.

38 Njiva je svijet. Dobro sjeme jesu djeca kraljevstva; kukolj su djeca zloga.

39 Neprijatelj, koji ga je posijao, jest đavao. Žeteoci su anđeli.

40 Kao što se dakle kukolj sabira i u ognju sažiže, tako će biti i na svršetku svijeta.

41 Sin čovječji izaslat će svoje anđele, i oni će sabrati sve zavoditelje i zlotvore iz njegova kraljevstva

42 i baciti ih u ognjenu peć. Ondje će biti jauk i škrgut zubâ.

43 Tada će pravednici sjati kao sunce u kraljevstvu svojega Oca. Tko ima uši, neka čuje!" /Mt 13, 37–43/.

...Anđele čuvare imadu države /narodi/. Biblijsko uporište ovom mišljenju čini Danijelovo viđenje /Dan 10, 12 sl./, prema kojemu se arkanđeo Mihael kao vođa Židova borio na strani Rafaelovoj za izraelski narod protiv dvaju drugih anđela, koji su označeni kao knezovi Perzijanaca i Grka. (U kojem je smislu moguća borba među dobrim anđelima za korist njihovih štićenika tumači sv. Toma /S. th. 1 p. q.113 a. 8.). Od četiri ondje spomenuta anđela tri se izričito navode kao knezovi prvaci /principes/ određenih naroda ili država. Na to čuvanje odnose se riječi Gospodnje, koje

je dajući zakon svoj, upravio židovskom narodu: 'Evo, ja šaljem anđela svoga, da ide pred tobom i da te čuva na putu i da te odvede na mjesto, koje sam ti pripravio. Pazi na nj i poslušaj ga i nemoj da ga prezreš; jer ne će oprostiti, ako sagriješiš i ime je moje u njemu. Ali ako ga uzaslušaš i učiniš sve, što kažem, neprijatelj ću biti neprijateljima tvojim i ucvilit ću one, koji ucvile tebe.' /2 Moj 23, 20-22/. Ove riječi vrlo jasno osvjetljuju svu službu anđela čuvara izraelskog puka. I doista u povijesti ovog naroda često se pojavljuju anđeli, koji se bore protiv njegovih neprijatelja. Tako je na pr. u Egiptu i u pustinji čuvao izraelski narod anđeo, koji se objavio Jozui /Jos 5, 14/...

Smatramo zgodnim, da kao zaglavak onome, što je u ovoj knjizi rečeno o anđelima, dodamo zaklinjanje izdano od pape Leona XIII... Vršenje ovog zaklinjanja u prvom redu valja preporučiti baš danas, jer vidimo, da se utjecaj đavolski preko spiritizma i drugih okultnih sekta i pokreta danomice sve više širi nastupajući i zavodeći na razne načine neoprezne ljude podmuklim zasjedama. Kod toga je najopasnije to, što se đavao krije pod vanjštinom i oblikom glasnika istine i sreće. Njegovi su sljedbenici svi oni, koji pod izlikom skrbi za sreću i napredak čovječanstva hoće da razore najčistiju i presvetu vjeru katoličku. Ovu je nada sve tešku opasnost već davno bio prorekao Apostol, koji govoreći o tobožnjim apostolima svoga vremena ovako reče:

'13 Jer su takovi ljudi lažni apostoli, prevarljivi poslenici, koji se pretvaraju kao da su Kristovi apostoli.

14 I nije čudo, jer se sam sotona pretvara kao da je anđeo svijetla.

15 Nije dakle ništa osobito, ako se i njegove sluge pretvaraju kao sluge pravde, kojima će svršetak biti po njihovim djelima.' /2 Kor 11, 13-15/.

Dakle, da se izigraju neiskrena i opaka lukavstva onog starog neprijatelja roda ljudskoga, osobito će koristiti opetovano vršenje sljedećeg pobožnog zaklinjanja:

U ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Amen. Prošnja sv. Mihovilu arkanđelu.

Preslavni vojvodo vojske nebeske, sv. Mihovile arkanđele, brani nas u boju *protiv knezova i vlasti, protiv svjetskih upravljača ove tmine, protiv zlobnih duhova u zračnim visinama.* Dođi u pomoć ljudima, što ih je *Bog stvorio na svoju sliku i priliku* i otkupio od đavolskog silništva za *veliku cijenu.* Tebe kao čuvara i zaštitnika časti sveta Crkva; tebi je Bog predao duše otkupljenih, koje se imadu naseliti u višnjem blaženstvu. Moli se Bogu mira, neka satare sotonu našim nogama, da ne može više držati zasužnjenih ljudi ni škoditi Crkvi. Prikaži naše molbe Svevišnjemu, da nas brzo preteče milosrđe Gospodnje, i ti uhvatiš zmaja, staru zmiju, a to je đavao i sotona, i svezana ga baciš u bezdan, *da više ne zavodi naroda.*[94]

---

[94] Stjepan Bakšić, *Bog stvoritelj. Stvaranje tvarnog i duhovnog svijeta,* svezak I, Zagreb, 1946, str. 160-161, 163-165, 175-176, 489-490, 605-606. (Stjepan Bakšić, *Bog Stvoritelj. Stvaranje tvarnog i duhovnog svijeta.* Sv. I., 'Tipografija- Grafičko-nakladni zavod u Zagrebu', Zagreb, 1946. str. 160-161, 163-165, 175-176, 489-490. (S. Bakšić /1889-1963/ studirao teologiju na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu i zaređen za svećenika 1913. godine. Nastavio studij na Gregorijanskom sveučilištu u Rimu /1913-1915/ i obranio u Innsbrucku doktorat iz filozofije 1915., a iz teologije 1918. godine. Na *Katoličkom bogoslovnom fakultetu* u Zagrebu preuzeo Katedru dogmatskog bogoslovlja, a bio i dekan na istom fakultetu. Godine 1922. postao član *Hrvatske bogoslovne akademije.* Uređivao je *Katolički list* /1919-1936/ i *Bogoslovsku smotru* /1923-1937/. Objavio mnoge rasprave, a glavna su mu djela: *Presveto Trojstvo* /1941/ i *Bog Stvoritelj* /1946/. Na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu Stjepan Brebrić obranio je 28. listopada 2015. disertaciju na temu *'Kristologija u dogmatskoj teologiji Stjepana Bakšića.*)

Commissione per i rapporti religiosi con l'ebraismo

"PERCHÉ I DONI E LA CHIAMATA DI DIO SONO IRREVOCABILI" (*Rm* 11,29)

Riflessioni su questioni teologiche attinenti alle relazioni cattolico-ebraiche in occasione del 50° anniversario di Nostra aetate (N. 4)

Prefazione

Cinquant'anni fa, fu promulgata la dichiarazione "Nostra aetate" del Concilio Vaticano Secondo. Il suo quarto articolo presenta la relazione tra la Chiesa cattolica ed il popolo ebraico all'interno di un nuovo quadro teologico. Le riflessioni qui di seguito proposte vogliono rendere atto, con gratitudine, di tutto ciò che è stato possibile realizzare nelle relazioni ebraico-cattoliche nel corso degli ultimi decenni ed al contempo fornire un rinnovato impulso per il futuro. Nel ribadire lo statuto speciale delle relazioni ebraico-cattoliche nel più ampio contesto del dialogo interreligioso, vengono affrontate questioni teologiche quali l'importanza della rivelazione, il rapporto tra l'Antica e la Nuova Alleanza, la relazione tra l'universalità della salvezza in Gesù Cristo e la convinzione che l'alleanza di Dio con Israele non è mai stata revocata, ed il compito evangelizzatore della Chiesa in riferimento all'ebraismo. Il presente documento offre una riflessione cattolica sui temi sopramenzionati, inserendoli in un contesto teologico, affinché il loro significato possa essere approfondito a vantaggio di entrambe le tradizioni di fede. Il testo non è un documento magisteriale o un insegnamento dottrinale della Chiesa cattolica, ma una riflessione preparata dalla Commissione per i rapporti religiosi con l'ebraismo su questioni teologiche attuali,

sviluppatesi a partire dal Concilio Vaticano Secondo. Esso vuole essere un punto di partenza per un ulteriore approfondimento teologico, teso ad arricchire e ad intensificare la dimensione teologica del dialogo ebraico-cattolico.

2. Lo statuto teologico speciale del dialogo ebraico-cattolico

... 15. Il dialogo tra ebrei e cristiani può essere definito solo per analogia "dialogo interreligioso", ovvero dialogo tra due religioni intrinsecamente separate e differenti. Non si tratta infatti di due religioni aventi natura fondamentalmente diversa, che si sono sviluppate l'una indipendentemente dall'altra senza reciproca influenza. L'humus di ebrei e cristiani è l'ebraismo del tempo di Gesù, che ha dato origine non solo al cristianesimo, ma anche all'ebraismo rabbinico postbiblico successivo alla distruzione del Tempio nel 70 d.C., ebraismo che aveva dovuto fare a meno del culto sacrificale e che si era incentrato esclusivamente, nel suo ulteriore sviluppo, sulla preghiera e sull'interpretazione della rivelazione divina sia scritta che orale. Ebrei e cristiani hanno dunque la stessa origine e possono essere considerati come fratelli che hanno preso, come avviene di solito tra fratelli, strade diverse. Le Scritture dell'antico Israele sono parte integrante delle Scritture sia dell'ebraismo che del cristianesimo, considerate da entrambi come Parola di Dio, Rivelazione, storia della salvezza. I primi cristiani erano ebrei che naturalmente si riunivano, come membri della comunità, nella sinagoga, rispettavano le prescrizioni religiose alimentari, lo Shabbat ed il comandamento della circoncisione, ma al contempo confessavano Gesù come il Cristo, il Messia inviato da Dio per la salvezza di Israele e di tutta l'umanità. Con Paolo, il "movimento ebraico per Gesù" si aprì in maniera definitiva a nuovi orizzonti, travalicando così le sue radici ebraiche. Gradualmente, il suo pensiero si impose, ovvero l'idea che non fosse necessario ad un non-ebreo diventare prima ebreo per confessare Cristo. Nei primi tempi della Chiesa, vi erano dunque i cosiddetti giudeo-cristiani ed i cristiani gentili, la "*ecclesia ex circumcisione*" e la "*ecclesia ex genti bus*", una

Chiesa di origine giudaica, l'altra di origine pagana, ma che, insieme, costituivano l'una ed unica Chiesa di Gesù Cristo.

16. La separazione della Chiesa dalla Sinagoga non avvenne però bruscamente, ma, sulla base di recenti conoscenze, sembra che si sia protratta fino al terzo o quarto secolo. Ciò significa che molti giudeo-cristiani dei primi tempi non percepivano come contraddittorio vivere conformemente ad alcuni aspetti della tradizione ebraica e confessare Gesù come il Cristo. Soltanto quando i gentili iniziarono a rappresentare la maggioranza e, all'interno della comunità ebraica, la polemica sulla figura di Cristo acquisì contorni più marcati, una separazione definitiva sembrò ormai inevitabile. Col passare del tempo, i due fratelli – ebraismo e cristianesimo – si allontanarono sempre più, crebbe l'inimicizia tra loro e si ricorse anche alla reciproca diffamazione. I cristiani si figuravano spesso gli ebrei come dannati da Dio e ciechi, perché incapaci di riconoscere Gesù quale Messia e Salvatore. Gli ebrei percepivano non di rado i cristiani come eretici che seguivano non il cammino originario indicato da Dio, ma la loro strada. Non senza motivo, negli Atti degli Apostoli, il cristianesimo è chiamato la "dottrina" (cfr. At 9,2; 19,9.23; 24,14.22), in contrasto con la *Halachà* ebraica che regola l'interpretazione normativa ai fini di una condotta pratica. Con il tempo, ebraismo e cristianesimo si sono estraniati sempre più, arrivando persino ad acerrimi conflitti ed all'accusa reciproca di aver abbandonato il cammino prescritto da Dio.

17. Molti padri della Chiesa favorirono sempre più la cosiddetta teoria della sostituzione (o "supersessionismo") tanto che, nel Medioevo, essa divenne il fondamento teologico generale per le relazioni con l'ebraismo: poiché Israele non aveva riconosciuto Gesù come il Messia e il Figlio di Dio, le promesse e l'impegno di Dio non valevano più per Israele, ma si rivolgevano alla Chiesa di Gesù Cristo che era ora il vero "nuovo Israele", il nuovo popolo eletto da Dio. Nati dallo stesso humus, ebraismo e cristianesimo erano giunti nel corso dei secoli dopo la loro separazione ad un antagonismo teologico che soltanto con il Concilio Vaticano Secondo si sarebbe stemperato. Con la sua Dichiarazione "Nostra aetate" (n. 4), la Chiesa professa inequivocabilmente, all'interno di un nuovo quadro teologico, le radici ebraiche del cristianesimo. Mentre

mantiene salda l'idea della salvezza attraverso una fede esplicita o anche implicita in Cristo, essa non rimette in discussione l'amore costante di Dio per Israele, suo popolo eletto. Viene così delegittimata la teologia della sostituzione che vede contrapposte due entità separate, una Chiesa dei gentili ed una Sinagoga respinta e sostituita da tale Chiesa. Da un rapporto originariamente stretto tra ebraismo e cristianesimo si era sviluppata una lunga relazione di tensioni che, dopo il Concilio Vaticano Secondo, è stata gradualmente trasformata in dialogo costruttivo.

18. Si è tentato spesso di individuare il fondamento della teoria della sostituzione nella Lettera agli Ebrei. Tuttavia, questa epistola non si rivolge agli ebrei, ma ai cristiani di origine ebraica, che iniziavano a sentirsi stanchi ed insicuri. Il suo intento è di rafforzare la loro fede e di incoraggiarli nella loro perseveranza, indicando Gesù Cristo come il vero e definitivo sommo sacerdote, il mediatore della Nuova Alleanza. È questo il contesto che occorre tenere a mente per comprendere il contrasto, nella Lettera, tra una prima Alleanza, puramente terrena, ed una seconda Alleanza, nuova (cfr. Eb 9,15; 12,24) e migliore (cfr. 8,7). La prima Alleanza è definita antiquata, già invecchiata e prossima a sparire (cfr. 8,13), mentre la nuova Alleanza è detta eterna (cfr. 13,20). Per giustificare questo contrasto, l'epistola si riferisce alla promessa di una nuova alleanza nel Libro del profeta Geremia 31,31-34 (cfr. Eb 8,8-12). Ciò mostra che la Lettera agli Ebrei non intende provare la falsità delle promesse dell'Antica Alleanza, ma, al contrario, la loro fondatezza. Il riferimento alle promesse veterotestamentarie vuole essere d'aiuto ai cristiani, rendendoli sicuri della salvezza in Cristo. Il punto cruciale della Lettera agli Ebrei non è dunque la contrapposizione tra Antica e Nuova Alleanza così come la intendiamo oggi, e neanche il contrasto tra Chiesa ed ebraismo. Piuttosto, la contrapposizione è tra il sacerdozio eterno celeste di Cristo ed il sacerdozio provvisorio terreno. Il tema centrale nella Lettera agli Ebrei, davanti alla nuova situazione creatasi, è l'interpretazione cristologica della Nuova Alleanza. E questo è precisamente il motivo per cui "Nostra aetate" (n. 4) non ha fatto riferimento alla Lettera agli Ebrei, ma alle riflessioni di San Paolo nella Lettera ai Romani 9-11.

19. Ad un osservatore esterno, la Dichiarazione conciliare "Nostra aetate" potrebbe dare l'impressione che il testo si occupi delle relazioni tra la Chiesa cattolica e tutte le religioni mondiali in modo paritario. Ma la storia di come è nata la Dichiarazione ed il testo stesso mostrano che non è così. Originariamente, il Santo Papa Giovanni XXIII aveva suggerito che il Concilio promulgasse un *Tractatus de Iudaeis*, ma alla fine prevalse la decisione di prendere in considerazione, in "Nostra aetate", tutte le religioni mondiali. Il fulcro della Dichiarazione conciliare, che fa spazio appunto anche alla relazione tra la Chiesa cattolica e le altre religioni, è comunque il suo quarto articolo, che s'incentra sulla nuova relazione teologica con l'ebraismo. In tal senso, la relazione con l'ebraismo può essere considerata come il catalizzatore per definire il rapporto della Chiesa cattolica con le altre religioni mondiali.

20. Tuttavia, rispetto alle altre religioni mondiali, il dialogo con l'ebraismo, da un punto di vista teologico, ha un carattere completamente diverso e si situa ad un altro livello. La fede degli ebrei testimoniata nella Bibbia, fede che si ritrova nell'Antico Testamento, non è per i cristiani un'altra religione, ma è il fondamento della loro stessa fede, sebbene la figura di Gesù sia chiaramente l'unica chiave di interpretazione cristiana delle Scritture dell'Antico Testamento. La pietra d'angolo della fede cristiana è Gesù (cfr. At 4,11; 1 Pt 2,4-8). Il dialogo con l'ebraismo occupa per i cristiani un posto unico; il cristianesimo, date le sue radici, è unito all'ebraismo più di quanto non lo sia a qualsiasi altra religione. Pertanto, solo con le dovute riserve, il dialogo ebraico-cristiano può essere definito "dialogo interreligioso" in senso stretto; si dovrebbe piuttosto parlare di un tipo di "dialogo intra-religioso" o "intra-familiare" *sui generis*. Nel discorso pronunciato presso la Sinagoga di Roma il 13 aprile 1986, il Santo Papa Giovanni Paolo II ha difatti descritto questa situazione con le seguenti parole: "La religione ebraica non ci è 'estrinseca', ma in un certo qual modo, è 'intrinseca' alla nostra religione. Abbiamo quindi verso di essa dei rapporti che non abbiamo con nessun'altra religione. Siete i nostri fratelli prediletti e, in un certo modo, si potrebbe dire i nostri fratelli maggiori."

3. La rivelazione nella storia come "Parola di Dio" nell'ebraismo e nel cristianesimo

... 21. Nell'Antico Testamento ci viene presentato il piano salvifico di Dio per il suo popolo (cfr. "Dei verbum", n. 14). Questo piano salvifico è espresso chiaramente all'inizio della storia biblica, nella chiamata di Abramo (cfr. Gen 12 ss). Per rivelare se stesso e per parlare all'umanità, redimendola dal peccato e radunandola come un unico popolo, Dio ha iniziato con lo scegliere il popolo di Israele attraverso Abramo, separandolo dagli altri popoli. A questo popolo Dio si è rivelato poco a poco per mezzo dei suoi inviati, dei suoi profeti, come il vero Dio, l'unico Dio, il Dio vivente, il Dio redentore. L'elezione divina è un aspetto costitutivo del popolo di Israele. Soltanto dopo il primo grande intervento del Dio redentore, la liberazione dalla schiavitù d'Egitto (cfr. Es 13,17 ss) e la stipula dell'Alleanza sul Sinai (cfr. Es 19 ss), le dodici tribù sono diventate una vera e propria nazione ed hanno acquisito la consapevolezza di essere il popolo di Dio, coloro ai quali erano stati trasmessi il messaggio di Dio e le sue promesse, i testimoni della benevolenza misericordiosa di Dio nel mezzo delle nazioni ed anche per il bene delle nazioni (cfr. Is 26,1-9; 54; 60; 62). Per istruire il suo popolo su come adempiere la sua missione e su come trasmettere la rivelazione affidatagli, Dio ha dato ad Israele la legge che definisce come deve vivere (cfr. Es 20; Dt 5) e che lo distingue dagli altri popoli.

22. Come la Chiesa stessa anche ai giorni nostri, Israele trasporta il tesoro della sua elezione in fragili vasi. La relazione di Israele con il suo Signore è la storia della sua fedeltà e della sua infedeltà. Per compiere la sua opera redentrice, nonostante la piccolezza e la fragilità degli strumenti da lui scelti, Dio ha manifestato la sua misericordia e la grazia dei suoi doni, così come la fedeltà alle sue promesse che nessuna infedeltà umana può annullare (cfr. Rm 3,3; 2 Tm 2,13). In ogni tappa del cammino del suo popolo, Dio si è scelto almeno un "piccolo numero" (cfr. Dt 4,27), un "resto" (cfr. Is 1,9; Sof 3,12; cfr. anche Is 6,13; 17,5-6), un'esigua comunità di fedeli che "non hanno piegato le ginocchia a Baal" (cfr. 1 Re 19,18). Attraverso questo resto, Dio ha realizzato il suo piano salvifico. Oggetto costante della sua elezione e del suo amore è sempre rimasto il suo popolo, perché attraverso di esso –come obiettivo finale- tutta l'umanità viene riunita e condotta a Dio.

23. La Chiesa è chiamata il nuovo popolo di Dio (cfr. "Nostra aetate", n. 4), ma non nel senso che Israele, il popolo di Dio, ha cessato di esistere. La Chiesa è stata "mirabilmente preparata nella storia del popolo d'Israele e nell'antica Alleanza" ("Lumen gentium", n. 2). La Chiesa non sostituisce Israele, popolo di Dio, poiché, in quanto comunità fondata in Cristo, rappresenta in Cristo il compimento delle promesse fatte a Israele. Ciò non significa che Israele, non essendo pervenuto a tale compimento, non debba più essere considerato come il popolo di Dio: "E se è vero che la Chiesa è il nuovo popolo di Dio, gli ebrei tuttavia non devono essere presentati come rigettati da Dio, né come maledetti, quasi che ciò scaturisse dalla sacra Scrittura" ("Nostra aetate", n. 4).

24. Dio si è rivelato nella sua Parola, così che può essere compreso dall'umanità in situazioni storiche concrete. Questa Parola invita tutti gli uomini a rispondere. Se la loro risposta è in accordo con la Parola di Dio, il loro rapporto con Dio è giusto. Per gli ebrei, questa Parola può essere imparata attraverso la Torah e la tradizione basata su di essa. La Torah è l'insegnamento per condurre una vita riuscita nella giusta relazione con Dio. Chi osserva la Torah ha la vita nella sua pienezza (cfr. Pirqe Avot II, 7). Osservando la Torah, l'ebreo prende parte alla comunione con Dio. Al riguardo, Papa Francesco ha affermato: "Le confessioni cristiane trovano la loro unità in Cristo; l'ebraismo trova la sua unità nella Torah. I cristiani credono che Gesù Cristo è la Parola di Dio fattasi carne nel mondo; per gli ebrei la Parola di Dio è presente soprattutto nella Torah. Entrambe le tradizioni di fede hanno per fondamento il Dio Unico, il Dio dell'Alleanza, che si rivela agli uomini attraverso la sua Parola. Nella ricerca di un giusto atteggiamento verso Dio, i cristiani si rivolgono a Cristo quale fonte di vita nuova, gli ebrei all'insegnamento della Torah." (Discorso ai membri dell' International Council of Christians and Jews, 30 giugno 2015).

25. L'ebraismo e la fede cristiana, così come sono presentati nel Nuovo Testamento, sono due modi in cui il popolo di Dio può far proprie le Sacre Scritture di Israele. Le Scritture che i cristiani chiamano Antico

Testamento sono dunque aperte ad entrambi i modi. Una risposta alla Parola salvifica di Dio che sia conforme all'una o all'altra tradizione può dunque dischiudere l'accesso a Dio, sebbene spetti all'intervento divino determinare in che modo egli intenda salvare gli uomini in ciascuna circostanza. Il fatto che la volontà salvifica di Dio sia rivolta a tutta l'umanità è testimoniato dalle Scritture (cfr. Gen 12,1-3; Is 2,2-5; 1 Tm 2,4). Pertanto, non esistono due strade diverse che conducono alla salvezza, secondo il motto "Gli ebrei sono fedeli alla Torah, i cristiani a Cristo". La fede cristiana professa che l'opera salvifica di Cristo è universale e si rivolge a tutti gli uomini. La Parola di Dio è una realtà unica e indivisa che assume una forma concreta nel contesto storico di ciascuno.

26. In questo senso, i cristiani affermano che Gesù Cristo può essere considerato come la "Torah vivente di Dio". Torah e Cristo sono Parola di Dio, rivelazione di Dio per noi uomini quale testimonianza del suo amore sconfinato. Per i cristiani, la preesistenza di Cristo come Parola e come Figlio del Padre è un'affermazione dottrinale fondamentale; secondo la tradizione rabbinica, la Torah ed il nome del Messia esistono già prima della creazione (cfr. Genesi Rabbah 1,1). Inoltre, nella visione ebraica, Dio stesso interpreta la Torah nell'Eschaton, mentre, secondo il pensiero cristiano, tutto è ricapitolato in Cristo alla fine dei tempi (cfr. Ef 1,10; Col 1,20). Nel Vangelo di Matteo, Cristo è presentato come il "nuovo Mosè". Matteo 5,17-19 mostra Gesù come l'interprete autorevole ed autentico della Torah (cfr. Lc 24,27. 45-47). Nella letteratura rabbinica troviamo invece l'identificazione della Torah con Mosè. In questo contesto, Cristo quale "nuovo Mosè" può essere collegato alla Torah. La Torah e Cristo sono il luogo della presenza di Dio nel mondo, nel modo in cui tale presenza è sperimentata nelle rispettive comunità di culto. Il termine ebraico *dabar* significa sia parola che evento – e ciò potrebbe suggerire che la parola della Torah può aprirsi all'evento di Cristo.

4. La relazione tra Antico e Nuovo Testamento e tra Antica e Nuova Alleanza

27. L'Alleanza offerta da Dio a Israele è irrevocabile. "Dio non è un uomo da potersi smentire" (Nm 23,19; cfr. 2 Tm 2,13). La permanente fedeltà elettiva di Dio espressa nelle alleanze precedenti non è mai stata ripudiata (cfr. Rm 9,4; 11,1-2). La Nuova Alleanza non revoca le precedenti alleanze, ma le porta a compimento. Attraverso l'evento di Cristo, i cristiani hanno compreso che tutto ciò che era avvenuto nel passato doveva essere interpretato in maniera nuova. Per i cristiani, la Nuova Alleanza ha una qualità tutta sua, anche se la caratteristica di ciascuna alleanza è quella di vivere una relazione specifica con Dio (cfr. la formula dell'alleanza in Lv 26,12, "sarò vostro Dio e voi sarete il mio popolo"). Per i cristiani, la Nuova Alleanza in Cristo è il punto culminante delle promesse di salvezza dell'Antica Alleanza ed, in tale misura, non è mai indipendente da essa. La Nuova Alleanza ha per base e fondamento l'Antica, poiché è il Dio di Israele che stringe l'Antica Alleanza con il popolo di Israele e rende possibile la Nuova Alleanza in Gesù Cristo. Gesù vive al tempo dell'Antica Alleanza, ma con la sua opera salvifica nella Nuova Alleanza conferma e perfeziona le dimensioni dell'Antica. Il termine Alleanza indica una relazione con Dio che si realizza in modo diverso per ebrei e cristiani. La Nuova Alleanza non può mai sostituire l'Antica, ma la presuppone e le conferisce una nuova dimensione di senso, rafforzando quella natura personale di Dio che è stata rivelata nell'Antica Alleanza e definendo tale natura come apertura a tutti coloro che risponderanno fedelmente tra tutte le nazioni (cfr. Zc 8,20-23; Sal 87).

28. Unità e differenze tra ebraismo e cristianesimo sono apparse in primo piano innanzitutto con la testimonianza della rivelazione divina. Per il fatto che l'Antico Testamento è parte integrante dell'unica Bibbia cristiana, vi è un senso di appartenenza profondamente radicato ed un intrinseco legame tra ebraismo e cristianesimo. Il cristianesimo affonda le sue radici nell'Antico Testamento e da tali radici trae continuamente nutrimento. Ma il cristianesimo si fonda sulla persona di Gesù di Nazareth, che è riconosciuto come il Messia promesso al popolo ebraico e come l'unigenito Figlio di Dio e che, dopo la sua morte in croce e la

sua risurrezione, ha comunicato se stesso per mezzo dello Spirito Santo. Con l'esistenza del Nuovo Testamento, molto presto si è posta la domanda di capire come i due Testamenti si rapportano l'uno all'altro e se ad esempio gli scritti neotestamentari non abbiano superato tutti gli scritti più antichi, annullandone la validità. Questa era la posizione sostenuta nel secondo secolo da Marcione, il quale affermò che il Nuovo Testamento aveva reso obsoleto il libro di promesse dell'Antico Testamento, destinato a svanire nello splendore del Nuovo, proprio come la luce della luna è resa superflua dal sorgere del sole. Questa marcata antitesi tra Bibbia ebraica e Bibbia cristiana non è mai diventata dottrina ufficiale della Chiesa cristiana. Escludendo Marcione dalla comunità cristiana nel 144, la Chiesa ha respinto il suo concetto di una Bibbia unicamente "cristiana" depurata da tutti gli elementi veterotestamentari, ha testimoniato la propria fede nell'unico Dio, autore di entrambi i Testamenti, e, così facendo, è rimasta fedele all'unità dei due Testamenti, alla "concordia testamentorum".

29. Questa, naturalmente, è soltanto una faccia del rapporto tra i due Testamenti. Il patrimonio comune dell'Antico Testamento non ha solo costituito la base fondamentale del legame spirituale tra ebrei e cristiani, ma ha anche comportato una tensione di fondo nelle relazioni tra le due tradizioni di fede. Questo traspare dal fatto che i cristiani leggono l'Antico Testamento alla luce del Nuovo, nella convinzione dichiarata da Agostino nella sua pregnante formula: "L'Antico Testamento si mostra nel Nuovo, mentre il Nuovo è nascosto nell'Antico" (Quaestiones in Heptateuchum 2,73). Papa Gregorio Magno si espresse in maniera analoga quando definì l'Antico Testamento "profezia del Nuovo" ed il Nuovo "il migliore commento all'Antico" (Homiliae in Ezechielem I, VI, 15; cfr. "Dei verbum", n. 16).

30. Questa esegesi cristologica può facilmente dare l'impressione che i cristiani considerino il Nuovo Testamento non solo come compimento dell'Antico, ma anche come sua sostituzione. Per capire l'infondatezza di tale impressione basti pensare al fatto che anche l'ebraismo, dopo la catastrofe della distruzione del secondo Tempio nell'anno 70, si vide costretto ad adottare una nuova lettura delle Scritture. Poiché i

sadducei, che erano legati al Tempio, non sopravvissero a tale catastrofe, i rabbini, sulla scia dei farisei che avevano già sviluppato il loro modo particolare di leggere ed interpretare le Scritture, portarono avanti questa attività esegetica, senza più il Tempio quale centro del culto ebraico.

31. Di conseguenza, si profilarono due risposte a questa situazione o, per meglio dire, due nuovi modi di leggere le Scritture, ovvero l'esegesi cristologica dei cristiani e l'esegesi rabbinica di quella forma di ebraismo che ebbe uno sviluppo storico. Poiché ciascuna modalità comportava una nuova interpretazione delle Scritture, la questione cruciale consiste ora nel comprendere precisamente come queste due modalità si rapportano l'una all'altra. Tuttavia, dato che la Chiesa cristiana e l'ebraismo rabbinico post-biblico si svilupparono in parallelo, ma anche in una reciproca opposizione ed ignoranza, non è possibile trovare una risposta a questa domanda basandosi soltanto sul Nuovo Testamento. Dopo secoli di contrapposizioni, il dovere del dialogo ebraico-cattolico è ora quello di far interloquire tra loro questi due nuovi modi di leggere le Scritture bibliche, per individuare la "ricca complementarietà" laddove esiste ed "aiutarci vicendevolmente a sviscerare le ricchezze della Parola" ("Evangelii gaudium", n. 249). Pertanto, il documento della Pontificia Commissione Biblica del 2001, "Il popolo ebraico e le sue sacre Scritture nella Bibbia cristiana", afferma che i cristiani possono e devono ammettere che "la lettura ebraica della Bibbia è una lettura possibile, che si trova in continuità con le sacre Scritture ebraiche dall'epoca del secondo Tempio ed è analoga alla lettura cristiana, che si è sviluppata parallelamente ad essa. Ciascuna delle due letture è correlata con la rispettiva visione di fede di cui essa è un prodotto e un'espressione, risultando di conseguenza irriducibili l'una all'altra" (n. 22).

32. Poiché entrambe le letture sono al servizio di una giusta comprensione della volontà e della Parola di Dio, è evidente quanto sia importante essere consapevoli che la fede cristiana è radicata nella fede di Abramo. Ciò solleva l'ulteriore questione di capire come si rapportano tra loro Antica e Nuova Alleanza. Per la fede cristiana è inconfutabile che possa esserci soltanto un'unica storia dell'alleanza tra Dio e l'umanità. L'alleanza con Abramo, il cui segno è la circoncisione (cfr. Gen 17),

e la seconda alleanza con Mosè ristretta ad Israele, che vincola all'obbedienza di fronte alla Legge (cfr. Es 19,5; 24,7-8) ed in particolare all'osservanza dello Shabbat (cfr. Es 31,16-17), sono state estese all'intera creazione (cfr. Gen 9,9 ss) nell'alleanza con Noè, il cui segno è l'arcobaleno (cfr. "Verbum Domini", n. 117). Attraverso i profeti poi, Dio propone una nuova ed eterna alleanza (cfr. Is 55,3; 61,8; Ger 31,31-34; Ez 36,22-28). Ciascuna di queste alleanze incorpora la precedente e la interpreta in maniera nuova. Questo vale anche per la Nuova Alleanza, che per i cristiani è l'alleanza eterna conclusiva e dunque l'interpretazione definitiva di ciò che era stato promesso ai profeti dell'Antico Testamento o, come dice Paolo, il "sì" e l' "Amen" a "tutte le promesse di Dio" (2 Cor 1,20). La Chiesa, quale rinnovato popolo di Dio, è stata eletta da Dio incondizionatamente. La Chiesa è il luogo definitivo e insuperabile dell'azione salvifica di Dio. Ciò non significa che Israele, quale popolo di Dio, sia stato ripudiato o abbia perso la sua missione (cfr. "Nostra aetate", n. 4). La Nuova Alleanza, per i cristiani, non è né l'annullamento né la sostituzione, ma il compimento delle promesse dell'Antica Alleanza.

33. Per il dialogo ebraico-cristiano, si rivela costitutiva soprattutto l'alleanza di Dio con Abramo, poiché egli non è solo il padre di Israele, ma è anche il padre della fede dei cristiani. In questa comunione di alleanza, deve essere chiaro per i cristiani che l'alleanza stretta da Dio con Israele, in virtù dell'incrollabile fedeltà di Dio al suo popolo, non è mai stata revocata e rimane valida; di conseguenza, la Nuova Alleanza in cui credono i cristiani può essere intesa solo come conferma e compimento dell'Antica. I cristiani sono anche convinti che, attraverso la Nuova Alleanza, l'alleanza abramitica abbia acquisito quell'universalità rivolta a tutti i popoli, che era originariamente sottesa nella chiamata di Abramo (cfr. Gen 12,1-3). Per la fede cristiana, questo riferimento all'alleanza abramitica è un aspetto talmente costitutivo che, senza Israele, la Chiesa rischierebbe di perdere la sua collocazione nella storia della salvezza. Dal canto loro, sempre per quanto riguarda l'alleanza abramitica, gli ebrei potrebbero arrivare alla conclusione che, senza la Chiesa, Israele correrebbe il rischio di rimanere troppo particolarista e di non comprendere a sufficienza l'universalità della sua esperienza di Dio. In questo

senso fondamentale, Israele e la Chiesa, conformemente all'alleanza, restano strettamente legati ed interdipendenti.

34. Che possa esserci soltanto un'unica storia dell'alleanza di Dio con l'umanità e che, di conseguenza, Israele sia il popolo eletto e amato da Dio, il popolo dell'alleanza, che non è mai stata sostituita o revocata (cfr. Rm 9,4; 11,29), è la convinzione alla base dell'appassionato sforzo dell'Apostolo Paolo di conciliare, da un lato, il fatto che l'Antica Alleanza di Dio continua ad essere valida e, dall'altro, il fatto che Israele non ha accolto la Nuova Alleanza. Per rendere giustizia a entrambi, Paolo ha ideato l'immagine eloquente della radice di Israele nella quale sono stati innestati i rami selvatici dei gentili (cfr. Rm 11,16-21). Si potrebbe dire che Gesù Cristo porta in sé la radice vivente dell' "oleastro" e che, in un senso ancora più profondo, l'intera promessa è in lui radicata (cfr. Gv 8,58). Questa immagine è per Paolo la chiave decisiva per interpretare la relazione tra Israele e la Chiesa alla luce della fede. Con questa immagine, Paolo esprime la duplice realtà dell'unità e della differenza tra Israele e la Chiesa. Da un lato, questa immagine deve essere compresa nel senso che i rami selvatici innestati non sono all'origine i rami della pianta nella quale vengono innestati; la loro nuova situazione rappresenta una nuova realtà e una nuova dimensione dell'opera salvifica di Dio, tanto che la Chiesa cristiana non può essere semplicemente intesa come un ramo o un frutto di Israele (cfr. Mt 8,10-13). Dall'altro lato, questa immagine deve essere compresa anche nel senso che la Chiesa trae nutrimento e forza dalla radice di Israele ed i rami innestati avvizzirebbero o addirittura morirebbero se fossero recisi da tale radice (cfr. "Ecclesia in Medio Oriente", n. 21).

5. L'universalità della salvezza in Gesù Cristo e l'alleanza mai revocata di Dio con Israele

35. Poiché Dio non ha mai revocato la sua alleanza con il suo popolo Israele, non possono esserci vie o approcci diversi alla salvezza di Dio. La teoria che afferma l'esistenza di due vie salvifiche diverse, la via ebraica senza Cristo e la via attraverso Cristo, che i cristiani ritengono

essere Gesù di Nazareth, metterebbe di fatti a repentaglio le basi della fede cristiana. Confessare la mediazione salvifica universale e dunque anche esclusiva di Gesù Cristo fa parte del fulcro della fede cristiana tanto quanto confessare il Dio uno e unico, il Dio di Israele che, rivelandosi in Gesù Cristo, si è manifestato pienamente come il Dio di tutti i popoli, nella misura in cui in Cristo si è compiuta la promessa che tutti i popoli pregheranno il Dio di Israele come l'unico Dio (cfr. Is 56,1-8). Nel documento pubblicato nel 1985 dalla Commissione per i rapporti religiosi con l'ebraismo della Santa Sede "Circa una corretta presentazione degli ebrei e dell'ebraismo nella predicazione e nella catechesi della Chiesa cattolica" si afferma dunque che la Chiesa e l'ebraismo non possono essere presentati come "due vie parallele di salvezza" e che la Chiesa deve "testimoniare il Cristo Redentore a tutti" (n. I,7). La fede cristiana confessa che Dio vuole condurre tutti gli uomini alla salvezza, che Gesù Cristo è il mediatore universale della salvezza e che non vi è "altro nome dato agli uomini sotto il cielo nel quale è stabilito che possiamo essere salvati" (At 4,12).

36. Dalla confessione cristiana di un'unica via di salvezza non consegue, però, che gli ebrei sono esclusi dalla salvezza di Dio perché non credono in Gesù Cristo quale Messia di Israele e Figlio di Dio. Tale affermazione non troverebbe fondamento nella visione soteriologica di San Paolo, il quale, nella Lettera ai Romani, esprime la sua convinzione non soltanto che non può esserci una rottura nella storia della salvezza, ma anche che la salvezza viene dagli ebrei (cfr. anche Gv 4,22). Dio ha affidato a Israele una missione unica e non porterà a compimento il suo misterioso piano di salvezza rivolto a tutti i popoli (cfr. 1 Tm 2,4) senza coinvolgere il suo "figlio primogenito" (Es 4,22). Vediamo dunque chiaramente che Paolo, nella Lettera ai Romani, risponde in maniera negativa e determinata alla domanda che lui stesso si è posto, ovvero se Dio abbia ripudiato il suo popolo. In maniera altrettanto decisa afferma: "perché i doni e la chiamata di Dio sono irrevocabili!" (Rm 11,29). Il fatto che gli ebrei abbiano parte alla salvezza di Dio è teologicamente fuori discussione, ma come questo sia possibile senza una confessione esplicita di Cristo è e rimane un mistero divino insondabile. Non è dunque un caso che le riflessioni soteriologiche di Paolo in Romani 9-11 circa la salvezza definitiva degli ebrei sullo sfondo del mistero di Cristo culminino in una magnifica dossologia: "O profondità della ricchezza, della sapienza e della scienza di Dio! Quanto sono imperscrutabili i suoi giudizi e inaccessibili le sue vie!" (Rm 11,33). Bernardo di Chiaravalle (De consideratione III/I,3) dice che per gli ebrei "è stato fissato un tempo che non può essere anticipato".

37. Un altro punto focale per i cattolici deve continuare ad essere l'assai complessa questione teologica di come conciliare in maniera coerente la fede cristiana nel ruolo salvifico universale di Gesù Cristo con la convinzione di fede altrettanto chiara che afferma l'esistenza di un'alleanza mai revocata di Dio con Israele. La Chiesa crede che Cristo è il Salvatore di tutti. Non possono dunque esserci due vie di salvezza, poiché Cristo è il redentore degli ebrei oltre che dei gentili. Qui ci troviamo davanti al mistero dell'agire divino, che non chiama in causa sforzi missionari volti alla conversione degli ebrei, ma l'attesa che il Signore realizzi l'ora in cui tutti saremo uniti, "in cui tutti i popoli acclameranno il Signore con una sola voce e 'lo serviranno sotto uno stesso giogo'" ("Nostra aetate", n. 4).

38. La Dichiarazione sull'ebraismo del Concilio Vaticano Secondo, ovvero il quarto articolo di "Nostra aetate", si situa in un quadro decisamente teologico per quanto riguarda l'universalità della salvezza in Gesù Cristo e l'Alleanza irrevocata di Dio con Israele. Ciò non significa che nel testo siano state risolte tutte le questioni teologiche sorte nelle relazioni tra cristianesimo ed ebraismo. Tali questioni sono state inserite nella Dichiarazione, ma richiedono un'ulteriore riflessione teologica. Naturalmente esistono testi precedenti del Magistero sull'ebraismo, ma "Nostra aetate" (n. 4) presenta la prima panoramica teologica sulle relazioni della Chiesa cattolica con gli ebrei.

39. A motivo della grande svolta teologica apportata, il testo conciliare non di rado è stato sovra-interpretato e vi sono stati letti aspetti che esso in realtà non contiene. Un esempio importante di sovra-interpretazione è la seguente affermazione: che l'alleanza stretta da Dio con il suo popolo Israele è sempre in vigore e non sarà mai invalidata. Per quanto

vera sia tale affermazione, questa non si trova esplicitamente espressa in "Nostra aetate" (n. 4). Essa è stata invece espressa per la prima volta con assoluta chiarezza dal Santo Papa Giovanni Paolo II, quando ha osservato, durante un incontro con i rappresentanti della comunità ebraica di Magonza, il 17 novembre 1980, che l'Antica Alleanza non è mai stata revocata da Dio: "La prima dimensione di questo dialogo, cioè l'incontro tra il popolo di Dio del Vecchio Testamento, da Dio mai denunziato [...], e quello del Nuovo Testamento, è allo stesso tempo un dialogo all'interno della nostra Chiesa, per così dire tra la prima e la seconda parte della sua Bibbia" (n. 3). La stessa convinzione è affermata anche nel Catechismo della Chiesa del 1993: "l'Antica Alleanza non è mai stata revocata" (121).

6. Il mandato evangelizzatore della Chiesa in relazione all'ebraismo

40. È facile capire che la cosiddetta "missione rivolta agli ebrei" è una questione molto spinosa e sensibile per gli ebrei, poiché, ai loro occhi, riguarda l'esistenza stessa del popolo ebraico. Anche per i cristiani è un tema delicato, poiché considerano di fondamentale importanza il ruolo salvifico universale di Gesù Cristo e la conseguente missione universale della Chiesa. La Chiesa deve dunque comprendere l'evangelizzazione rivolta agli ebrei, che credono nell'unico Dio, in maniera diversa rispetto a quella diretta a coloro che appartengono ad altre religioni o hanno altre visioni del mondo. Ciò significa concretamente che la Chiesa cattolica non conduce né incoraggia alcuna missione istituzionale rivolta specificamente agli ebrei. Fermo restando questo rifiuto -per principio- di una missione istituzionale diretta agli ebrei, i cristiani sono chiamati a rendere testimonianza della loro fede in Gesù Cristo anche davanti agli ebrei; devono farlo però con umiltà e sensibilità, riconoscendo che gli ebrei sono portatori della Parola di Dio e tenendo presente la grande tragedia della Shoah.

41. Il concetto di missione deve essere presentato correttamente nel dialogo tra ebrei e cristiani. La missione cristiana trae origine dall'invio di Gesù da parte del Padre. Gesù rende i discepoli partecipi di tale chiamata riguardo al popolo di Dio, Israele (cfr. Mt 10,6), e poi anche, come Signore Risorto, in relazione a tutte le nazioni (cfr. Mt 28,19). Così il popolo di Dio assume una nuova dimensione per mezzo di Gesù, che istituisce la sua Chiesa chiamando sia ebrei che gentili (cfr. Ef 2,11-22), sulla base della fede in lui, il Cristo, attraverso il battesimo, ovvero attraverso l'incorporamento nel suo Corpo, che è la Chiesa ("Lumen gentium", n. 14).

42. La missione cristiana e la testimonianza cristiana, sia nella vita che nell'evangelizzazione, sono inseparabili. Il principio che Gesù trasmette ai suoi discepoli quando li invia in missione è subire la violenza piuttosto che infliggerla. I cristiani devono riporre la loro fiducia in Dio, che compirà il suo piano universale di salvezza in modi noti soltanto a lui; essi sono infatti testimoni di Cristo, ma non sono loro a dover attuare la salvezza dell'umanità. Lo zelo per la "casa del Signore" e la solida fiducia nel successo dell'azione divina non possono essere scissi. La missione cristiana significa che tutti i cristiani, nella comunione della Chiesa, confessano e proclamano il compimento, nella storia, della volontà salvifica universale di Dio in Gesù Cristo (cfr. "Ad gentes", n. 7). I cristiani sperimentano la presenza sacramentale di Cristo nella liturgia e la rendono tangibile nel servizio agli altri, specialmente ai bisognosi.

43. È e rimane un tratto qualitativo della Chiesa della Nuova Alleanza il fatto che essa sia composta da ebrei e gentili, anche se il rapporto quantitativo tra giudeo-cristiani e gentili può dare a prima vista un'altra impressione. Come dopo la morte e risurrezione di Gesù Cristo non esistevano due Alleanze tra loro non correlate, così il "popolo dell'Alleanza di Israele" non è scollegato dal "popolo di Dio composto dai gentili". Piuttosto, il ruolo permanente del "popolo dell'Alleanza di Israele" nel piano salvifico di Dio deve essere rapportato in maniera dinamica al "popolo di Dio composto da ebrei e gentili uniti in Cristo", in Colui che la Chiesa confessa quale mediatore universale della creazione e della salvezza. Nel contesto della volontà salvifica universale di Dio, tutti coloro

che non hanno ancora ricevuto il Vangelo sono posti sullo stesso piano del popolo di Dio della Nuova Alleanza: "In primo luogo quel popolo al quale furono dati i testamenti e le promesse e dal quale Cristo è nato secondo la carne (cfr. Rm 9,4-5), popolo molto amato in ragione della elezione, a causa dei padri, perché i doni e la chiamata di Dio sono irrevocabili (cfr. Rm 11,28-29)" ("Lumen gentium", n. 16).

10 dicembre 2015

Cardinale Kurt Koch
Presidente

S.E. Mons. Brian Farrell
Vice-Presidente

P. Norbert J. Hofmann, SDB
Segretario [95]

[95] Izvor: http://www.vatican.va/roman-curia/pontifical-councils/chrstuni/relations-jews Dokument navedene Komisije donesen je u svim bitnim dijelovima zbog važnosti same problematike. Citirano obrazlaganje predstavlja osobno neobvezujeće mišljenje članova te Komisije i ono je posve novo u odnosu na shvaćanje crkvenih otaca, a posebno kršćanske tradicije tijekom protekla dva tisućljeća.

Citirana literatura

Adler, Manfred. *Die Söhne der Finsternis.* Miriam-Verlag, Jestetten, 1975, 112 str.

Alighieri, Dante. *Božanstvena komedija.* Dio III: *Raj.* Preveo i protumačio dr. Izidor Kršnjavi. Naklada 'Tipografije', Zagreb, 1939, 158 str.

Bakšić, Stjepan. *Bog stvoritelj.* Sv. 1: *Stvaranje tvarnog i duhovnog svijeta.* Zagreb, 1946, XX + 608 str.

Batistić, Nikola – Nikolaj A. Berdjajev. *Antikrist u Hramu.* Naklada Bošković, Split, 2009, 111 str.

Beluhan Kostelić, Eugen. *Stepinac govori.* Valencia, 1967, 525 str.

Berdjaev, Nikolaj. *Nacionalizm i antisemitizm pjered sudom hristianskago saznania. (Nacionalizam i antisemitizam pred sudom kršćanske spoznaje).* Ruskaja misl, br. 2, veljača 1912, str. 125–141.

Berdjaev, Nikolaj. *Il senso della storia*, Jaca Book, Milano 1971, cap. V: *Il destino del popolo ebraico*, 180 str.

Bousset, Wilhelm. *Der Antichrist in der Überlieferung der Judentums, des Neuen Testaments und der alten Kirche.* Göttingen, 1895, 186 str.

Brandon, Samuel George Frederick. *Pad Jeruzalema i kršćanska Crkva.* Profil, Zagreb, 2006, 221 str.

Bujanović, Ivan. *Eshatologija to jest Posljednje stvari po nauku Katoličke crkve.* Zagreb, 1894, 250 str.

Chateaubriand, François René de. *Genij kršćanstva.* Sv. 1. Demetra, Zagreb, 2006, XI + 468 str. ; Sv. 2. Demetra, Zagreb, 2011, X + 370 str.

Danielou, Jean. *Il mistero della salvezza delle nazioni.* Morcelliana, Brescia, 1966, 144 str.

Demann, Paul. *Fede e destino degli Ebrei.* Paoline, Catania, 1962, 133 str.

Dominus Iesus. Kongregacija za nauk vjere. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000, 48 str.

Dostojevski, Fjodor Mihajlovič. *Bjesovi.* I. Znanje, Zagreb, 1978, 412 str.; *Bjesovi.* II. Znanje, Zagreb, 1978, 414 str.

Dostojevski, Fjodor Mihajlovič. *Knjiga o Isusu Hristu.* Priredio Ljubomir Ranković. Glas Crkve, Šabac, 2012, 350 str.

Ebrei e Cristiani : Un cammino di speranza per l'umanità. Studi Fatti Ricerche e il Centro Pro Unione di Roma, Roma, 1978, 34 str.

Ebrei ed ebraismo nella predicazione e nella catechesi della Chiesa cattolica. Edizioni Dehoniane, Bologna, 1985, 27 str.

Emerick, Anna Katharina. *Visionen.* Paul Pattloch Verlag, Aschaffenburg, 1974, 247 str.

Engdahl, William F. *Stoljeće rata 2.* Detecta, Zagreb, 2008, 326 str.

Franjevačka Biblija. Stari zavjet preveo i popratio s razjašnjenjima Silvije Grubišić; *Novi zavjet* preveo i popratio s razjašnjenjima Gracijan Raspudić. Kršćanska sadašnjost – Hrvatsko biblijsko društvo, Zagreb – Naša ognjišta, Tomislavgrad, 2010, 1673 str.

Giovanni Crisostomo. *Commento al Vangelo di san Matteo.* Vol. III. Città Nuova Editrice, Roma, 1967, 382 str.

Harrington, Wilfrid J. *Uvod u Novi zavjet.* Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993, 519 str.

Huizinga, Johan. *Jesen srednjega vijeka,* Matica hrvatska, Zagreb, 1964, 407 str.

Il cristiano e la fine del mondo. Collana diretta da Viktor Schurr e Bernhard Häring con la collaborazione di Franz Mussner...et al. Edizioni Paoline, Roma, 1969, 189 str.

Isaac, Jules. *Gesù e Israele.* Nardini Editore, Firenze, 1976, 461 str.

Isakov, Isak. *Sveti oci o jevrejskom pitanju.* Ihtus – Hrišćanska knjiga, Beograd 2004, 196 str.

Jeronim, sveti. *Tumačenje Matejeva Evanđelja.* Preveo, napisao uvod i bilješke Marijan Mandac. Služba Božja, Makarska,1996, 323 str.

Jeruzalemska Biblija : Stari i Novi zavjet. Uredili Adalbert Rebić, Jerko Fućak, Bonaventura Duda. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996, XXIII + 1814 str.

Josif (Josip) Flavije. *Judejski rat.* (Flavii Josephi *De bello iudaico.*) Prosveta, Beograd, 1967, 560 str.

Koestler, Arthur. *Kazari – 13 židovsko pleme?* Misl, Zagreb, 2000, 251 str.

Kuschel, Karl-Josef. *Spor oko Abrahama.* Svjetlo riječi, Sarajevo, 2000, 339 str.

La Bibbia : nuovissima versione dai testi originali. Edizioni Paoline, Milano, 1990, XXIII + 2006 str. + dodaci.

La Bibbia di Navarra : I quattro Vangeli. Edizioni Ares, Milano, 1988, 1086 str.

Lah, Maksimilijan. *Kerigmatičko tumačenje važnijih tekstova Apokalipse.* Bogoslovska smotra, XXXV/1965, 2, str. 219–236.

La Sacra Bibbia. Traduzione dai testi originali. Edizioni Paoline, Roma, 1963, 1355 str.

L'ebraicizzazione di Gerusalemme. EAST, Roma, 1977, 44 str.

Lemann, A. *Antikrist.* Apostolatski centar „Sav Tvoj", Zagreb, 2009, 87 str.

Léon-Dufour, Xavier (redakcija). *Rječnik biblijske teologije.* Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969, XXXV + 1582 str. + kazalo 30.

Maier, Johann – Peter Schäfer. *Kleines Lexikon des Judentums.* Christliche Verlagsanstalt, Konstanz, 1981, 332 str.

M[ajstrović], I[vo]. *Izrael od propasti Jerusalema do osvojenja svijeta.* Trgovačka tiskara, Split, 1936, 88 str.

Maritain, Jacques. *Il mistero di Israele e altri saggi.* Morcelliana, Brescia, 1964, 186 str.

Michell, John. *Il segreto del Tempio di Gerusalemme.* Edizioni L'Eta dell'Acquario, Torino, 2006, 103 str.

Mihajlovski, V. *Biblijsko-bogoslovski rečnik.* Preveo Dragiša Lj. Miletić. Izdanje Pravoslavne eparhije dalmatinske, Šibenik, bez godine, 399 str.

Miloš, Česlav /Milosz Czeslaw/. *Zemlja Urlo.* Dečje novine, Gornji Milanovac, 1982, 322 str.

Mikas, Bruno. *Svršetak povijesti.* Laus, Split, 2001, 151 str.

Modrić, Miroslav. *Sveta zemlja Isusova domovina.* Verbum, Split, 2013, 992 str.

Moramarco, Michael. *La massoneria oggi : Cronaca, realtà, idee.* Giovanni de Vecchi Editore, Milano, 1981, 238 str.

Mužić, Ivan. *Carstvo Antikrista u viziji Dostojevskoga.* Crkva u svijetu (Split), XI/1976, 1, str. 57–59.

Mužić, Ivan. *Datum i vrijeme proglašenja države Izrael.* Lamed (Tel Aviv), VII/2014, 7, str. 15–18.

Mužić, Ivan. *Isus Krist i Izrael u smislu povijesti.* II. izdanje. Laus, Split, 2001, 133 str.

Mužić, Ivan. *Kristov duh isključivosti.* Marulić (Zagreb), IX/1976, 3, str. 241–244.

Mužić, Ivan. *La chiesa alla prova.* La cultura nel mondo (Roma), XXXII/1978, 2, str. 35–38.

Mužić, Ivan. *Metafizički smisao antijudaizma.* Marulić (Zagreb), XI/1978, 4, str. 375-377.

Mužić, Ivan. *Sudbina i sloboda volje.* Matica hrvatska – Ogranak Imotski, Split, 2014, 101 str.

Newman, John Henry. *Der Antichrist nach der Lehre der Väter.* Kösel-Verlag, München, 1951, 132 str.

Nova Vulgata Bibliorum Sacrorum editio. Libreria Editrice Vaticana, 1986, XXXI + 2316 str.

Novi zavjet : hrvatski prijevod na temelju hebrejskog i grčkog izvornika. Preveo Ivan E. Šarić; bibliofilsko izdanje s dopuštenjem Luke Brajnovića za tisak priredio Ivan Mužić. Laus, Split, 2002, 516 str.

Novi zavjet : s uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije. Preveli Bonaventura Duda, Marijan Jerko Fućak. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992, X + 792 str.

Novum Testamentum Graece et Latine. Curante Gianfranco Nolli. Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1981, XLIX + 1387 str.

Papandopulo, Boris. *Kuda vodi suvremena evropska umjetnost?!* Radio Zagreb, broj 28. od 7. do 13. srpnja 1952. godine, str. 5.

Parrot, André. *Il tempio di Gerusalemme.* Edizioni Paoline, Roma, 1973, 92 str.

Pelc, Josip. *Značenje riječi 'Genea' u Mt 24,34 (Mk 13,30 i Lk 21,32).* Bogoslovska smotra (Zagreb), 43/1973, 4, str. 483–492.

Philo-lexikon : Handbuch des jüdischen Wissens. Jüdischer Verlag im Athenäum Verlag, Meisenheim/Glan, 1982, VII + 831 str.

Pieper, Josef. *Sulla fine del tempo.* Morcelliana, Brescia, 1954, 149 str.

Popović, Anto. *Apostol Pavao i Židovi.* U: *O kraljevstvu nebeskom - novo i staro.* Zbornik radova u čast Bonaventure Dude. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001, str. 285–311.

Poppi, Angelico. *Sinnosi didatico-pastorale dei Quattro Vangeli.* Edizioni Messaggero, Padova, 1974, 319 str.

Pranaitis, I. B. *Demaskirani Talmud.* Ihtis, Beograd, 2004, 101 str.

Prigent, Pierre. *La fine di Gerusalemme.* Edizioni Paoline, Roma, 1972, 158 str.

Radica, Bogdan. *Dante.* Hrvatska Revija /Buenos Aires/, godište XV/1965, sv. 3/59/, str. 170-185.

Ratzinger, Joseph. *La Chiesa, Israele e le religioni del mondo.* Edizioni San Paolo, Milano, 2000, 81 str.

Ratzinger, Joseph. *Sol zemlje.* Mozaik knjiga, Zagreb, 1997, 283 str.

Raynaud de la Ferrière, Serge. *Il libro nero della framassoneria.* Tarantola, Lugano, 334 str.

Rendić, Smiljana. *Katolički identitet i hrvatski preporod.* Glas Koncila, Zagreb, 2012, 298 str.

Rinaldi, Giovanni – Paolo Benedetti (redakcija). *Introduzione al Nuovo testamento.* Morcelliana, Brescia, 1961, 831 str.

Roščić, Nikola Mate. *Isus Krist u židovstvu.* Vlastita naklada, Šibenik, 2012, 176 str.

Rotundo, Domenico. *L'alta finanza ebraica e le rivoluzioni.* Ursini Edizioni, Catanzaro, 2005, 213 str.

Rupčić, Ljudevit. *Je li berit savez?* Obnovljeni život (Zagreb), 50/1995, 1, str. 81–89.

Sand, Shlomo. *Kada i kako je izmišljen židovski narod?* Misl, Zagreb, 2012, 368 str.

Sbaffoni, Fausto (a cura di). *Testi sull'Anticristo : secoli I–II.* Nardini editore, Firenze, 1992, 227 str.

Sbaffoni, Fausto (a cura di). *Testi sull'Anticristo : secolo III.* Nardini editore, 1992, 230 str.

Schoeman, Roy H. *„Spasenje dolazi od Židova" (Iv 4,22) : Uloga židovstva u povijesti spasenja od Abrahama do drugog dolaska.* Naklada Benedikta, Zagreb, 2015, 354 str.

Shahak, Israel. *Židovska povijest, židovska religija.* Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2006, 166 str.

Socci, Antonio. *Non è Francesco : La Chiesa nella grande tempesta.* Mondadori, Milano, 2014, 283 str.

Socci, Antonio. *Rat protiv Isusa.* Naklada Benedikta, Zagreb, 2013, 426 str.

Sović, Antun (Aniham). *Vatikan i Palestina.* Katolički list, teč. 80, br. 15 od 11. travnja 1929, str. 250.

Spengler, Oswald. *Der Untergang des Abendlandes.* Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 1983, 1269 str.

Spirago, Franz. *Der Antichrist.* Pro Fide Catholica, Durach, 1992, 120 str.

Strack, Hermann L. *Jesus, Die Häretiker und die Christen nach den ältesten jüdischen Angaben.* Schriften des Institutum Judaicum in Berlin No. 37. Hinrichs, Leipzig, 1910, 88 + 40 str.

Sveto pismo Novoga zavjeta. Preveo iz izvornog teksta i bilješke priredio Franjo Zagoda. Naklada Dra. Stjepana Markulina, Zagreb, 1925, 560 str.

Šanc, Franjo. *Stvoritelj svijeta i problem zla.* Život /Zagreb/, XIII/1931, br. 3, str. 122-129.

Toma Akvinski. *O rasuđivanju pomoću zvijezda. /De iudiciis astrorum/.* U knjizi:

Opuscula philosophica. Svezak drugi. Priredio i preveo: Augustin Pavlović, Demetra. Filosofska biblioteka Dimitrija Savića. Zagreb, 1996, XX+450 str.

Tommaso d'Aquino, *L'uomo e l'universo : opuscoli filosofici.* A cura di Antonio Tognolo. Rusconi, Milano, 1982, 413 str.

Toschowitsch [Tošović], Mihailo. *Ist der Antichrist schon gekommen? Die ostkirchliche und die protestantishe Auffassung der letzten Dinge.* Deutscher Heimat-Verlag, Bern – Bielefeld, 1951, 168 str.

Toynbee, Arnold J. *Der Gang der Weltgeschichte.* Bd. 2/1. Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 1970, 308 str.

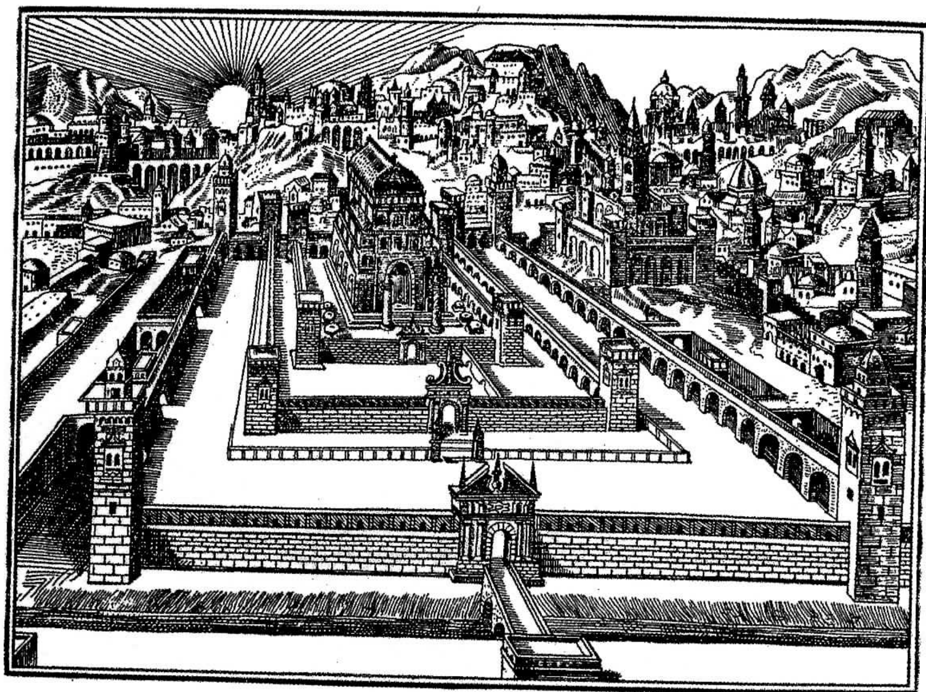
Van den Haag, Ernest. *Mistika Židova.* Misl, Zagreb, 1996, 238 str.

Ventrudo, Lorenzo. *L'Anticristo che deve ritornare.* Fede e Cultura. Verona, 2010, 478 str.

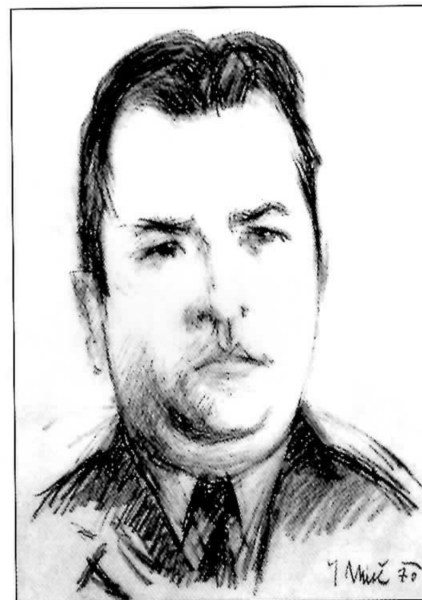
Vimer, Rudolf. *Isus Krist.* HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb – Biskupski ordinarijat, Đakovo, 1986, 311 str.

Wegener, Thomas. *Život Anne Katharine Emerick.* Detecta, Zagreb, 2007, 382 str.

Živković, Andrija. *Oče naš Razmatranja o molitvi Gospodnjoj.* Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima. Zagreb, 1943, 96 str.

O AUTORU IVANU MUŽIĆU

Ivan Mužić rođen je 14. rujna 1934. godine u Solinu. Prof. dr. Marin Zaninović u *Predgovoru* II. izdanju Mužićeve knjige *Hrvatska povijest devetoga stoljeća* ovaj podatak interpretira ovako: "I. Mužić rođen je 1934. u Solinu, prepunom povijesti i njenih spomenika i tu je upijao bez sumnje veličajnu prošlost od najmlađih dana. Završio je Klasičnu gimnaziju u Splitu, jednu od elitnih hrvatskih obrazovnih ustanova 1953 godine. Studij prava diplomirao je u Zagrebu 1958. godine. Već kao mladi stručnjak objavio je studije, koje su izazvale široku pažnju javnosti. Bila su to *Razmatranja o povijesti Hrvata* 1967., kojoj je slijedila *Hrvatska politika i jugoslavenska ideja* 1969. godine. Djelomično otapanje najrigidnijeg totalitarizma u 'jugoslovenskoj' varijanti, nakon pada sveprisutne udbaške strahovlade Aleksandra Rankovića, omogućilo je pristup i nekim zabranjenim temama naše povijesti. Pa ipak, bilo je prerano i sjećam se kako su na ove knjige reagirali južni i sjeverni hrvatski unitaristi, pa se na kraju u debatu umiješali i Centralni komitet SK BiH, Okružni javni tužilac Ljubo Prvan u Vjesniku i drugi. Od tada Mužić nosi žig čovjeka opasnog po federalni javni red. Mraz Hrvatskog proljeća i svih iluzija koje je pobudilo dohvatio je i Mužića i podvrgnuo ga sudskom progonu koji je trajao od početka 1972. do jeseni 1975., kada je apsurd te optužbe sagledan, pa je optuženi od Vrhovnog suda u Zagrebu bio oslobođen zbog 'pomanjkanja dokaza'... Sreća je da je Mužić došao na javnu scenu, kada ovakve barbarske egzekucije bivaju rjeđe, jer da je

djelovao desetljeće ranije, pitanje kakva bi ga sudbina bila zadesila. On naime u svojim djelima ruši brojne zabrane i raščišćava pojmove."

I. Mužić je bio delegat hrvatske Katoličke crkve na *Svjetskom kongresu katoličkih laika* od 11. do 18. listopada 1967. godine u Rimu. Vodio je kao odvjetnik mnoge političke procese od 1965. do kraja 1971. godine (slučaj prof. Ivana Alilovića, obranu izdanja *Široki Brijeg* i dr.). Dr. fra Rufin Šilić kao Provincijal hercegovačkih franjevaca završava *Izjavu oca provincijala*, između ostalog, ovako: "*Zahvaljujemo odvjetniku Ivanu Mužiću što je obranu naše stvari preuzeo u svoje ruke i vodio je vještinom velika pravnika i izvrsnog poznavaoca povijesnih činjenica.*" (Franjevačko glasilo *Mir i dobro* /Mostar/ br. 7. za 1971., str. 295-296.) Početkom 1972. godine I. Mužić je izložen neviđenoj medijskoj hajci i procesuiran kao neprijatelj komunističkog režima. Tijekom trajanja sudskog procesa on je kao odvjetnik suspendiran, odnosno bilo mu je zabranjeno raditi bez obzira što je imao nezaposlenu ženu i troje malodobne djece. Za trajanja sudskog progona nije mu dopuštena ni obrana disertacije na Pravnom fakultetu koja je bila predviđena u proljeće 1972. godine. (Članovi komisije bili su profesori: B. Krizman, I. Beuc i H. Sirotković.) On je zbog takve odluke s tim profesorima prekinuo sve kontakte i objavio (1978.) rukopis pripremljen za obranu kao knjigu pod naslovom *Katolička crkva u Kraljevini Jugoslaviji* u izdanju *Crkve u svijetu* nadbiskupa F. Franića.

I. Mužić je 13. prosinca 1990. godine u Rimu održao glavni referat na svečanoj akademiji, koju je organizirala *Papinska međunarodna Marijanska akademija* u suradnji s *Papinskim hrvatskim zavodom sv. Jeronima* i *Hrvatskom zajednicom* u velikoj dvorani *Papinskog Sveučilišta Antonianum* u spomen kardinala Alojzija Stepinca. *Hrvatska biskupska konferencija* u dopisu iz Zagreba od 16. lipnja 1993. godine posebno se zahvalila I. Mužiću za njegovu dotadašnju angažiranost. "*U ime naših biskupa ja Vam zahvaljujem na Vašoj požrtvovnoj suradnji kojom ste se kroz više godina zalagali za opće dobro naše Crkve.*" (Br./№ 203/BK-93. Dr. Vjekoslav Milovan generalni tajnik HBK.) I. Mužić nije nikad istupao s klerikalnih pozicija i to je dobro shvatio predsjednik Franjo Tuđman, kada je u svome *Zatvorskom dnevniku iz 1972.* dana 4. ožujka

1972. godine zapisao: "*Mužić uhićen. Nikad mi nije djelovao politički angažirano, pa ni klerikalno, kako su ga neki obilježavali. Za vrijeme moga boravka u Splitu razgovarali smo isključivo o njegovoj disertaciji... Očito i Mužić plaća svoje bavljenje poviješću! Jer, teško mi je zamisliti nešto drugo... A unitaristi ga imaju u nosu, vjerojatno i zato što je branio Alilovića i neke druge slučajeve.*" (F. Tuđman, *Petrinjska 18. Zatvorski dnevnik iz 1972.* Naklada Pavičić, Zagreb, 2003., str. 195.)

I. Mužić je autor dva povijesno-politička spisa: *Razmatranja o povijesti Hrvata* (1967.); *Hrvatska politika i jugoslavenska ideja* (1969.). On je od povijesnih djela objavio: *Katolička crkva* (1978.), *Pavelić i Stepinac* (1991.), *Katolička crkva, Pavelić i Stepinac* (^{2}1997., ^{3}2002.); *Stjepan Radić 1918.-1928.* (1980., ^{2}1987., ^{3}1988., ^{4}1990.); *Masonstvo u Hrvata* (1983., ^{2}1983., ^{3}1984., ^{4}1989., ^{5}1993., $^{6+7}$2001., ^{8}2004.); *Hrvati i autohtonost /Podrijetlo i pravjera Hrvata/* (1989., ^{2}1992., ^{3}1994., ^{4}1996., ^{5}1997., ^{6}1998., ^{7}2001.); *Masoni u Hrvatskoj 1918-1967* (1993); *Hitler i Izrael* (1995., ^{2}1997., ^{3}2000.); *Hrvatska kronika 547-1089* (1998., ^{2}1999., ^{3}2001., ^{4}2001., ^{5}2002.); *Smisao masonstva* (1986., ^{2}2003); *Hrvatska povijest devetoga stoljeća* (2006., ^{2}2007., ^{3}2011.); *Vjera Crkve bosanske* (2008.); *Hrvatski vladari od sredine VI. do kraja X. stoljeća* (2012., ^{2}2013., ^{3}2014.); *Alojzije Stepinac* (2013., bibliofilsko izdanje na talijanskom jeziku.) Koautor je (s Nenadom Cambijem, Heinrichom i Ingrid Kusch) knjige: *Mjesec u Hrvata i Zmajeva pećina* (2003., ^{2}2004.).

I. Mužić je objavio i dvije knjige polemika (*Zlodusi u Hrvatskoj*, Split, 2004. i *O hrvatskoj etnogenezi i masonstvu u Hrvata,* Split, 2009.) On je priredio i izdanja djela raznih autora (O. Spengler, Tacit, J. Strossmayer, M. K. Begić, I. Šarić, G. Szabo, S. Rendić, L. Katić, S. T. Poglajen, A. Carrel, K. Šegvić, I. Guberina i dr.). Posebno su zapažene od Mužića priređene knjige: *Vlasi u starijoj hrvatskoj historiografiji* (2010.) i *Hrvatska kronika popa Dukljanina* (2011.) Autor je i knjiga o smislu čovjeka i metafizici povijesti: (*Isus Krist i Izrael,* 1976., ^{2}2001.; *Sikstinska Madona,* 2014., *Sudbina i sloboda volje,* 2014.; *Jeruzalemski Hram na kraju vremena,* 2016.) I. Mužić je u suradnji s Brekerovom zakladom u Njemačkoj (*Breker Archiv der Europäischen Kultur-Stiftung Deutschland, Arno-Breker-Gesellschaft*) priredio i knjigu: *Kod kipara Arne*

Brekera. Mužić je posebno objavio i knjige: *Sjećanja na Franu Franića, Franju Tuđmana i Zvonka Bušića*, 2015.; *Pavelić i Staljinova ponuda priznanja NDH*, 2015.; *Ivan Meštrović i slobodno zidarstvo*, 2015.; *Sveti Juraj u Hrvata*, 2015.

I. Mužić je surađivao u mnogim povremenim publikacijama (*Hrvatski tjednik, Hrvatsko slovo, Crkva u svijetu, Kolo, La cultura nel mondo* /Rim/, *Marulić, Starohrvatska prosvjeta, Politički zatvorenik* /Zagreb/, *Hrvatska obzorja, Peristil, Slobodna Dalmacija, Polet, Naše videlo* / Beograd/, *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana* /Sankt Peterburg/, *Lamed* /Tel Aviv/ i dr.).

Mužić je nosilac više javnih priznanja i član raznih kulturnih društava. Dr. je h. c. Marquis Giuseppe Scicluna International University Foundation (1987.). Odlikovan je brončanom medaljom "Einstein International Accademy Foundation in America" i pozlaćenom medaljom 'Hrvatskoj vjerni sinovi' Hrvatskog domobrana u Zagrebu (2001.) Dopisni je član *Talijanske arheološke akademije* u Rimu, član je *Hrvatskog domobrana* u Zagrebu, *Hrvatskoga kulturnog vijeća* u Zagrebu, te član-radnik *Matice hrvatske*. Pridruženi je član *Hrvatskoga arheološkog društva* u Zagrebu. Dobio je u travnju 2003. godine nagradu za životno djelo Županije Splitsko-dalmatinske. Tadašnji župan prof. dr. Branimir Lukšić na dodjeli ovoga priznanja u *Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika* u Splitu posebno je istaknuo ovo: "*Ivan Mužić je obogatio našu historiografiju. Sjećam se, kako (mi je jednom) Mužić izjavio da ga nikakav argument sile s bilo koje strane ni onda ni danas ne može uvjeriti nego samo sila argumenta, zbog čega je bio i politički progonjen.*" (Kronika Županije Splitsko-Dalmatinske, broj 35 od 5. svibnja 2003, str. 7.)

Historiografija u obje Jugoslavije bila je u službi vladajućih režima, a osobito u komunističkoj državi. Mužić je upravo u toj historiografskoj realnosti komunističke Jugoslavije imao hrabrosti, da objavi djela, utemeljena na arhivskoj i drugoj građi, koja su označila potpuno novi pristup najosjetljivijim temama hrvatske povijesti. Tako je on, između ostaloga, nepobitno utvrdio da je Stjepan Radić poslije I. svjetskog rata htio stvaranje nezavisne države Hrvatske. Radićeva je kći prof. Mira Košutić, u jednoj izjavi (u svibnju 1988. za *Glas koncila*) rezimirajući

gotovo nepreglednu literaturu o svom pok. ocu, ocijenila "*da je do sada, u historiografiji, Radića najbolje uspio shvatiti naš poznati povjesničar Ivan Mužić*." Bogdan Radica poslije knjiga o Radiću i masonstvu ocijenio je Mužića "*najvećim našim suvremenim povjesnikom*". (*Hrvatska revija*, godište XXXVII. za 1987. godinu, br. 3, str. 453.)

Rezultati, koje je Mužić obradio, nikoga ne ostavljaju ravnodušnim i zato su njegova djela o autohtonosti u Hrvata i o masonstvu u Hrvatskoj prodana u više od četrdeset tisuća primjeraka. Te su knjige izazvale brojne polemike u zemlji i u inozemstvu. To se osobito dogodilo s knjigom *Masonstvo u Hrvata* u kojoj je autor utvrdio da je vodeći politički čimbenik u Jugoslaviji između dva rata bilo slobodno zidarstvo, kojemu je poseban cilj bio odvajanje hrvatske Katoličke crkve od Rima. Da su napadi nekih novinarskih anonimusa na to djelo bili neutemeljeni potvrdili su objavljeni osvrti istaknutih masonskih autoriteta u svijetu. Tako je profesor Leo Magnino ocijenio knjigu kao "*izvanredno djelo*" (*La cultura nel mondo*, /Roma/, XXXVIII/1984., 1, 77.), a jednako tako smatra i dr. Eugen Laxa iz Brazila. (*Slobodna riječ*, /Buenos Aires/, XXXVIII/1984., 335, 3.) Organ austrijskog masonstva *Blaue Blätter* (Beč) zaključio je da je pisac izvanredno duboko ušao u materiju i pokazao neočekivanu objektivnost. (*Blaue Blätter*, broj za veljaču 1985., str. 5.)

Posebnu pažnju izazvala je i Mužićeva knjiga o autohtonosti. On je već u prvome izdanju knjige (1989.) o toj problematici istaknuo zaključak Nade Klaić iz 1971. godine da "*prva stranica hrvatske povijesti još nije do kraja napisana*". (N. Klaić, *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*. Zagreb, 1971, str. 139.) Mužićevo je shvaćanje da prva stranica hrvatske povijesti može biti napisana tek kada se prihvate rezultati antropoloških i antropogenetičkih istraživanja. Ovaj autor u svojim izdanjima knjige o najstarijoj hrvatskoj povijesti utvrđuje da je u današnjih Hrvata sadržano oko tri četvrtine gena starosjeditelja. To je njegovo djelo u dva navrata (u *Predgovoru* prvom izdanju 1989.) recenzirao akademik prof. dr. Mate Suić, koji o Mužićevoj znanstvenoj metodi u *Pogovoru* šestom izdanju knjige o autohtonosti (1998.) ističe: "*Mužić spada među one koji se ne zadovoljavaju samo nabrajanjem naslova i imena autora, nego često uspjeva do srži iz izvora iscijediti ono što se uopće može. A to traži*

mnogo znanja, strpljenja i vremena." M. Suić u *Predgovoru* prvom izdanju Mužićeve knjige o autohtonosti (1989.) zaključuje: "*U našoj pak historiografiji Mužićevo djelo o kontinuitetu življenja i elementima autohtonosti na našem hrvatskom prostoru jest i bit će još dugo ostvarenje s odlikama prvenca suvremenog usmjerenja u našoj i u svjetskoj povijesnoj znanosti.*"

I. Mužić doživio je najveće priznanje kada su antropogenetička istraživanja (objavljena od 2000. godine pa nadalje) potvrdila njegovu temeljnu tvrdnju da u današnjih Hrvata, ali i na južnoslavenskom prostoru Balkana, prevladavaju geni balkanskih starosjeditelja.

Dr. sc. Vlado Nuić

SADRŽAJ

Uvod u dvadeset i prvo stoljeće 5

I. *Odnos Boga s izabranim narodom* 24

II. *Evanđelisti o Jeruzalemskom Hramu i kraju vremena* 37

Prilozi 63

Datum i vrijeme proglašenja države Izrael 65

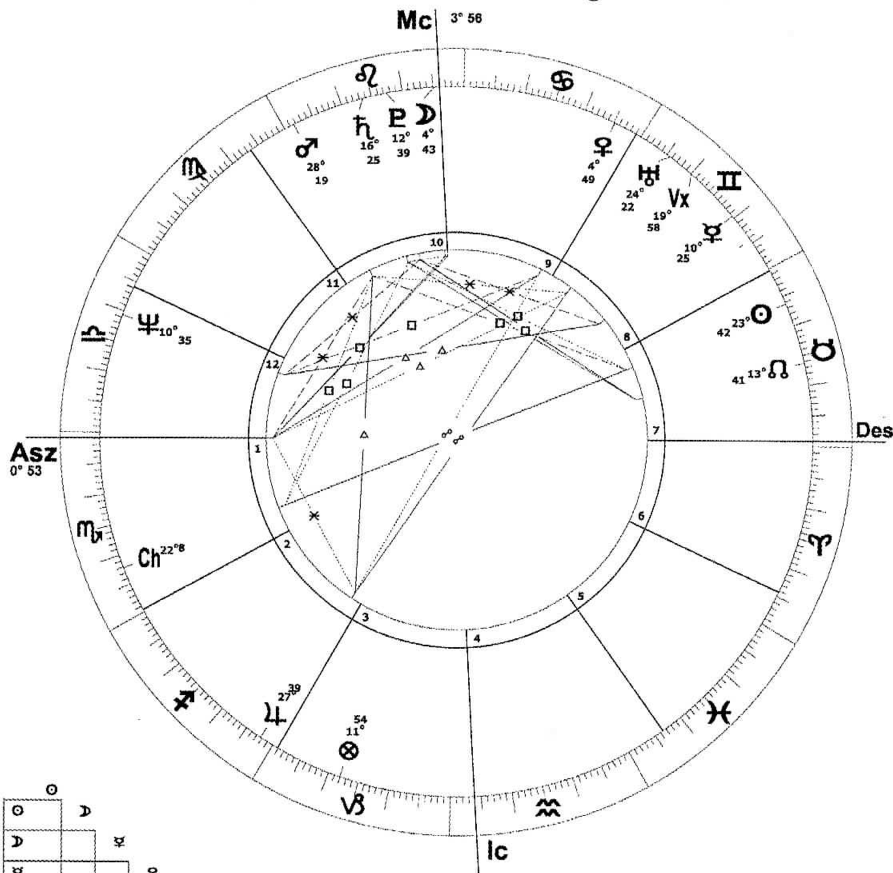
Bog se posebno brine za osobe i narode koji vjeruju (Stjepan Bakšić) 77

Perché i doni e la chiamata di Dio sono irrevocabili 83

Citirana literatura 101

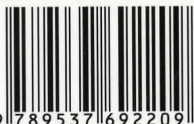
O autoru Ivanu Mužiću 109

14 Mai 1948 Zeit: 16:37:00 Zone: -02:00:00
Tel Aviv, Israel Breite: 32:04:00 N Länge: 034:46:00 O

	☉	☽	☿	♀	♂	♃	♄	♅	♆	♇	As	Mc	☊
☉													
☽													
☿													
♀													
♂	+□ 4°37												
♃				☍ 7°10	△ 0°40								
♄	□ 7°16												
♅					⚹ 3°57	+☍ 3°17							
♆			+△ 0°09	+□ 5°46									
♇		+☌ 7°55	+⚹ 2°13				☌ 3°47		⚹ 2°04				
As		+□ 3°51		+△ 3°56	⚹ 2°34	⚹ 3°14		△ 6°31					
Mc		+☌ 0°47									□ 3°04		
☊							□ 2°44			+□ 1°03			
Ch	☍ 1°34				□ 6°11		+□ 5°42						

		Tropisch	
		Wahr	Placidus
Kardinal	2	☉ 23 ♉ 41 37 (7)	As 0 ♏ 52 47
Fix	5	☽ 4 ♌ 43 19 (10)	2 29 ♏ 38 0
Bewegl.	3	☿ 10 ♊ 25 18 (8)	3 0 ♑ 55 22
		♀ 4 ♋ 48 44 (9)	4 3 ♒ 56 17
Feuer	5	♂ 28 ♌ 19 1 (10)	5 6 ♓ 26 5
Erde	1	♃ 27 ♐ 38 51r (2)	6 5 ♈ 46 32
Luft	3	♄ 16 ♌ 25 29 (10)	7 0 ♉ 52 47
Wasser	1	♅ 24 ♊ 21 56 (8)	8 29 ♉ 38 0
		♆ 10 ♎ 34 37r (12)	9 0 ♋ 55 22
Sternzeit		♇ 12 ♌ 38 46 (10)	Mc 3 ♌ 56 17
8 25 2		☊ 13 ♉ 41 25r (7)	11 6 ♍ 26 5
			12 5 ♎ 46 32

ISBN 978-953-7692-20-9
9 789537 692209